

28 juni.

Debatter m. m.

Måndagen den 28 juni.

	Sid.
Medicinsk högskola i Göteborg	3
Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.	5
Arbetsmarknadens reglering m. m.	9
Bostadsförsörjningens främjande	14
Grunderna för höjning av statslöner	50
Grunder för statsbidrag till samlingslokaler	65
Motioner ang. dyrortssystemets avskaffande	66
Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.	72
Utvidgning av rätten att exproprieras strömfall, m. m.	92

Samtliga avgjorda ärenden.

Måndagen den 28 juni.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 61, ang. försäljning av kronan tillhörig fast egendom m. m.	3
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 205, ang. administrationskostnader för nordiskt ekonomiskt samarbete	3
— nr 206, ang. tillverkning m. m. av flygmateriel	3
— nr 207, ang. ersättning till statstjänstemän m. fl. för förluster utom riket	3
— nr 208, ang. en medicinsk högskola i Göteborg	3
— nr 209, ang. anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården	5
— nr 210, ang. anslag till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen	5
— nr 211, ang. anslag till arbetsmarknadens reglering m. m.	9
— nr 212, ang. främjande av bostadsförsörjningen	14
— nr 214, ang. kristillägg till erkända arbetslöshetskassor	50

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 215, ang. anslag till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa.....	50
— nr 216, ang. grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex	50
— nr 217, ang. grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning	50
— nr 218, ang. grunderna för bidrag och lån av statsmedel för allmänna samlingslokaler	65
— nr 219, ang. anslag till Stockholms stadsmission för alkoholistvård	66
— nr 220, ang. dyrortssystemets avskaffande.....	66
— nr 221, ang. avtal mellan kronan och Stockholms stad ang. Kaknäsområdet och Långholmen i Stockholm	72
— nr 222, ang. bostadsbehovet för tjänstemännen å Ladugårdsgärdet och Mariebergssområdet i Stockholm	72
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.	72
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 57, ang. ändring i stämpelförordningen	91
— nr 59, ang. bevillningarna för budgetåret 1948/49 m. m.	92
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. ändring i vattenlagen m. m.	92

Måndagen den 28 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 in-
nevarande juni.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter stats-
utskottets utlåtanden nr 223 och 224
samt jordbruksutskottets utlåtande
nr 67.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtande nr 61,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-
tion angående bemyndigande att för-
sälja viss kronan tillhörig fast egen-
dom, m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående anslag till admi-
nistrationskostnader för nordiskt eko-
nomiskt samarbete;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående avtal rörande
tillverkning m. m. av flygmateriel; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående ersättning till
statstjänstemän m. fl. för vissa under-
vistelse utom riket uppkomna förluster.

Kammaren biföll vad utskotten i
dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Medicinsk högskola i Göteborg.

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr
208, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående upprättande av en
medicinsk högskola i Göteborg jämte i
ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredra-
gits, anförde:

Herr von FRIESEN: Herr talman! Jag
skall tillåta mig att bara med några få
ord kommentera det utlåtande ifrån
statsutskottet, som här föreligger. Först
skulle jag då vilja ge uttryck åt den
tillfredsställelse man erfar över att
denna medicinska undervisningsanstalt
i rikets andra stad nu äntligen kom-
mer till stånd. Huvudmotiveringen för
ett initiativ i denna riktning har ju
varit den uppenbara och även i kam-
maren rätt nyligen debatterade bris-
ten på läkare. Det är nu anledning
hoppas — även om det skulle ta någon
tid — att detta i någon mån skall un-
danröja dessa nu så uppenbara svå-
righeter.

Jag kan emellertid inte underlåta,
herr talman, då utskottsutlåtandet nu
föreligger, att påpeka med vilken an-
märkningsvärd senfärdighet denna frå-
ga har handlagts utav de centrala in-
stanserna. 1946 tillsattes en sakkunnige-
utredning, som efter endast några må-
naders arbete blev klar med ett betän-
kande, vilket sedermera överarbetades
av en särskild organisationskommitté.
Det hade utan tvivel varit möjligt att
på grund av de resultat, till vilka dessa
båda utredningar kommit, redan tidi-
gare börja undervisningen vid den gö-
teborgska medicinska högskolan. Det
hade inte varit några större svårigheter
att börja den prekliniska undervis-
ningen redan till hösten detta år, och
jag vågar påstå att det inte heller stött
på oöverkomliga svårigheter att sam-
tidigt börja också den kliniska under-
visningen.

Nu noterar jag med tillfredsställelse
att statsutskottet — måhända i anled-
ning av de motioner som i anslutning
till den kungl. propositionen ha väckts
— uppmanar Kungl. Maj:t att redan
tidigare än Kungl. Maj:t föreslagit sätta
i gång med den kliniska undervis-

Medicinsk högskola i Göteborg.

ningen. Jag tillåter mig, herr talman, att i detta sammanhang mycket bestämt understryka de synpunkter, som statsutskottet härvidlag framfört. När det gäller den kliniska undervisningen går man nämligen till dukat bord, man behöver inte några större anordningar för att kunna få till stånd denna undervisning; det ställer sig ju något svårare både beträffande lokaler och personal när det gäller den förkliniska utbildningen. Redan i flera år har man i Göteborg praktiserat klinisk utbildning för norska medicine kandidater och det borde därför inte vara omöjligt att utan alltför stort uppskov börja med denna undervisning också för svenskar.

Man kanske kan invända att ett påbörjande redan nu av denna kliniska undervisning icke i och för sig skulle öka antalet läkare i landet och det är naturligtvis riktigt. Men trängseln på undervisningssjukhusen är uppenbarligen så stor, att det skulle vara önskvärt med en spridning av den kliniska utbildningen på flera undervisnings-sjukhus än som nu är möjligt. Därtill kommer också den synpunkten för de västsvenska studerandena, att det för dem ställer sig ekonomiskt fördelaktigare med en undervisning som är förlagd till hemorten eller i närheten av densamma.

En annan sak som påpekats i den bl. a. av mig väckta motionen i anledning av propositionen är, att man borde ha betrott organisationskommittén för den nya medicinska högskolan med förberedande åtgärder för tillsättande såväl av professorer, laboratorer, speciallärare som biträdande lärare. Jag är tacksam för att statsutskottet i någon mån gått motionärerna till mötes på denna punkt, då utskottet föreslår att organisationskommittén skall kunna vidta åtgärder för tillsättande av speciallärare och biträdande lärare. Däremot har man inte ansett sig kunna tillmötesgå motionens öns-

kemål beträffande professorer och laboratorer, något som jag fortfarande beklagar. Jag har inte anledning att frångå motionens yrkande på denna punkt. I Göteborg finna vi det mindre naturligt, att Karolinska institutets lärarkollegium skall sköta dessa angelägenheter, då i stället den med särskild medicinsk sakkunskap förstärkta organisationskommittén på ett lika betryggande sätt skulle kunna ordna dessa angelägenheter.

Ja, herr talman, det är vad jag har att säga till detta utskottsutlåtande. Huvudsyftet med mitt anförande har varit att ytterligare understryka för Kungl. Maj:t, hur viktigt det är att sätta i gång den kliniska undervisningen tidigare än vad Kungl. Maj:t har ifrågasatt. Då icke någon reservation, som fullständigt stöder motionärerna, är fogad till utskottsutlåtandet, skall jag inte fresta försöket att yrka bifall till motionerna. Jag får i stället, då utskottsutlåtandet har karaktären av en kompromiss mellan motionärernas och Kungl. Maj:ts synpunkter, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SEFVE: Herr talman! Som synes av utlåtandet har utskottet gått en medelväg mellan å ena sidan Kungl. Maj:ts proposition och å andra sidan de synpunkter som framförts i motionerna. Jag kan mycket väl för min del understryka de synpunkter, som framförts av herr von Friesen och vill då särskilt betona vad han sagt i fråga om igångsättande av den kliniska undervisningen.

Det har emellertid för utskottet varit mycket svårt att avgöra, i vad mån det skulle vara fördelaktigt att snarast möjligt börja med denna eller att gå den väg som Kungl. Maj:t anvisat, nämligen med dubblering av vissa kurser. Jag vill därvidlag framhålla, att den möjlighet till dubblering som står antydd i Kungl. Maj:ts proposition givet-

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.

vis medför mycket stora olägenheter, framför allt för det klientel som blir »utsatt» för dessa dubbla kurser. Systemet innebär nämligen att de som då äro sjuka bli föremål för undersökningar av två olika kurser, och detta kan i mycket hög grad fresta på deras hälsotillstånd. Utav den anledningen vill jag för min del mycket kraftigt rekommendera att Kungl. Maj:t noga undersöker, huruvida inte en klinisk undervisning i Göteborg bör sättas i gång så snart som möjligt, och också tar reda på huruvida inte genom överenskommelse med Göteborgs stad en sådan undervisning kan ordnas betydligt billigare än man från början tänkt sig.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.**Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 232, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 16 april 1948, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i personalförteckningarna för arbetsmarknadsstyrelsens per-

manenta organisation, styrelsens krisorganisation och den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med av chefen för socialdepartementet framlagda förslag,

dels godkänna av departementschefen förordade avlöningsstater för arbetsmarknadsstyrelsens permanenta organisation och för den offentliga arbetsförmedlingen, båda att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49,

dels ock för nämnda budgetår under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar 2 810 000 kronor, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader: 620 000 kronor, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen 1 000 000 kronor, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar 13 000 000 kronor, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader 3 630 000 kronor samt till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen 2 500 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i personalförteckningarna för arbetsmarknadsstyrelsens permanenta organisation, styrelsens krisorganisation och den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 16 april 1948 framlagda förslag;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsens permanenta organisation, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.

a) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 810 000 kronor,

b) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 620 000 kronor;

IV. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen 900 000 kronor,

b) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar 12 995 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Den offentliga arbetsförmedlingen: Omkostnader för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 630 000 kronor;

VI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor.

Kungl. Maj:ts och utskottets förslag innebar, bland annat, att sjuksköterskeförmedlingen skulle överflyttas till arbetsförmedlingen.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johanson*, *Gränebo*, *Mannerskantz*, *Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad*, *Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att den föreslagna överflyttningen av sjuksköterskeförmedlingen till arbetsförmedlingen ej borde ske samt att utskottet med hänsyn härtill bort i punkterna II och IV b) hemställa att riksdagen måtte

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1948/49;

IV. i anledning — — — förslagsanslag anvisa

b) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar 12 970 000 kronor;

2) av herrar *Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, utan avgivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Som synes föreligga två reservationer vid detta utskottsutlåtande, en som är undertecknad av samtliga högermän och bondeförbundare och en som är undertecknad av mig och herr Pettersson i Dahl.

Den första reservationen avser frågan om sjuksköterskeförmedlingens inordnande i den statliga arbetsförmedlingen — utskottsmajoriteten föreslår nämligen att all sköterskeförmedling framdeles skall ordnas genom arbetsmarknadsregleringen. För detta ändamål har man begärt att få ytterligare personal, inte mindre än tio anställda, för denna verksamhet, varjämte man för nästkommande budgetår begärt ett anslag på 25 000 kronor.

Vi som stå för reservationen ha ansett det icke vara nödvändigt att inordna denna förmedling i den statliga arbetsförmedlingen, då den ordnats synnerligen väl genom den privata förmedlingsverksamhet, som i detta avseende drivits ute i de olika lands- tingen. Vi ha därför ansett det alldeles onödigt att man inordnar den- samma i den statliga förmedlingsverk- samheten. Vi ha också den uppfatt- ningen, att saken har ordnats oerhört bra enligt det system som tillämpats, och vi tro, att det t. o. m. kan leda till en försämring, om det hela skall kom- ma att ordnas genom den statliga för- medlingsverksamheten, där man inte känner förhållandena på samma ut- märkta sätt som dessa sköterskebyråer, vilka nu ha hand om förmedlingen. Vi tro därför som sagt att det föreslagna systemet t. o. m. kan medföra en för- sämring för landstingen, och inte minst med hänsyn till den ökade kostnad en omläggning kommer att vålla staten — utan att medföra någon nämnvärd för-

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.

del ur någon synpunkt — ha vi för vår del gått emot att denna förmedling skall skötas centralt. Det är detta som reservationen under punkt 1) innebär.

Innan jag lämnar denna reservation vill jag meddela, att det i trycket har insmugit sig ett fel. Längst ned på sidan 8 står punkt »VI b)» — det skall i stället vara IV b). Punkt IV b avser nämligen det avlöningsbelopp på 12 970 000 kronor, som det här är fråga om.

Vad sedan den andra reservationen beträffar riktar den sig emot utbyggnaden av den offentliga arbetsförmedlingens *krisorganisation*. Under fjolåret beviljades denna organisation ett anslag på 1 590 000 kronor för avlöningar och omkostnader tillsammans. Nu begäres i propositionen utökning därav med 910 000 kronor för denna verksamhet, eller ett anslag på 2 500 000 kronor. Syftet med denna utbyggnad vill man göra gällande vara, att en hel del byggnadstillstånd nu skola överföras till de lokala organen i stället för att som hittills förmedlas centralt. Dessutom skyller man på att utlänningsverksamheten kräver dryga omkostnader.

Emellertid har t. o. m. föredragande statsrådet betonat, att det är mycket svårt att beräkna behovet av ökad arbetskraft. Han har därför på en höft föreslagit en höjning på mellan 50 och 60 % av fjolårets anslag till krisorganisationen. Vi som stå för reservationen anse att det inte bör vara nödvändigt med en ytterligare utbyggnad i så stor utsträckning som föreslås. Ty beträffande byggnadsregleringen är det ju på det sättet, att de lokala organen redan nu skola pröva de olika fallen och avge yttranden till de centrala organen. Det behöver därför för deras del inte bli fråga om någon nämnvärd ytterligare utökning av arbetskraften genom överförandet av tillståndsgivningen till de lokala organen. Man har emellertid beräknat att det för denna

verksamhet måste tillsättas 50 nya byggnadskontrollanter och 61 personer för utredning och expedition. Vi tro att allt mycket väl skulle kunna ordnas om det anslag som lämnades i fjol ökades med ungefär 30 procent. Det skulle räcka för att möta de ökade utgifterna. I stället för att öka anslaget med 910 000 kronor skulle man således enligt reservationen endast behöva öka anslaget med 510 000 kronor. Slutsumman skulle då bli 2,1 miljoner kronor i stället för det av utskottet förordade anslaget på 2,5 miljoner kronor.

Med anledning av detta erfordras en viss omändring i utskottets utlåtande på s. 5, sista stycket, där det heter: »Utskottet finner ökningen avsevärd men vill ej motsätta sig att medlen anvisas.» Denna mening bör enligt reservanternas förslag ha följande lydelse: »Utskottet, som finner denna ökning alltför avsevärd, vill **tillstyrka** att anslagshöjningen begränsas till 510 000 kronor.»

Med anledning av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall såväl till reservationen nr 1 som till reservationen nr 2 med det förslag till ändring av utskottets förslag som jag nyss anförde.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Den föregående ärade talaren uppehöll sig vid några punkter i det föredragna statsutskottsutlåtandet och då främst kanske vid de synpunkter, som kommit till uttryck i den första reservationen beträffande frågan, huruvida sjuksköterskeförmedlingen redan under detta budgetår skall överföras till den offentliga arbetsförmedlingen, vilket i sin tur skulle medföra en ökning av anslagsbehovet. Reservanterna frukta att ett dylikt överförande kan medföra en sämre arbetsförmedling än under hittills rådande förhållanden och anse dessutom att den utgiftsökning, som skulle bli en följd av detta överförande, är onödig.

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.

Saken ligger nu så till att det genom den internationella arbetsorganisationen upprättats en konvention som skall gälla för samtliga medlemsstater, vilken konvention innebär att all arbetsförmedling skall överföras i offentlig regi. Det är visserligen icke tvunget att denna överföring för vårt lands vidkommande skall ske under budgetåret 1948/49, men tidpunkten när denna anordning skall träda i kraft ligger i alla fall mycket nära. Statsutskottets majoritet har ansett, att det icke finnes anledning motsätta sig att detta överförande sker redan under nästa budgetår, därest förhållandena i övrigt äro lämpliga härför. Detta är alltså själva huvudfrågan i detta avseende. För den händelse att ett överförande sker, är det att förvänta att någon personalökning måste ske. Jag föreställer mig, att det är nödvändigt att till statstjänst överföra någon del av, ja kanske hela den personal, som varit sysselsatt inom den privata arbetsförmedlingen på området. För att så skall kunna ske måste det finnas anslag tillgängliga för ändamålet. Statsutskottets majoritet har ansett sig kunna dels biträda Kungl. Maj:ts förslag att möjliggöra ett dylikt överförande till den allmänna arbetsförmedlingen av sjuksköterskeförmedlingen, dels i konsekvens härmed tillstyrka det anslagsbelopp, som Kungl. Maj:t i detta avseende beräknat vara erforderligt. Man har dock i sammanhang härmed gjort det uttalandet att man förutsätter att överförandet kan ske utan nämnvärd utökning av arbetskraften hos arbetsförmedlingen.

Den andra punkten varom den föregående ärade talaren talade gällde anslaget till krisorganisationen. Där har Kungl. Maj:t föreslagit en höjning av anslaget på sätt som utvecklades av den föregående talaren. Motivet härför har närmast varit de ökade krav som ställts på den nuvarande krisorganisationen på grund av byggnadsregleringen och arbetsförmedlingen av utländsk

arbetskraft, något som den föregående talaren också redogjorde för.

Det är klart att all möjlig sparsamhet bör iakttagas. Så länge den nuvarande hårda begränsningen av investeringar i byggnadsverksamhet varar, är det emellertid givet att det måste finnas ett kontrollorgan, som tillser att gällande lag på området efterföljes. Det är därför självfallet, att man måste taga på sig de utgifter som följa med denna verksamhet.

Genom krisorganisationen finansieras förmedlingen av utländsk arbetskraft. Det torde kunna vara att förvänta att utgifterna härför under nästa budgetår komma att nedgå. Detta påverkar emellertid, skulle jag tro, i ganska liten grad det anslag som nu behandlas. Saken ligger så till, att man, utöver det anslag vi beviljade vid fjolårets riksdag, måst redan under detta år på tilläggsstat bevilja tilläggsanslag för att möta de ökade kostnaderna för förmedling av den utländska arbetskraften. Även om man kan förvänta att kostnaderna för denna del av arbetsförmedlingen komma att nedgå, kommer detta icke att i full utsträckning beröra det nu föreslagna anslaget, men kan innebära en garanti för att nästa riksdag ej behöver bevilja tilläggsanslag. För övrigt är det ju så, att detta anslag är ett förslagsanslag. Om de nödvändiga kostnaderna för verksamheten skulle bli högre, så innebär icke en nedsättning av anslaget nu en garanti för en besparing av utgifterna. Vid detta förhållande har utskottet ansett sig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag till anslag i detta fall.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag yrkade i mitt förra anförande bifall till båda reservationerna. Nu har detta missuppfattats på grund av det feltryck i utskottets utlåtande som jag omnämnde i mitt anförande. I slutet av reserva-

tionen står en avdelning betecknad med VI b). Där hör i stället stå IV b). När nu den saken är klar, hoppas jag också att innebörden av mitt yrkande är klar. I denna punkt ligga reservationerna 1 och 2 på samma linje. Beträffande reservationen 2 yrka dock vi reservanter att det av utskottet i punkt VI föreslagna anslagsbeloppet 2,5 miljoner kronor bestämmes till 2,1 miljoner kronor.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det under överläggningen av herr Rubbestad framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 210, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Rubbestad under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Arbetsmarknadens reglering m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till åtgärder för arbets-

marknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 249, under återopande av bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 maj 1948, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. 4 000 000 kronor, till Kostnader för överflyttning av arbetskraft 7 000 000 kronor, till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet 1 300 000 kronor samt till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. 1 500 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 579), i vilken hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med verkan fr. o. m. den 1 juli 1948 provisoriskt höja arkivarbetarnas löner med 50 kronor per månad i varje dyrortsgrupp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande kontantunderstöden med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 maj 1948 föreslagna provisoriska förbättringar;

II. beträffande ortstillägg till arbetstagare lämna vad härutinnan i statsrådsprotokollet anförts utan erinran;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. 4 000 000 kronor;

b) till Kostnader för överflyttning av arbetskraft 7 000 000 kronor;

c) till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet 1 300 000 kronor;

d) till Kostnader för främjande av

Arbetsmarknadens reglering m. m.

företagsverksamhet m. m. 1 500 000 kronor.

I sin motivering hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Kungl. Maj:ts förslag innebär, att Kungl. Maj:t skall äga möjlighet att provisoriskt höja arkivarbetarnas löner fr. o. m. den 1 juli 1948 med 30 kronor per månad i varje ortsgroup i den mån närmare utredning rörande inverkan av skattemyndigheternas praxis beträffande existensminimum m. m. giver anledning därtill. I motionen II: 579 yrkas, att Kungl. Maj:t måtte bemyndigas att fr. o. m. förenämnda dag provisoriskt höja ifrågavarande månadslöner med 50 kronor i varje dyrortsgrupp. Utskottet är med hänsyn till den prövning frågan nu är föremål för från de sakkunnigas sida icke berett tillstyrka större provisorisk höjning än den av Kungl. Maj:t förordade.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort föreslå avskaffande av dyrortsgraderingen beträffande dagunderstöden och att därför nedannämnda moment av utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»I. beträffande kontantunderstöden i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta upphäva dyrortsgraderingen av dagunderstöden och jämväl i övrigt godkänna vad utskottet anført.»

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Malmberg* i Skövde, *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att av Kungl. Maj:t meddelat beslut om ortstillägg till vissa arbetstagare från annat yrkesområde än skogsbruket bort föranleda viss erinran och att därför nedannämnda moment av utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»II. beträffande ortstillägg till arbetstagare uttala, att ändrade bestämmelser

i ämnet ej böra meddelas utan riksdagens hörande.»

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag skall i denna punkt uppehålla mig vid arkivarbetarnas löner och den motion som i denna fråga väckts i denna kammare. Utöver denna motion ha till utskottet lämnats vissa intyg, som kommit från ledande personer inom de olika kulturinstitutioner där arkivarbetarna verkat. Dessa intyg visa huru högt deras arbete uppskattas. Tyvärr har detta arbete icke uppskattats lika högt av dem som bestämma deras löner.

Detta är en fråga, som återkommit flera gånger här i kammaren. För frågans bedömning räcker det tycker jag med att framhålla, att dessa arbetare erhålla en lön som icke är större än 320 kronor i månaden i lägsta dyrortsgrupp och 360 kronor i månaden i högsta dyrortsgrupp. Som vi redan sagt i motionen, rör det sig här om en ren underbetalning.

Jag begärde ordet närmast därför att det av propositionen och av utskottets utlåtanden icke klart framgår, huruvida ens den blygsamma förhöjning som arbetsmarknadsstyrelsen ansett vara erforderlig, d. v. s. 30 kronor per månad, skulle komma att genomföras. Såväl i propositionen som i utskottets utlåtande förutsattes att i den mån en närmare utredning rörande inverkan av skattemyndigheternas praxis beträffande existensminimum m. m. ger anledning därtill, företaga en provisorisk höjning av arkivarbetarlönerna inom den av arbetsmarknadsstyrelsen angivna ramen. Jag skulle vara synnerligen intresserad av att få reda på av utskottets talesman, huruvida man verkligen kan räkna med att det förslag som sålunda föreligger kommer att realiseras. Det förslag, som framförts i motionen, innebär icke någon större ökning av lönen i förhållande till vad som föreslås

Arbetsmarknadens reglering m. m.

i propositionen. I motionen föreslås endast en höjning av lönen med 50 kronor per månad. Som jag tidigare sagt är det, sett mot bakgrunden av de löner som nu utbetalas till dessa arkivarbetare, obehövt med en utredning rörande behovet därav.

I anslutning till vad jag nu framhållit, herr talman, vill jag hemställa om kammarens bifall till en ändring i utskottets förslag. I det avsnitt som berör arkivarbetarnas löner heter det: »Utskottet är med hänsyn till den prövning frågan nu är föremål för från de sakkunnigas sida icke berett tillstyrka större provisorisk höjning än den av Kungl. Maj:t förordade.» Jag skulle vilja yrka bifall till en ändring, som skulle innebära, att det i stället hette, att utskottet med hänsyn till vad i motionen II: 579 anförts är berett tillstyrka att Kungl. Maj:t bemyndigas att från och med den 1/7 1948 provisoriskt höja arkivarbetarnas månadslöner med 50 kronor i varje dyrortsgrupp.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Även vid detta utlåtande har det fogats två reservationer. Den första av dessa avser att den nu gällande dyrortsgrupperingen av dagunderstöd till arbetslösa skall upphävas. Redan i fjol uttalade sig riksdagen för, att dyrortsgrupperingen skulle slopas, men i det förslag, som föreligger till behandling i dag, går man det oaktat in för bibehållandet, ja, till och med en viss ökning av densamma. Man föreslår nämligen att hyresbeloppen för Stockholms och Göteborgs vidkommande i förhållande till vad som nu gäller skola ökas med 30, respektive 20 kronor; följaktligen blir spännvidden mellan ersättningen åt dem, som bo på ort, som tillhör ortsgrupp I, och dem som bo på ort, som tillhör ortsgrupp III, större än den tidigare varit. Om utskottsutlåtandet i denna del bifalles, kommer följden att bli den att en arbetslös med hustru och 3 barn i ortsg

grupp III, exempelvis Stockholm, inklusive hyresbidrag får 396 kronor i månaden, medan en motsvarande arbetslös i ortsgrupp I får endast 257 kronor i månaden; det är alltså en skillnad på ungefär 140 kronor mellan dessa bägge orter.

Vi som stå för reservation 1) ha ansett, att det inte är riktigt med denna olika gradering, utan att man snarast, ja omedelbart bör upphäva denna skillnad i ersättningen till de arbetslösa på de orter, om vilka det nu är fråga. Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1).

Reservation 2) avser en helt annan sak, nämligen ett uttalande i propositionen, som gjort att utskottet fäst sig vid denna punkt. Den 2 april i år utfärdade nämligen Kungl. Maj:t nya bestämmelser om ersättning åt sådana arbetslösa som gå till skogsarbete. Riksdagen hade tidigare uppdragit vissa riktlinjer inom vilkas ram Kungl. Maj:t hade rätt att fritt röra sig. Genom detta beslut av den 2 april har Kungl. Maj:t vidgat denna ram till att omfatta även andra än familjeförsörjare. Det är emot denna utvidgning av fullmakterna som reservanterna ha reagerat. Man menar nämligen, att det inte är bra om Kungl. Maj:t utan vidare får vidta vilka åtgärder som helst på ett så viktigt område, som rör lönesättningen på arbetsmarknaden. Reservanterna äro fullt medvetna om att det bör vara möjligt för Kungl. Maj:t att i vissa lägen kunna handla snabbt, men för det ändamålet är det lämpligt att man drar upp vissa linjer, inom vilka regeringen kan röra sig. Det har riksdagen tidigare givit möjlighet till. Därest alltså Kungl. Maj:t anser sig behöva vidgat fullmakt inom vissa givna gränser bör därför förslag därom framläggas för riksdagen. Men riksdagen bör inte lämna fullmakt in blanko utan ha möjlighet att kontrollera de åtgärder, som regeringen i det ena eller andra avseendet vidtager. Vi ha därför i reservation 2) föreslagit, att

Arbetsmarknadens reglering m. m.

ingen ändring i hittills gällande bestämmelser skulle få företas utan riksdagens hörande.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2).

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Beträffande den av den förste talaren i debatten berörda frågan om arkivarbetarnas löner kan man naturligtvis hysa delade meningar. Jag har för min del flera gånger framhållit, att detta sätt att med anvisande av anslag till arbetslöshetens bekämpande skaffa extra arbetskraft åt ämbetsverk och andra för utförande av arkivarbete i längden inte kan anses tillfredsställande. Det är ganska självfallet att under en kort tid av arbetslöshet denna utväg kan anvisas, men när arbetet pågår år efter år och visar tendens att bli permanent tyder detta på att man är i behov av ökad arbetskraft just på det område där arbetet utföres, och att det inte är fråga om en åtgärd till arbetslöshetens bekämpande. Hela detta spörsmål är ju föremål för utredning, och det får väl förutsättas att man någon gång skall kunna komma till rätta med just den delen av det föreliggande problemet.

Den fråga, som emellertid nu närmast bragts på tal, gäller om man skall höja de löner som utgå för själva arkivarbetet. Dessa löner ha ju under årens lopp utmåtts mycket låga just med hänsyn till att det var fråga om en hjälp allenast vid arbetslöshet och inte en åtgärd i syfte att skaffa vederbörande en permanent arbetsanställning. Förra årets riksdag beslöt på förslag av Kungl. Maj:t viss höjning av dessa löner. Det har emellertid i praktiken visat sig, att i en hel del fall denna höjning av lönerna inte kommit vederbörande till godo utan att i stället på grund av skattemyndigheternas inställning höjningarna uppslukats genom ökade skatteuttag. Resultatet av

höjningen har med andra ord för de anställda blivit lika med plus minus noll. Det är därför Kungl. Maj:t föreslagit en ytterligare höjning, som Kungl. Maj:t emellertid inte ansett sig kunna fixera till själva beloppet. Man har velat göra den saken beroende av en utredning angående skattemyndigheternas praxis i nu ifrågavarande avseende så att man kan få en garanti för att det beslut, som vi nu stå i begrepp att fatta, inte kommer att leda till samma resultat som fjolårets, nämligen att löneökningen slukas av ökade skatter. Det är utskottets förhoppning att denna utredning snarast möjligt skall kunna slutföras och att den i sin tur skall medföra en verklig löneökning åt de personer om vilka här är fråga. Jag har velat göra denna deklaration med anledning av den fråga, som framställdes av herr Dahlgren.

Sedan några ord om de spörsmål, som berörts av herr Rubbestad. I den första reservationen yrkas, att dyrortsgraderingen av dagunderstöden skall avskaffas. Detta är en fråga, som tidigare varit uppe till debatt. Jag tror inte att något nytt kan utvinnas ur denna fråga här, utan jag vill i det avseendet allenast klarlägga hur utskottet i detta läge sett på frågan.

När detta spörsmål behandlades förra året förutsatte statsutskottet, att den då pågående utredningen rörande bl. a. sloandet av dyrortsgraderingen för dagunderstöd ävensom hyreshjälpen skulle komma att föreläggas innevarande års riksdag. Man gjorde sålunda icke något principuttalande i själva sakfrågan, utan man uttalade endast en förväntan att hela spörsmålet skulle komma att föreläggas 1948 års riksdag. Departementschefen har emellertid nu anmält, att utredningen inte kunnat slutföras, och i avbidan på denna vill man inte ta upp hela det spörsmål varom reservationen talar. Utskottet har ställt sig på samma ståndpunkt som departementschefen och biträder

sålunda Kungl. Maj:ts förslag i denna del, men utskottet förutsätter fortfarande lika väl som förra året, att utredningen skall slutföras och att detta spörsmål snarast möjligt kommer att föreläggas riksdagen. Det förhåller sig emellertid så, att kontantunderstödet till arbetslösa bör på lämpligt sätt korrespondera med gällande bestämmelser rörande arbetslöshetsförsäkringshjälpen. Jag tror sålunda att alla skäl tala för att man bör följa statsutskottets mening.

Reservation 2) innebär närmast, att reservanterna inte vilja medge Kungl. Maj:t möjlighet att i fall av brådskande behov fatta beslut utan att riksdagen även där skall ha möjlighet att pröva den föreliggande frågan. Det av reservanterna klandrade beslutet gällde frågan om möjligheten att på våren 1948 säkerställa behovet av arbetskraft i skogarna, och då Kungl. Maj:t ansåg, att man borde ta i anspråk det bemyndigande, som givits av fjolårets riksdag att ge arbetarna vissa tillägg till arbetslönen. Jag tror att det är riktigt som statsutskottet skrivit i detta avseende, nämligen att det måste vara av intresse att Kungl. Maj:t har möjlighet att vidta åtgärder med den skyndsamhet, som omständigheterna kunna påfordra, och att det därför är av vikt att riksdagen ger Kungl. Maj:t ett sådant bemyndigande, som det är fråga om i detta fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten I, nämligen dels på bifall till berörda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering,

Arbetsmarknadens reglering m. m.

i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 211, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 111 ja och 55 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten I gjorda hemställan.

Beträffande punkten II gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets förevarande utlåtande nr 211, röstar

Ja;

Bostadsförsörjningens främjande.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet ha röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Rubbestad, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 72 nej, varjämte 1 ledamot av kammaren förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten II gjorda hemställan.

På därå av herr talmannen framställd proposition blev härefter utskottets hemställan i punkten III av kammaren bifallen.

I avseende å motiveringen gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Dahlgren; och fann herr talmannen den förra propositionen med övertvägande ja besvarad. Herr Dahlgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 211, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Dahlgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 147 ja och 15 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

§ 8.

Bostadsförsörjningens främjande.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 231, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i olika avseenden fr. o. m. den 1 juli 1948 av grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen;

dels medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1948/49, bestämdes till 3,25 procent;

dels ock för budgetåret 1948/49 anvisa följande anslag, nämligen under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag ett förslagsanslag av 325 000 kronor, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, till Särskilda bo-

Bostadsförsörjningens främjande.

stadsrabatter ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor och till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor ävensom å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 240 000 000 kronor samt under fonden för låneunderstöd till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 34 000 000 kronor och till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

I propositionen hade — utöver anslagsäskandena — framlagts förslag rörande bland annat vissa ändringar av de nya egnahemslånebestämmelserna, nya villkor för lån och bidrag till bostadsförbättringsarbeten, vissa ändringar av bestämmelserna om tilläggsån till flerfamiljshus, villkor för godkännande av bostadsföretag såsom allmännyttiga, ändrade hyror för pensionärshemmen samt viss komplettering av bestämmelserna om bostadsrabatter till barnfamiljer.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft ett flertal motioner.

I de likalydande motionerna I: 154 (av herrar *Tjällgren* och *Gränebo*) och II: 264 (av herr *Pehrsson-Bramstorp m. fl.*) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta dels att ikraftträdandet av nya grunder för familjebostadsbidragen skulle uppskjutas till en ekonomiskt lägligare tidpunkt och att bestämmelserna om trekronorsbidrag skulle upphävas, dels att i motionen angivna ändringar skulle företagas beträffande vissa anslagsposter.

I de likalydande motionerna I: 403 (av herr *Einar Eriksson m. fl.*) och II: 572 (av herr *Hedqvist m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

att familjebostadsbidraget (jämte bränslebidrag) borde kunna utgå till familj i nybyggt hus uppfört av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag, som blivit inflyttningsfärdigt tidigast 1 juli 1946.

I de likalydande motionerna I: 404 (av herr *Ohlon m. fl.*) och II: 573 (av herr *Larsson* i Stockholm *m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen vid prövningen av Kungl. Maj:ts förslag måtte beakta de synpunkter och förslag som i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 405 (av herr *Andrén m. fl.*) och II: 571 (av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta, dels att räntegaranti i fortsättningen icke skulle utgå för lån liggande under det nya egnahemslånet resp. tertiärlånet, dels att till allmännyttiga företag fortfarande skulle räknas sådana företag utan vinstsyfte i vilka kommunen icke utsåge styrelsens majoritet men minst två styrelseledamöter med viss vetorätt, dels att investeringsanslaget till lånefonden för bostadsbyggande måtte upptagas till 200 miljoner kronor, dels att anslaget till tilläggsån för viss bostadsbyggnadsverksamhet måtte upptagas till 28 miljoner kronor, dels att familjebostadsbidrag skulle utgå allenast till familj med mer än två hemmavarande barn under 16 år samt anslaget för detta ändamål beräknas till 13 miljoner kronor, dels att det äskade anslaget om 1 miljon kronor för särskilda bostadsrabatter måtte avslås, dels ock att ett anslag å 2 miljoner kronor måtte ställas till departementschefens förfogande för att användas till bostadsteknisk försöksverksamhet.

I motionen II: 117 (av herr *Kempe m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta att i »lagen om tertiär- och tilläggsån för flerfamiljshus» 4 § d) skulle få följande lydelse:

Bostadsförsörjningens främjande.

att byggnadsföretagare, som åtnjuta lån och bidrag av statsmedel för uppförande av hyreshus, äro skyldiga att, om kommun så beslutar, uthyra lägenheterna genom kommunal bostadsförmedling.

I motionen II: 191 (av herr *Kempe m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att statens byggnadslånebyrå finge i uppdrag att skyndsamt utreda och framlägga förslag om lägre räntor och ändring av lånen då det gällde statligt stöd åt allmännyttiga företag, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om sådan ändring av kungörelsen för tertiär- och tillägglånen att fastigheter och egna hem, vilka uppförts med stöd av statliga lån före den 1 juli 1946, skulle erhålla en räntesänkning till 3 % på det av staten investerade kapitalet och att dessa åtgärder användes för att sänka hyrorna i berörda fastigheter.

I motionen II: 559 (av herr *Kempe m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition måtte besluta, att sådan ändring vidtoges i föreliggande förslag till familjebostadsbidrag och bränslebidrag, att dessa bidrag tillhoppa på samtliga orter komme att uppgå till minst samma belopp som nu utgående familjebidrag, däri inberäknat enligt nu gällande bestämmelser utgående bränslebidrag, samt att bidragen även skulle utgå till familjer med två eller flera barn under 16 år, boende i bostadshus, som färdigstälts efter ikraftträdandet av 1942 års kungörelse om tertiärlån och tillägglån för vissa byggnadsföretag, under villkor, som i propositionen angivits för erhållande av familjebostadsbidrag; att utskottet med anledning av dessa förslag beräknade anslagen för ifrågavarande ändamål i proportion till den ökning av utgifterna, som förslagen medförde; att Kungl. Maj:ts förslag om ändring av hyrorna i pensionärshemsbostäder icke bifölles

i annan mån än att förslaget medförde sänkning av nu utgående hyror; att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning angående familjebostadsbidrag även till enbarnsfamiljer och ensamstående mödrar med ett eller flera minderåriga barn, vilken utredning borde bedrivas så, att förslag kunde framläggas vid början av 1949 års riksdag; samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att den nu tillämpade restriktiva bostadspolitikens omprövades och att åtgärder vidtoges för att öka produktionen av byggnadsmaterial och bostäder.

I motionen II: 574 (av herr *Severin* i Gävle och fröken *Nygren*) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget i proposition nr 231 att tills vidare egnahemslån skulle få beviljas till radhusanläggningar med gemensam panncentral under förutsättning att varje lägenhet förvaltades av resp. bostadshavare och hemställa, att de förslag, vartill det bostadspolitiska centralorganets utredning av berörda fråga kunda föranleda, framlades för riksdagen 1949, eller att riksdagen, för den händelse detta yrkande icke bifölles, beslutade att beträffande egnahemslån, som beviljades till radhusanläggningar med gemensam panncentral, kapitalsubventionen i form av räntefristående medel begränsades till 3 000 kronor per lägenhet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. avslå det i motionerna I: 405 och II: 571 framställda förslaget om medelsanvisning till bostadsteknisk försöksverksamhet;

II. beträffande frågan om framställning hos Kungl. Maj:t rörande omprövning av bostadspolitiken, lämna i motionen II: 559 framlagt förslag i detta ämne utan åtgärd;

III. beträffande räntegaranti för i öppna marknaden upptagen, under egnahemslån liggande kredit, med bi-

fall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, i vad de berörde denna fråga, godkänna vad som anförts i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 april 1948;

IV. beträffande egnahemslån med därtill knuten kapitalsubvention till radhusanläggningar,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å uppskovsyrkandet i motionen II: 574 medgiva, att sådant understöd måtte få beviljas för radhusanläggningar med gemensam panncentral,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 574, i vad densamma ej behandlats under a), godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om kapitalsubvention till anläggningar med gemensam panncentral,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i övrigt anförts i statsrådsprotokollet i detta ämne;

V. beträffande egnahemslån till enfamiljshus och radhus, uppförda och förvaltade av kommun eller därmed jämställd företagare, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

VI. beträffande villkoren för att ett bostadsföretag skulle erkännas såsom allmännyttigt, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 404 och II: 573 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

VII. beträffande det särskilda amorteringstvånget för enskilda företag, avslå i motionerna I: 404 och II: 573 framställt förslag om dess upphävande;

VIII. beträffande frågan om skyldighet att anlita kommunal bostadsförmedling borde upptagas såsom villkor för tertiärlån, avslå motionen II: 117;

IX. beträffande subventionsgrupper vid tillägslångivningen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, i vad

Bostadsförsörjningens främjande.

de berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

X. beträffande maximihyrorna i pensionärshemmen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 559, i vad densamma berörde detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

XI. beträffande frågan om visst barnantal såsom förutsättning för familjebostadsbidrag, med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 578 i vad de avsåge detta spörsmål, besluta ej vidtaga ändring i det av förra årets riksdag fattade beslutet;

XII. beträffande frågan om familjebostadsbidrag till ettbarnsfamiljer och ensamstående mödrar med ett eller flera barn, lämna i motionen II: 559 framlagt utredningsförslag utan åtgärd;

XIII. beträffande det s. k. trekronorsbidraget, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad de avsåge denna bidragsform, besluta, att sådant bidrag alljämt skulle utgå;

XIV. beträffande frågan om familjebostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter, med avslag å motionen II: 578 i denna del, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

XV. beträffande frågan om familjebostadsbidragens storlek, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 559, såvitt densamma behandlade denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

XVI. beträffande bränslebidragens storlek, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 559, såvitt densamma behandlade denna fråga, godkänna vad utskottet förordat;

XVII. vidkommande övergångsbestämmelserna i avseende på familjebostadsbidragen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 403 och II: 572 samt med avslag på motionen II: 559, såvitt nämnda motioner

Bostadsförsörjningens främjande.

berörde detta ämne, godkänna vad utskottet förordat;

XVIII. vidkommande ränta å äldre bostadslån, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 191, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

XIX. beträffande frågan om nya villkor för lån till allmännyttiga bostadsföretag, lämna i motionen II: 191 framlagt utredningsförslag utan åtgärd;

XX. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, i vad de ej behandlats under I—XIX, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar från och med den 1 juli 1948;

XXI. beträffande räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1948/49, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att densamma bestämdes till 3,25 procent;

XXII. beträffande fördelningen av bostadsbyggandet på landsbygd och stadssamhällen, godkänna vad utskottet i anslutning till departementschefens anförande i statsrådsprotokollet uttalat;

XXIII. för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag ett förslagsanslag av 325 000 kronor,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och vad utskottet ovan under XVI och XVII hemställt samt med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 559, i vad nämnda motioner avsåge beloppet av ifrågavarande anslag till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 21 000 000 kronor,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i

vad nämnda motioner berörde ifrågavarande anslag och ej behandlats ovan under XIII, till Särskilda bostadsrabatter ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor,

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, såvitt dessa motioner berörde nu ifrågavarande anslag, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor,

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor;

XXIV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, såvitt nämnda motioner avsåge nu ifrågavarande medelsanvisning, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1948/49 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 240 000 000 kronor;

XXV. för budgetåret 1948/49 under fonden för låneunderstöd såsom investeringsanslag anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner berörde detta anslag, till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 34 000 000 kronor,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder 6 000 000 kronor;

XXVI. lämna utan åtgärd vad i motionerna I: 405 och II: 571 anförts angående uppförande av bostadshus i städernas äldre, centrala delar.

Vid utlåtandet hade fogats följande reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort

a) tillstyrka medelsanvisning till bostadsteknisk försöksverksamhet och att

Bostadsförsörjningens främjande.

därför utskottets hemställen i punkten I bort hava följande lydelse:

»I. med bifall till motionerna I: 405 och II: 571, såvitt nu är i fråga, till Bostadsteknisk försöksverksamhet för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 000 000 kronor;»

b) föreslå, att räntegaranti för lån under egnahemslån framdeles ej skulle beviljas och att till följd därav utskottets hemställen i punkten III bort hava följande lydelse:

»III. beträffande räntegarantier för i öppna marknaden upptagen, under egnahemslån och tertiärlån liggande kredit, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 405 och II: 571 i vad de beröra denna fråga, besluta att sådan räntegaranti framdeles ej skall beviljas;»

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort

a) förorda en begränsning av kapitalsubventionen i fråga om radhusanläggningar med gemensam panncentral och att därför utskottets hemställen i punkten IV b och c bort hava följande lydelse:

»IV.

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 574 i vad densamma ej behandlats under

a) besluta, att kapitalsubvention till anläggningar med gemensam panncentral skall begränsas till 3 000 kronor per lägenhet,

c) godkänna vad utskottet i övrigt anfört i ämnet;»

b) förorda, att egnahemslån tills vidare i regel ej beviljades för enfamiljshus och radhus, som uppfördes och förvaltades av kommun eller därmed jämställd företagare, och att därför utskottets hemställen i punkten V bort lyda:

»V. beträffande egnahemslån till enfamiljshus och radhus, uppförda och förvaltade av kommun eller därmed jämställd företagare, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta, att sådant lån endast må beviljas i vissa fall i enlighet med vad utskottet förordat;»

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett,

a) att utskottet icke bort tillstyrka skärpning av villkoren för godkännande av bostadsföretag såsom allmännyttigt och att därför utskottets hemställen i punkten VI bort hava följande lydelse:

»VI. beträffande villkoren för att ett bostadsföretag skall erkännas såsom allmännyttigt, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 404 och II: 573 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner beröra detta ämne, besluta, att gällande villkor skola bibehållas oförändrade;»

b) att utskottet bort förorda avveckling av det särskilda amorteringstvånget för enskilda företag och att därför utskottets hemställen i punkten VII bort avfattas:

»VII. beträffande det särskilda amorteringstvånget för enskilda företag, med bifall till motionerna I: 404 och II: 573, i vad nämnda motioner ej behandlats under VI, besluta, att amorteringsskyldigheten i fråga skall upphävas;»

4) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka, att ytterligare en subventionsgrupp inrättades vid tillägglångivningen och att därför utskottets hemställen i punkten IX bort lyda:

»IX. beträffande subventionsgrupper vid tillägglångivningen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 405 och II: 571, i vad

Bostadsförsörjningens främjande.

de beröra detta ämne, besluta, att antalet dylika grupper icke skall utvidgas;»

5) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att familjebostadsbidrag begränsades till familjer med minst tre minderåriga barn och att därför utskottets hemställan i punkten XI bort hava följande lydelse:

»XI. beträffande frågan om visst barnantal såsom förutsättning för familjebostadsbidrag, med bifall till motionerna I: 405 och II: 571 besluta, att sådant bidrag skall tillkomma endast familjer med minst tre minderåriga barn;»

6) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort förorda upphävande av bestämmelserna om trekronorsbidrag och att därför utskottets hemställan i punkten XIII bort hava följande lydelse:

»XIII. beträffande det s. k. trekronorsbidraget, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad de avse denna bidragsform, besluta, att bestämmelserna om sådana bidrag skola upphävas;»

7) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort uttala sig för att familjebostadsbidragen borde i varje fall tills vidare begränsas till familjer i ny- och ombyggda hus och att därför utskottets hemställan i punkten XIV bort hava följande lydelse:

»XIV. beträffande frågan om familjebostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter med avslag å motionen II: 578 i denna del, godkänna vad utskottet anfört;»

8) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i fråga om grunder för beräkning av bränslebidragets storlek och att därför utskottets hemställan i punkten XVI bort lyda:

»XVI. beträffande bränslebidragets storlek, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 559, såvitt densamma behandlar denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i vad det avser ny- och ombyggda lägenheter samt i övrigt bifalla vad utskottet föreslagit;»

9) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Malmborg* i Skövde, *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka av Kungl. Maj:t föreslagna övergångsbestämmelser för familjebostadsbidragen och att därför utskottets hemställan i punkten XVII bort hava följande lydelse:

»XVII. vidkommande övergångsbestämmelserna i avseende på familjebostadsbidragen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 403 och II: 572 samt II: 559, i vad nämnda motioner beröra detta ämne, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;»

10) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett att utskottet bort uttala, att ombyggnad samt förbättring och upprustning av befintliga bostäder på landsbygden borde under den närmaste tiden givas största möjliga omfattning och att till följd därav utskottets hemställan i punkten XXII bort hava följande lydelse:

Bostadsförsörjningens främjande.

»XXII. beträffande fördelningen av bostadsbyggandet på landsbygd och stadssamhällen, godkänna vad utskottet anfört i anslutning till motionerna I: 154 och II: 264;»

11) av herrar *Gränebo, Heiding, Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka medelsanvisning till hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och att därför utskottets hemställan i punkten XXIII b) bort avfattas:

»XXIII.

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 154 och II: 264, I: 405 och II: 571 samt II: 559, i vad nämnda motioner avse beloppet av här ifrågavarande anslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor;»

12) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort till hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer tillstyrka en medelsanvisning av allenst 15 miljoner kronor och att därför utskottets hemställan i punkten XXIII b) bort hava följande lydelse:

»XXIII.

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 405 och II: 571 samt med avslag å såväl motionerna I: 154 och II: 264 som motionen II: 559, i vad nämnda motioner avse beloppet av ifrågavarande anslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor;»

13) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka medelsanvisning till särskilda bostadsrabatter och att därför utskot-

tets hemställan i punkten XXIII c) bort hava följande lydelse:

»XXIII.

c) med bifall till motionerna I: 154 och II: 264 samt I: 405 och II: 571, i vad nämnda motioner beröra denna anslagsfråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till särskilda bostadsrabatter;»

14) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå visst uttalande angående uppförande av bostadshus i de äldre, centrala delarna av städerna och att därför utskottets hemställan i punkten XXVI bort lyda:

»XXVI. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i anledning av motionerna I: 405 och II: 571 anfört angående uppförande av bostadshus i städernas äldre, centrala delar.»

15) beträffande hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer av herr *Karl Andersson*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Jag beklagar att frågan om vår bostadsförsörjning och vår bostadspolitik alltid skall behöva komma före i riksdagens sista timme. Förra året hade vi denna debatt den 9 juli och i år den 28 juni, alltså omedelbart inför riksdagens uppbrott. Jag anser för min del att man borde ha kunnat ordna saken från regeringens sida så att riksdagen inte behövt forcera denna stora frågas behandling tillsammans med en massa andra stora frågor nu i riksdagens elfte timma.

Redan vid riksdagens början väcktes en hel del motioner i frågan om vår bostadsförsörjning och vår bostadspolitik över huvud taget. Även jag har varit med om att underteckna en sådan motion. Den är uppbyggd på ett något annat sätt än det, som jag i ut-

Bostadsförsörjningens främjande.

skottet gått in för. Vi ha i motionen framhållit att enligt vår åsikt Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen vid avvägningen av anslag åt landsbygd och tätorter givit landsbygden alltför litet. Till bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden äskades nämligen bara 2,5 miljoner kronor, medan egnahemsstyrelsen begärt 20 miljoner kronor. Det är klart att vi då måste anse det förra beloppet alldeles för litet och i den nämnda motionen yrkat på höjning till 10,5 miljoner kronor. Under den fortsatta behandlingen av frågan har det emellertid visat sig, att reserver nu stå till förfogande till ett belopp av inte mindre än sammanlagt 25 miljoner kronor, reserver som kommit till på grund av eftersläpning i bostadsbyggandet eller därför att en hel del bostäder inte kommit till utförande. Självfallet ha vi med hänsyn till dessa stora reservationer inte velat vidhålla vårt krav på att anslag för andra ändamål skulle överflyttas till hjälp åt bostadsbyggandet på landsbygden, ty faktiskt har man ju 27,5 miljoner kronor till sitt förfogande för denna verksamhet. Vi hade vidare i vår motion också yrkat på att man skulle vila på hanen något i fråga om en del av alla dessa nyordningar i vår bostadsförbättringsverksamhet. Jag tänker då särskilt på familjebidragets verksamhet och bränslebidragen och dylikt. Utskottet har efter de redogörelser, som därvidlag lämnats, stannat för Kungl. Maj:ts förslag om ett familjebostadsbidrag på 130 kronor för barn och ett fast bränsletillägg, och eftersom vi anse det förslaget redigt och klart samt för staten billigare än det gamla ha vi motionärer ansett att man inte ovillkorligen skulle bibehålla de gamla grunderna.

När vi vid förra årets riksdag debatterade dessa frågor yrkades på vårt håll avslag på den s. k. trekronorsregeln, men vi förbehöllo oss rätt att ta ställning till de övriga frågorna vid

1948 års riksdag. Därför anser jag, herr talman, att när man nu går in för behandlingen av detta och lägger saktliga synpunkter på det kan man gå ifrån en del uppfattningar som man har haft tidigare.

Här är ytterligare en sak som jag skall be att få yttra mig om, innan jag går in på de olika reservationerna. Det är själva principen för bidragsbeloppens fördelning mellan tätorterna och landsbygden. Vi ha tidigare stridit om detta; så sent som den 5 maj ha vi haft en debatt om saken här i riksdagen med anledning av en interpellation. Då fingo vi från statsrådet Ericsson en redogörelse för dessa frågor. Han meddelade, att när det gällde kvotorter respektive icke-kvotorter hade man ordnat det så, att kvotorterna skulle ha 35 000 lägenheter och icke-kvotorterna 15 000 lägenheter eller sålunda sammanlagt 50 000 lägenheter. Av statsutskottets utlåtande får man fram, att det nu är fråga om 55 000 lägenheter, 40 000 st. å kvotorter och 15 000 st. på icke-kvotorter.

Det är alltså beträffande dessa 15 000 lägenheter på icke-kvotorter som man har anledning att säga, att detta antal är för litet.

När statsrådet Ericsson den 5 maj talade om de nämnda 15 000 lägenheterna redovisade han det på det sättet, att av dessa lägenheter voro den 1 april 1948 4 000 beviljade och Kungl. Maj:t hade lämnat arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigande att bevilja tillstånd för ytterligare 5 000 lägenheter, summa summerum 9 000 lägenheter. Det fanns alltså 6 000 lägenheter, som statsrådet icke redovisade. Nu ville han komma ifrån detta på det sättet, att han sade, att man icke hade ansökt om så många byggnadstillstånd på icke-kvotorter som på kvotorter. Han redovisade det så, att man ansökt om uppförande av sammanlagt 45 000 lägenheter på kvotorter men endast 8 000 lägenheter på icke-kvotorter. Denna re-

Bostadsförsörjningens främjande.

doavisning är mycket bristfällig, därför att vi som ha hand om detta veta ju hur det går till. På kvotorterna är det i regel kommuner eller industrier som göra gällande, att de på grund av planering behöva så och så många lägenheter, och de ansöka om att få bygga dessa. När det däremot gäller icke-kvotorter komma många ansökningar icke alls fram. Dels ha egnahemsnämnderna icke släppt fram flera ansökningar till länsarbetsnämnden än vad den senare fått tillstånd till från Kungl. Maj:t. Dels går det också till så, att man hör sig för om möjligheterna att få bygga, och får man veta att det ej lönar sig så fullföljer man många gånger icke sin ansökan.

Jag vill med detta endast ha sagt, att denna redovisning icke säger hela sanningen, utan i regel blir det i realiteten mycket olika bedömanden.

Sedan tillåter jag mig upprepa vad jag tidigare flera gånger sagt, att genom att man medger en forcering av byggnadsverksamheten i städer och samhällen, alltså på s. k. kvotorter, men håller den tillbaka på landsbygden, så bidrar man till den folkmängdsförskjutning som sker. Enligt riksdagens åsikt, sådan den kommit till uttryck vid olika tillfällen, är denna förskjutning en olycka. Därför borde man i stället försöka bereda möjlighet för folk att stanna kvar ute i bygderna. Detta sammanhänger med reservationen nr 10), som jag kommer fram till litet senare.

Sedan är det en detalj till som jag skall be att få beröra inledningsvis. Det är vad utskottet skrivit om de bidragsbelopp, som länsbostadsnämnderna och bostadsstyrelsen skola lämna. Utskottet menar, att det icke alltid skall lämnas högsta tillåtna bidrag, utan det skall tagas hänsyn till de bidrag som förut äro lämnade och antalet ansökningar som inkommit. Alltså, utskottet har här sagt, att man skall taga hänsyn till växlingarna i tillgången på medel. »Därest», säger utskottet, »be-

hovet av medel avsevärt överstiger tillgången synes sålunda viss jämkning nedåt av bidragsbeloppen böra ifrågakomma, varigenom ett större antal förbättringar kunna komma till stånd än eljest skulle bli fallet.»

Jag vill för min del uttrycka min särskilda tillfredsställelse över detta. Ty om man har ett visst belopp till förfogande för att dela ut såsom bidrag och det är en oerhörd massa ansökningar, som kanske allesammans äro bidragsberättigade men icke kunna anses ha lika stor angelägenhetsgrad, så måste man för att kunna lämna bidrag till ett så stort antal som möjligt skära ned själva bidragsbeloppen. Jag är särskilt angelägen att säga detta, därför att jag har en gång sett ett referat av ett tal av socialminister Möller, där han deklarerade, att då det gällde de anslag som funnits tidigare hade det icke varit någon behovsprövning. Nu ha egnahemsnämnderna varit nödsakade att företaga en behovsprövning antingen de velat det eller icke på grund av att anslagsbeloppet icke räckt till.

Jag går sedan över och talar litet om de punkter, där vi haft olika meningar och där också jag själv är medreservant. Härvid skall jag be att få följa den ordning som är tillämplad i utskottets redovisning. Då kommer jag först till reservationen nr 2), där man behandlat de s. k. radhusanläggningarna. I fråga om dessa har utskottet icke velat begränsa det av Kungl. Maj:t till 4 000 kronor föreslagna subventionsbeloppet, varemot vi reservanter anse att det bör vara tillräckligt med 3 000 kronor per lägenhet. Det är ju så — vilket jag hoppas att kammaren känner till — att denna kapitalsubvention till egna hem skall, såvitt anslaget räcker till, utgöra 4 000 kronor sammanlagt för enfamiljshus och 6 000 kronor för tvåfamiljshus. Om det skall byggas radhus komma vi i reservationen till den mening, att man skall ha samma

Bostadsförsörjningens främjande.

kapitalsubventionsbelopp för dessa som man har när det gäller tvåfamiljshus, alltså 3 000 kronor per lägenhet. Nu säger utskottet här, att om man skulle göra på detta sätt så skulle man kanske bidra till att det ej bleve samma intresse för att ordna med gemensam värmepanna som eljest, och man skulle ingenting vinna med detta, om var och en skulle skaffa sin värmepanna.

Jag tycker, att vi ha klarat detta bra i reservationen. Vi säga, att man har möjlighet att vid beviljandet av lån i radhus föreskriva, att det skall vara gemensam värmepanna, alltså skall det lånebeviljande organet se till att så sker. För den skull behöver inte bidragsbeloppet utgå med mera än 3 000 kronor per lägenhet.

När det gäller reservationen 2) b) ha vi också en annan mening än utskottet. Den avser egnahemshus, vilka uppföras och förvaltas av kommun eller därmed jämställd företagare, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skall ha rättighet till samma kapitalsubvention som en egnahemsbyggare, alltså 4 000 respektive 6 000 kronor.

Nu måste man verkligen ifrågasätta om det finnes anledning till att kommuner, som uppföra hus och förvalta dem i egen regi för att sedan hyra ut dem till befattningshavare eller andra, vilkas bostadsfråga det anses ankomma på kommunen att ordna, böra ha kapitalsubventioner. Det är ju ingenting som hindrar en kommun att uppföra enfamiljs-, tvåfamiljshus eller radhus med kapitalsubventioner samt sedan sälja dem till någon hyresgäst eller, som det heter, bostadsinnehavaren eller någon annan. Nu är det klart, att om kommunen överlåter huset till bostadsinnehavaren och låter denne tillgodogöra sig denna kapitalsubvention, så kan man säga, att det må vara hänt; då är ingen olycka skedd, ty då kommer icke kommunen att tjäna något på denna transaktion. Men det är ingen-

ting i vare sig propositionen eller utskottets utlåtande som säger att tillämpningen skall bli denna. Det kan bli så, att vederbörande kommun behåller kapitalsubventionen själv; och sedan får den, som skall förvärva sin lägenhet med äganderätt, betala detta lika mycket som om ingen subvention hade lämnats.

Jag skulle ha velat i vår reservation ha haft ett tillägg. Det kom icke med. Jag vill bara till protokollet ha sagt, att enligt min åsikt borde i reservationen efter meningen: »I vissa fall torde dock egnahemslån böra beviljas kommun eller därmed jämställd företagare, som uppför enfamiljshus eller radhus, avsedda att överlåtas på den blivande bostadshavaren» ha tillagts orden »till självkostnadspris». Då hade man sörjt för att kommunen ej haft möjlighet att göra sig egen vinning på detta.

Om man sedan fortsätter här, kommer man till reservationen nr 4). Den gäller den s. k. femte subventionslinjen. Om man går till Kungl. Maj:ts proposition finner man, att byggnadslånebyrån har gjort en utredning, där det talas om hyresnivån 1939, och funnit att den var osedvanligt låg. Byggnadslånebyrån har sagt, att det kanske blir nödvändigt att på vissa orter öka hyran. Men byrån anser behov icke föreligga av ytterligare subventionsgrupper. Det har icke Kungl. Maj:t stannat för, utan Kungl. Maj:t har stannat för att det behöves en femte subventionsgrupp. För den skull föreslår socialministern, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att, därest behov därav framkommer, inrätta en femte subventionsgrupp. Utskottet har skrivit mera bestämt då det föreslagit inrättande av en femte subventionsgrupp. Jag vill säga till utskottets talesman, herr Eriksson i Stockholm, som senare skall yttra sig i debatten, att det skulle ha räckt om majoriteten tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och inte

ytterligare skärpt det. Sådant tilläggs-lånesystemet nu är ordnat finns det emellertid redan fem subventionsgrupper. I den lägsta gruppen utgår till-läggslånet med 40 öre per kvadratme-ter, i andra gruppen med 80 öre, i tredje med 1 krona 20 öre och i fjärde med 1 krona 60 öre. Emellertid finns det en grupp, till vilken tilläggs-lån icke utgår, och följaktligen kan man säga, att det finns fem subventionsgrupper redan nu och att den, som nu föreslås skola av Kungl. Maj:t få inrättas blir den sjätte gruppen, där tilläggs-lånet skall utgöra 2 kronor per kvm. Under senare år ha inkomsterna höjts så av-sevärt för praktiskt taget alla männi-skor, att de flesta torde kunna få en hyresstegring och man kan allvarligt ifrågasätta, huruvida staten har möj-lighet till att lämna subventioner i det oändliga i fortsättningen.

Jag vill av de skäl jag anfört yrka bifall till reservation 4).

Det s. k. trekronorsbidraget, varom reservation 6) handlar, infördes i fjol såsom en kompensation för de högre hyrorna i nya hus, som uppförts av kommuner eller s. k. allmännyttiga fö-retag. Bidragen kunna alltså utgå endast för nya hus och nästan uteslu-tande för hus i städerna. Om man undersöker fördelningen av bostads-rabatterna för den tid de utgått, skall man finna, att av de 273 486 kronor, varmed bidragen utgått fram till den 1 februari 1948, ha sammanlagt 138 000 gått till Stockholms stad. Den 28 maj i år beslöt man att lämna bidrag för ytterligare 23 060 kronor. Fram till denna tid har det sålunda utgått bidrag för sammanlagt 296 546 kronor. Av detta har Stockholm fått hälften. Jag vill ifrågasätta om det är riktigt att de högre hyrorna i Stockholm skola kom-penseras genom statsbidrag. Om hy-rorna i Stockholm äro högre än på andra ställen i landet på grund av höga tompriser m. m., då bör Stockholms stad och inte staten lämna dessa bidrag.

Bostadsförsörjningens främjande.

Jag ber sålunda att få yrka bifall även till reservation 6).

Utskottet har beträffande bränslebi-draget föreslagit en ändring av propo-sitionen. Tidigare har det ju varit så, att bränslebidraget och en del andra poster dragits av vid uträknandet av bostadsanskaffningskostnaden, och fa-miljerna ha fått hyresrabatter i propo-rtion till barnantalet. Rabatten har utgått med 30 procent till familjer med tre barn och med 70 procent till fa-miljer med sju eller flera barn. Detta system skall nu läggas om och man föreslår ett enhetligt bränslebidrag på 125 eller 175 eller 225 kronor för att systemet skall bli klarare och redigare. Som jag inledningsvis tillät mig säga anser jag detta system vara bättre än det gamla. Det har i utskottet redovi-sats, att bränsletillägget kunnat gå upp till 4 kronor och mera per kvadrat-meter i Stockholm, det vill säga c:a 225 kronor för en lägenhet med 55 kvadratmeters golvyta. Kungl. Maj:ts förslag innebär att detta belopp kom-mer att minskas. Utskottet har emel-lertid försökt rätta till detta genom att föreslå, att denna post höjes med 50 kronor, alltså 175—225 och 275 kronor i de olika grupperna. Utskottet beräk-nar att anslaget härigenom måste ökas med en miljon kronor. Jag vet inte om detta belopp är tillräckligt — det äro väl ledamöterna av utskottsmajo-riteten själva inte så säkra på — men vi som stå för reservation 8) ha i alla fall ansett, att riksdagen bör bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Jag yrkar sålunda bifall till reservation 8).

Reservation 9) gäller övergångsbe-stämmelsernas ikraftträdande. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall familjebö-stadsbidraget gälla från den 1 januari 1948. I två motioner har emellertid fö-reslagits, att bidrag skall utgå till fa-miljer, som bo i hus, som blivit färdiga efter den 1 juli 1946, och utskottet har tillstyrkt dessa motioner. Vi reservan-ter ha emellertid ansett, att riksdagen

Bostadsförsörjningens främjande.

även på denna punkt bör följa Kungl. Maj:t, och jag tillåter mig därför yrka bifall till reservation 9).

I reservation 10) behandlas en principfråga, nämligen fördelningen av byggnadsverksamheten mellan landsbygd och tätorter eller mellan kvotorter och icke kvotorter. Jag har tidigare inledningsvis motiverat min inställning härvidlag, och jag skall därför inte närmare redogöra för densamma. Enligt min mening är det nödvändigt att riksdagen gör ett principuttalande, att byggnadsverksamheten bör vara lika stor på landsbygden som i stadssamhällena eller att tillståndsgivningen på landsbygden i varje fall inte skall vara restriktivare än i städer och tätorter. Enligt en redovisning som lämnas i utskottets motivering skall det, som jag tidigare nämnt, byggas 40 000 lägenheter på kvotorter och 15 000 på icke kvotorter. Om fördelningen av byggnadstillstånden även i fortsättningen skall vara densamma som innevarande år, har man därför anledning att befara, att en del av lägenheterna på icke kvotorter bli som tidigare lagda på is, att man får vänta till ett lägligare tillfälle med att uppföra dem, eller att de kanske inte alls komma till stånd. Att det finns en så stor reservation av bidragsmedel som 25 miljoner kronor, det beror enligt min mening på att myndigheterna varit alltför restriktiva gentemot landsbygden vid byggnadstillståndsgivningen.

Reservation 11), som väckts av folkparti- och bondeförbundsledamöterna ensamma, gäller hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation. Jag vill också yrka bifall till reservation 13), som gäller själva bidragsbeloppet.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som föreslås i reservationerna 2) a) och b), reservation 4), som gäller införande av en femte subventions-

grupp, reservation 6), som gäller tre-kronorsbidraget, reservation 8), som gäller bränslebidraget och vari yrkas bifall till propositionen i denna del, reservation 9), vari föreslås att familjebostadsbidrag skall gälla från den 1 januari 1948 i stället för från den 1 juli 1946, som utskottet föreslår, reservation 10), som gäller principerna för tillståndsgivningen, reservation 11) och reservation 13), som gälla anslagsbeloppet.

Herr BIRKE: Herr talman! Då herr Pettersson i Dahl utförligt uppehållit sig vid de olika reservationerna, kan jag fatta mig ganska kort.

Den bostadspolitik, som statsmakterna söka genomföra, skall delvis finansieras med ganska omfattande subventioner. De ekonomiska verkningarna härav komma åtminstone under en lång tid framåt att vara svåra att bedöma. Enligt min mening kan ett överförande av bostadsproduktionen på kommunerna inte medföra lägre byggnadskostnader, men däremot en svällande administrativ apparat, och den enskildes frihet kommer att få sitta emellan.

Byggnadsproduktionen är, såsom vi alla känna till, starkt traditionsbunden, och de använda metoderna äro egentligen föråldrade. Kostnaderna torde därför inte kunna sänkas så länge nuvarande metoder tillämpas. I en motion från högern har yrkats, att man skall ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga, och då söka nedbringa byggnadskostnaderna. Jag tror att det är nödvändigt med en allmän rationalisering, och i motsats till departementschefen anser jag att den enskilda företagsamheten bör få konkurrera med stat och kommun. Vi ha föreslagit, att man för att tillvarataga utvecklingsmöjligheterna och söka sig fram till lyckliga lösningar av rationaliseringsproblemet vid olika tillfällen skall låta uppföra experimenthus. Vi ha i motio-

nen föreslagit, att det anslås 2 miljoner kronor för detta ändamål.

Bankkommittén har i sitt betänkande i november 1947 avstyrkt införandet av en statlig räntegaranti enligt bostads-sociala utredningens förslag för lån som ligga under egnahemslån. Jag tror att införandet av räntegaranti skulle kunna medföra betydande kostnader för statsverket. Såsom motivering för att departementschefen på denna punkt ändrat uppfattning sedan förra året hänvisas endast till en skrivelse från byggnadslånebyrån av den 8 mars 1948. Vi reservanter ha icke kunnat ansluta oss till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Det föreslås vidare i propositionen, att begreppet »allmännyttiga företag» skall skärpas. Det har knappast förelagat tillräckligt starka skäl för en sådan ändring. Ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt skulle bara medföra nackdelar.

Den extra amorteringsbestämmelsen för enskilda företagare bör slopas. Ränte- och amorteringsvillkoren böra vara lika för stat, kommun och enskild företagare. Den enskilda företagsamheten bör inte ställas i särklass, utan den bör på lika villkor få konkurrera med stat och kommun.

Utskottets förslag att det under vissa förutsättningar skall kunna införas ytterligare en subventionsgrupp anser jag inte heller vara lyckligt. Det kan i vissa fall vara erforderligt att lämna subventioner för att eliminera kortvariga pris-höjningar, men staten kan ju inte lämna subventioner i all framtid. Regeringen anser ju, att man bör söka minska köpkraftsoverskottet genom en överbalansering av budgeten, men genom att lämna subventioner åt olika håll ökar man ju köpkraftsoverskottet, och det är en ekonomisk politik som åtminstone jag har svårt att förstå.

Jag har den uppfattningen, att familjebostadsbidrag endast bör utgå som hittills till familjer med minst tre barn

Bostadsförsörjningens främjande.

och inte, såsom föreslås i den kungl. propositionen, till familjer med minst två barn.

Förra årets riksdag ställde 500 000 kronor till kommunernas förfogande för att dessa skulle kunna betala ut s. k. trekronorsbidrag. Anslaget angavs då i propositionen ha försökskaraktär. Det har visat sig, att dessa bidrag i praktiken utdelats efter vitt skilda grunder av de olika kommunerna, och vi reservanter ha därför yrkat, att anslaget skall bortfalla.

Anslaget till hyresrabatter har av utskottet föreslagits till 21 miljoner kronor. En del jämkningar ha föreslagits av Kungl. Maj:ts förslag, och vi reservanter ha därför ansett, att anslaget bör kunna reduceras till 15 miljoner.

En allmän återhållsamhet med statsutgifter är nödvändig med hänsyn till vårt finansiella läge, och denna återhållsamhet måste givetvis också drabba bostadsproduktionen. Den nyproduktion av bostäder, som nu sker företrädesvis i städernas ytterområden, medför att kommunerna måste företaga investeringar för väg- och ledningsbyggen till de nybyggda områdena. Dessa investeringar skulle till stor del kunna bortfalla om man försökte främja en mera central bebyggelse. Reservanterna anse det därför vara angeläget att grunderna för byggnadstillståndsgivningen ändras så, att bostadshus framdeles kunna uppföras i de inre delarna av städerna i större utsträckning än som nu är fallet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer som avgivits av herr J. B. Johansson m. fl.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Folkpartiets representanter i utskottet ha i stort sett anslutit sig till Kungl. Maj:ts proposition i föreliggande ärende. Avvikelserna gälla endast två

Bostadsförsörjningens främjande.

punkter, nämligen reglerna för bedömandet av huruvida ett företag skall anses som allmännyttigt samt den extra amorteringsplikt, som åligger enskilda företagare. Vår åsikt i dessa frågor redovisas i reservation 3) a) och b) vid detta utlåtande.

Som vi veta har Kungl. Maj:t föreslagit, att bostadsföretag icke må erkännas som allmännyttigt med mindre vederbörande kommun utser åtminstone majoriteten av företagets styrelse, och härutöver kräves, att sådana styrelseledamöter, som eventuellt icke väljas av kommunen, få utses endast av personer eller företag, vilka kunna betraktas såsom fullt fristående från egentliga byggnadsföretagarintressen.

Det må tillåtas mig erinra om de regler som nu gälla. Till allmännyttigt bostadsföretag hänföras dels kommunägda företag, dels efter kommunens förslag och byggnadslånebyråns särskilda prövning annat företag, som bedrivs utan enskilt vinstsyfte och som är underkastat väsentligt kommunalt inflytande. Dessa regler ha sedan precisrats så, att till denna kategori hänförts utom helt kommunägda företag sådana, där kommun utser flertalet styrelseledamöter, och slutligen efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall bostadsföretag, där kommun utser mindre än flertalet, dock minst två styrelseledamöter.

Jag skall villigt medgiva, att skäl kunna anföras för den av Kungl. Maj:t föreslagna regeln, men om den skall tillämpas undantagslöst leder den till att åtskilliga personer, som nu på ett förtjänstfullt sätt deltagit i den aktiva bostadspolitiken, komma att utestängas från sådan verksamhet. Byggnadslånebyrån erinrar därom, att det är många kommuner som ännu länge komma att sakna erforderlig administrativ utrustning och erfarenhet på detta område och att värdefulla insatser kunna väntas från företag med erfarenhet av organisationsarbete, bostadsproduktion

och förvaltning utan att företräda sådana intressen som åsyfta enskild vinst. Det är dessa, herr talman, som gjort att vi anse att vid sidan av den nu av Kungl. Maj:t föreslagna huvudregeln den hittillsvarande möjligheten bör bibehållas att som allmännyttigt bostadsföretag efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall godkänna även företag, i vars styrelse kommunen icke har majoritet men ett mindretal av minst två ledamöter. Vi ha därför i motion föreslagit, att man skall låta huvudregeln gälla men att undantag skall få ske efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall.

Nu säger utskottet, att det i likhet med departementschefen anser, att de minimikrav, som uppställas för godkännande av företag såsom allmännyttigt, av praktiska skäl böra göras så enkla och klara som möjligt. Med hänsyn härtill och då förslagen i motionerna icke torde medföra några uppenbara fördelar, avstyrker utskottet nämnda förslag.

Jag tycker nog, att det först angivna skälet för avslag på motionen knappast är avgörande, och vad beträffar den senare delen av motiveringen synes den mig dock innebära, att utskottet icke vill bestrida att förslaget i vår motion innebär fördelar.

Vad sedan angår den extra amorteringsskyldigheten för enskilda företagare erinrar jag om att lånegränsen för enskild byggnadsföretagare vid fjolårets riksdag höjdes till i vissa fall 90 procent. Däremot gäller ju alltså för låntagare av denna kategori till skillnad från övriga en extra amorteringsskyldighet av en procent å lånebeloppet under de första sex åren. Det är svårt att finna några skäl för denna mindre gynnsamma behandling av en kategori företagare, som ändå svara för en betydande del av den sammanlagda produktionen av flerfamiljshus med tertiärlån. Den tanke, på vilken detta villkor stöder sig, nämligen att amorte-

ringen skall ske hastigare under den tid då underhållskostnaderna äro lägre, synes icke heller tillräckligt bärande. Vi ha i reservationen på denna punkt anført, att redan det förhållandet, att amortering — utöver den extra amorteringen — sker med årligen lika stora belopp under tertiärlånets hela löptid, medför, att de sammanlagda kapitalkostnaderna äro jämförelsevis stora i början för att därefter successivt minska.

Utskottet har anført, att det här gäller att förebygga spekulativa missbruk. Vi ha den uppfattningen — jag vill understryka det — att tillräckliga garantier mot sådant missbruk bör kunna erhållas även om bestämmelserna om extra amortering skulle bortfalla.

Till sist, herr talman, ett par allmänna reflexioner i anslutning till det nu föreliggande förslaget. Det är klart att man kan förstå och inse, att en kommun som lider av bostadsbrist och minskad byggnation försöker förskaffa sig en viss bestämmanderätt över fördelningen av byggnadskvoten, men därmed behöver icke med nödvändighet följa att enskilda företagare mer eller mindre utträngas från bostadsproduktion. Vi förmena att den moderna byggnadslagstiftningen och den offentliga kreditgivningen ger det allmänna tillräckliga möjligheter att hävda sina intressen utan att själva bostadsproduktionen behöver i så hög grad kommunaliseras. Det synes också angeläget att den stimulans genom erfarenheter och idéer i skilda hänseenden, som tävling mellan ett flertal olika företagare erfarenhetsmässigt medför, icke skjuts åt sidan. Överallt i vårt land, i små eller större orter, möter man talande exempel på vad enskilda företagare kunnat göra för insatser på stadsplaneteknikens och bostadsfrågans område. Den kontrollapparat, som i olika former står till myndigheternas förfogande, bör innebära tillräcklig garanti mot missbruk.

Bostadsförsörjningens främjande.

Jag vill, herr talman, understryka vikten av att olika företagsformer i fri tävlan med varandra och i huvudsak på lika villkor få arbeta inom bostadsproduktionen. Då får man i det långa loppet ådagalagt, vilka av de olika företagsformerna som bygga bäst och billigast. Bostadspolitikens uppgift är väl ändå til syvende og sidst att skaffa människorna goda och billiga bostäder och icke att genomföra vissa mera idealistiskt än praktiskt betingade kommunaliseringsprojekt. Med den statliga kreditgivningen bör man tillse, att den kommunala verksamheten så organiseras, att den i längden leder till goda resultat och att den kostnadskontroll, som ett fritt entreprenadssystem medför, också får tillfälle att fullt göra sig gällande.

Herr talman! Jag skall stanna vid detta och i anslutning till vad jag här anført be att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 3, punkterna a) och b).

Herr KEMPE: Herr talman! I sin översikt över läget på bostadsmarknaden konstaterar socialministern, att detta snarast har skärpts under år 1947. I övrigt är tonen mycket pessimistisk i fråga om att inom rimlig tid kunna likvidera den stora bostadsbristen. Utskottet försöker med anledning av den kommunistiska motionen, vari påyrkas en omprövning av bostadspolitikens, något förgylla situationen på bostadsmarknaden.

I vår motion ha vi icke förnekat, att det har byggts massor av bostäder, men vi säga samtidigt att bostadsproduktionen icke har pågått i den omfattning och i den takt som varit nödvändig för att täcka behovet. Det har helt nyligen i eu interpellationsdebatt omvittnats, att läget på bostadsmarknaden är bekymmersamt för tiotusentals av landets medborgare. De stora städerna måste tillgripa surrogatet med byggande av

Bostadsförsörjningens främjande.

speciella nödbostäder, förutom att man överallt tvingas använda lägenheter, som äro utdömda av hälsovårdsnämnderna.

De av oss, som ha en skaplig bostad, kunna väl knappast göra sig en föreställning om under vilka förhållanden de bostadslösa leva. Tragiken i dylika fall är så iögonenfallande, att varje normal människa måste reagera. Enligt en snabbinventering, som gjorts av arbetsförmedlingarna, rapporterades i maj detta år 97 000 lediga platser. Arbetsgivarna kunde anskaffa bostäder till endast 34 400 ogifta och till 2 000 gifta. Endast 40 procent av dem som sökt arbete kunde få bostadsfrågan löst. Det kan vara av intresse att i detta sammanhang meddela, att i mitten av april voro enligt uppgift 8,3 procent av byggnadsfackförbundens medlemmar arbetslösa. Ja, sedan vi behandlade den nyssnämnda interpellationen meddelas, att det var 30 000 anmälda till bostadsförmedlingen i Stockholm för erhållande av bostad. Det är ungefär två månader sedan, och under tiden har antalet ökat med 2 000 och är nu uppe i 32 000, som söka lägenhet. 88 procent av dessa 32 000 äro familjeförsörjare. Även om inte alla dessa 32 000 äro katastroffall, så meddelas från Stockholms stads myndigheter, att katastroffallens antal ökar.

Med den restriktiva bostadspolitik, som nu bedrives av regeringen och vilken politik samtliga politiska partier här i riksdagen med undantag av kommunisterna synas vara överens om, kan man förutsätta att läget på bostadsmarknaden icke kommer att i någon nämnvärd grad förbättras under de närmaste åren. Visserligen gjorde socialministern en deklaration i fjolårets debatt om bostadsförsörjningen, som i någon mån avvek från vad statsministern tidigare uttalat, då det gällde bostadspolitik. Statsrådet Möller sade vid det tillfället bl. a. följande: »Nu är det visserligen sant, att vi måste skära

ned den allmänna investeringsverksamheten. Men jag kommer att hävda att det, som skall stå sist i kön vid nedskärningsprocessen, skall vara bostadsbyggandet. Det är icke där man skall sätta in operationskniven. I den mån material och arbetskraft finnas skall bostadsbyggandet ha prioritet.»

Jag var och är helt överens med statsrådet Möller, att det icke är på bostadsbyggandets område man skall sätta in operationskniven för att förhindra vidare byggande eller begränsa detsamma, om man vill bekämpa en inflationistisk utveckling. Utvecklingen synes beklagligt nog bekräfta, att regeringens övriga ledamöter icke ansett att bostadsbyggandet skall ha prioritet.

Det talas så mycket om brist på arbetskraft och material, vilket är en sanning, kan man säga, med mycket stor modifikation. Under senare tid har byggnadsmaterialtillgången blivit bättre, ja, på vissa områden så bra att man t. o. m. börjat exportera en del byggnadsmaterial, exempelvis cement. Jag kan inte heller underlåta att erinra om att en del av vår viktigaste byggnadsmaterialproduktion icke utnyttjas till hela sin kapacitet på grund av arbetskraftsbrist, som i sin tur direkt är orsakad av det dåliga löneläget vid exempelvis järnbruken.

Den statliga bostadspolitik med investeringsbegränsning blir till sina konsekvenser synnerligen negativ och motverkar enligt min mening det syfte, som den skulle tjäna. Om man genom en speciell politik minskar bostads- och byggnadsmaterialproduktionen, ökas självfallet inom dessa områden de spekulativa tendenserna, och detta i sin tur påverkar den penningpolitiska utvecklingen i ogynnsam riktning. Vi kommunister äro därför av den uppfattningen, att regeringen omedelbart bör upphäva sin restriktiva bostadspolitik och i stället utnyttja alla resurser för att i snabbast möjliga tempo likvidera bostadsbristen. Det ligger ju för

övrigt också helt i linje med efterkrigsprogrammet och de vallöften, som under de senaste två valen givits väljarna av såväl socialdemokraterna som kommunisterna. Vi anse för vår del att ingenting har inträffat som kan ge en saklig motivering för att frångå dessa vallöften.

I propositionen framhåller departementschefen, att byggnadskostnaderna under åren 1942—1945 undergått obetydliga förändringar men däremot under de sista två åren stigit rätt avsevärt. Om byggnadskostnaderna öka, skapar det självfallet ett tryck på hyresnivån, som gör det omöjligt att upprätthålla 1939 års hyrespriser annat än genom ökad statlig subvention. Enligt den utredning, som företagits av socialstyrelsen, ha hyrorna trots rådande prisstopp ökat. I Göteborg, Malmö och Lund ha hyrorna höjts med 4 procent, Linköping 11,9 procent, Köping 19 procent, Boden 24,1 procent etc. Denna utredning visar även att en omfattande spekulation i fastigheter förekommer. Små fastigheter, vilkas taxeringsvärde överstiger 20 000 men ej 50 000 kronor, ha varit särskilt åtråvärda. Sådana fastigheter stego i pris med 33 procent i Göteborg och med 34 procent i Malmö. I Stockholm spekulerades värst med omoderna hus på fri grund i den inre staden. Utredningen konstaterar, att dylika hus sedan 1938 ökat i pris med 52 procent.

Så länge vi ha brist på bostäder, kan man räkna med en fortsatt kapitalistisk spekulation. Icke minst av denna anledning är det av stor betydelse att bostadsbristen likvideras. Inom byggnadsmaterialproduktionen ha vi liknande förhållanden, och därför kan man icke komma till rätta med bostadspolitiken förrän man på allvar tar itu med byggmonopolen. År 1944 beslutade som bekant riksdagen att kräva vissa åtgärder i den vägen. Vi ha nu 1948 och ingenting har gjorts med undantag av att i föl tillsatts en utredning. Under

tiden ha monopolen utvecklats och blivit ännu mera dominerande inom hela byggnadsmaterialproduktionen.

Högern har i motion föreslagit, att 2 miljoner kronor skulle ställas till förfogande för bostadsteknisk försöksverksamhet. Det är ju inte något ont i att experimentera på detta område, men om man tar del av motiveringen i högerns motion måste man reagera. Med bibehållande av nuvarande byggnadsmaterial och byggmetoder torde byggnadskostnaderna icke nämnvärt kunna sänkas, säger man i högermotionen, som är undertecknad av herr Skoglund i Doverstorp m. fl. Vi vilja, säger man vidare, angripa denna fråga som ett praktiskt produktionsproblem, där det gäller att reducera byggnadskostnaderna. Högermotionärerna tänka troligen på att pressa ned byggnadsarbetarnas löner och se endast den möjligheten för att pressa ned hyresnivån. Som bekant ha byggnadsarbetarna — och det torde också herr Skoglund i Doverstorp veta — icke så höga löner att de kunna utan hjälp hyra moderna bostäder. I så fall synes det mig, som om man angriper problemet från fel sida.

På ett annat ställe i motionen talas det om att man så skall utveckla en bostadspolitik, att man tar fram det stimulerande konkurrensmomentet och därmed eliminerar de återhållande ekonomiska faktorerna. Jag frågar: Kan man i dag tala om att det existerar någon fri konkurrens inom byggnadsproduktionen? Den ha kapitalisterna i stor utsträckning själva likviderat. Inte ens inom rör- och elektriska installationsfacket existerar numera någon fri konkurrens. Den fria konkurrensen har avlösts av karteller och monopol. Det är för övrigt en ganska naturlig utveckling under nuvarande kapitalistiska samhällsförhållanden. Antingen leva högermotionärerna kvar i flydda tider eller också är det ett försök till en ganska medveten demagogi, när man

Bostadsförsörjningens främjande.

på denna grundval vill åstadkomma en förändring. Varför önska inte högermotionärerna angripa de höga byggnadskostnaderna från den enligt vår mening rätta sidan genom statligt ingripande mot byggmonopolen och pressa ned materialpriserna till de verkliga framställningskostnaderna? Det är en av de länkar man måste taga fast i för att bringa ned byggnadskostnaderna och därmed hyresnivån. Jag skulle vilja fråga, om högern och folkpartiet och varför inte även bondeförbundet äro beredda att vidtaga åtgärder i den riktningen? Därmed kommer man direkt i motsättning till storfinansens och dess intressen, och jag förmodar att dessa borgerliga partier icke ha så stort intresse att taga en dust med denna storfinans.

Vi diskuterade i lördags priskontroll. Hur skulle det vara att göra en grundlig översyn av byggnadsmaterialpriserna? Jag tror att i de flesta fall priserna äro så högt uppskruvade, att det finns ganska bred marginal för prissänkningar. Det är för övrigt en åtgärd, som regeringen borde vidtaga medan den väntar på förslag från den utredning, som arbetar på detta område.

En annan länk i orsakskedjan när det gäller de höga hyrorna utgör självfallet räntan. Räntekostnaderna representera den största utgiftsposten i fastigheternas kapital- och driftskostnader. Räntan på de statliga lånen till flerfamiljshus sänktes härom året till 3 %. Även räntan på de nya egnahemslånen skall bli densamma. I fjol motionerade jag och flera kommunister om att de äldre tertiärlånen och egnahemslånen skulle komma i åtnjutande av en räntesänkning till 3 %. I år har jag upprepat kravet. Utskottet skrev i fjol, att ett avgörande i denna riktning icke är möjligt utan en mera ingående undersökning och att byggnadslånebyrån borde ägna denna fråga vederbörlig uppmärksamhet. Utskottet upprepar i år nästan ordagrant fjolårets uttalande, trots att

byggnadslånebyrån inte, såvitt jag vet, följt utskottets anmaning. Därför tycker jag, att utskottet åtminstone kunde ha skärpt formuleringen i årets utlåtande, när det nu inte för sin del kunde tillstyrka motionen. Om statens självkostnadsränta beräknas till omkring 3 %, vilket säkerligen måste vara något i överkant, så erhåller staten stora inkomster på de lån som beviljats före den 1 juli 1946. På grund av den fördyring av fastigheternas bränsle- och administrationskostnader som inträtt har man svårt att finansiera de nya fastigheterna, trots att hyrorna äro så höga. En sänkning av räntan på de äldre tertiärlånen och egnahemslånen skulle dels underlätta finansieringen av fastigheterna dels kunna användas till hyressänkning. Jag vädjar till såväl regeringen som bostadsstyrelsen att fortast möjligt undersöka möjligheten av en sänkning av räntan på de äldre tertiär- och egnahemslånen.

I vår motion ha vi även föreslagit utredning av frågan om lägre räntor än de nuvarande på statliga lån till allmännyttiga bostadsföretag. Om jag inte är fel underrättad uttager man i Norge och Danmark en ränta av endast 2 ½ % på de statliga lånen. En dylik form av subvention till bostadsbyggande är naturligtvis mer sympatisk och måste i längden bli mer ändamålsenlig än de otaliga former av subvention som nu växa fram som ogräs.

Regeringen har även föreslagit höjning av maximihyrorna i pensionärlägenheter. Förslaget innebär att inom den högsta bostadskostnadsgruppen kommunerna kunna höja hyran i pensionärshemmen från 240 till 320 kronor för en person och från 360 till 480 kronor för två eller tre personer. Höjningen motiveras delvis med den förbättring av folkpensionen som inträtt i och med den senaste folkpensionsreformen. Den dyrtid som inträtt under senare tid har emellertid i väsentlig grad reducerat underlaget för folkpensionen, och där-

Bostadsförsörjningens främjande.

till kommer slopandet av tidigare livsmedelsrabatter, vilket medför att en höjning av hyran i många fall kommer att sänka levnadsstandarden för vissa folkpensionärer. Sveriges folkpensionärers riksförbund har också avstyrkt hyreshöjningen. Med i korthet denna motivering har den kommunistiska gruppen yrkat avslag på det framlagda förslaget i den mån detta medför höjning av nu utgående hyror i pensionärshemmen.

Det principbeslut, som fattades av fjolårets riksdag i fråga om familjebostadsbidrag, tar konkret form i år i och med att departementschefen begär anslag till bostadsrabatter, men begränsar dessa till att utgå endast till familjer, vilka inflytta i fastigheter uppförda efter den 1 juli 1948. Vi avgåvo i fjol den deklarationen, att denna form av subventionspolitik endast kan godtagas under en övergångsperiod. De höga hyrorna måste, som även tidigare framhållits, angripas från helt andra utgångspunkter. Underlåter man att vidtaga dessa andra åtgärder komma, som jag i inledningen till detta anförande framhållit, de föreslagna subventionsåtgärderna att konservera de höga byggnadskostnaderna och därmed den höga hyresnivån.

När man nu på grund av de rådande förhållandena tvingas acceptera tillämpningen av bostadsrabatter, bjuder konsekvensen att man om möjligt söker genomföra detta system så smidigt, att man icke splittrar medborgarna och skapar missnöje. Departementschefens förslag har hos många utlöst ett mycket starkt missnöje, ty förslaget i fråga om rabatterna, åtminstone på de högre dyrorterna, innebär försämringar i förhållande till nu utgående bostadsrabatter, och förslaget begränsas till att omfatta endast de familjer som inflytta i under året nya eller ombyggda fastigheter. Även bränslebidragen bli lägre. Utskottet synes också vara medvetet om dessa försämringar och har av den an-

ledningen i någon mån sökt förbättra Kungl. Maj:ts förslag, även om det inte gått så långt som vi föreslagit i vår motion. Vi ha föreslagit, att familjebostadsbidragen och bränslebidragen höjas, så att de icke bli lägre än de nu utgående och att dylika bidrag skola utgå till barnfamiljer med begränsade inkomster, vilka bo i fastigheter uppförda efter den 1 januari 1942 och vilkas standard i övrigt uppfylla de uppställda villkoren. Rättvisesynpunkter tala nämligen för att man utsträcker familjebostadsbidragen till samtliga barnfamiljer med begränsade inkomster, som bebo liknande lägenheter. Även om byggnadskostnaderna ökat under senare tid, gäller alltså kungörelsen med föreskrift att 1939 års hyresnivå i jämförliga lägenheter skall hållas — alltså ett slags hyresstopp. Därför kunna dessa bostadsrabatter icke användas såsom något slags kompensation för höjda hyror. Ett starkt missnöje kommer utan tvivel denna begränsning av bostadsrabatterna att utlösa bland de hyresgäster, som bo i äldre fastigheter, vilkas lägenhetsstandard är likvärdig med den för de nya lägenheter som färdigställas i år.

Även enbarnsfamiljerna stå i en undantagsställning på grund av att bostadsbidrag endast skall utgå till familjer med två barn. Vi ha av den anledningen föreslagit, att regeringen bör skyndsammast utreda kostnaderna för att även dessa kategorier kunna erhålla familjebostadsbidrag, så att förslag i denna riktning kan framlämnas till nästa års riksdag.

Utskottet har i någon mån tillmötesgått våra synpunkter i fråga om utsträckningen av familjebostadsbidragen att gälla även familjer som bo i bostäder, vilka förvaltas av kommun eller allmännyttigt företag och uppförts tidigare än den 1 juli 1948. Gränsen har satts till den 1 juli 1946. Beträffande bränslebidragen har utskottet föreslagit en höjning i förhållande till de av departementschefen föreslagna beloppen,

Bostadsförsörjningens främjande.

varigenom skillnaden mellan vad som nu utgår i familjebostadsbidrag och bränslebidrag icke blir så stor som eljest hade blivit fallet.

Till slut, herr talman, några ord i anledning av vår motion nr 117, vari yrkas att följande tillägg skall tillföras lagen om tertiär- och tilläggs lån: »att byggnadsföretagare, som åtnjuta lån och bidrag av statsmedel för uppförande av hyreshus, äro skyldiga att, om kommun så beslutar, uthyra lägenheterna genom kommunal bostadsförmedling». En liknande motion, som väcktes i fjol i anslutning till en proposition nr 259, vilken innehöll förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, avsågs av fjolårets riksdag. I utskottets motivering, som antogs av riksdagen, hette det: »Sedan det blivit en kommunal skyldighet att förmedla statliga lån och bidrag, förlora givetvis kommunerna möjligheten att vid sin förmedling fästa särskilda villkor, exempelvis skyldighet för låntagare att vid uthyrning av fastigheten anlita kommunal bostadsförmedling. De berättigade kommunala önskemål, som kunna finnas, att med tillhjälp av den kommunala bostadsförmedlingen skaffa möjligheter att dirigera hyresmarknaden låta sig emellertid icke tillgodoses inom ramen av den förevarande lagstiftningen. I stället torde, om ett dylikt villkor för den statliga långivningen på området bör införas, det redan i de allmänna grunder för lånens erhållande, vilka fastställas av Kungl. Maj:t och riksdag, inryckas en bestämmelse, som möjliggör för kommun att knyta detta villkor till sin medverkan.» Lagutskottet hade alltså liksom riksdagen ingen invändning att göra, utan avslaget var mer av formell karaktär. Nu ha vi följt anmaningen och föreslagit detta tillägg till den lag där den anses vara mest lämplig att införa. Vi hade då väntat att statsutskottet utan närmare funderingar skulle ha tillstyrkt motionen. Men så är icke fallet. Utskot-

et säger sig vara tveksamt och tror för sin del, att beträffande kooperativa och enskilda företag, som icke själva skulle äga rätt att besluta om upplåtelse av bostäder, detta skulle menligt inverka på skötseln av fastigheterna. Jag har svårt att förstå hållbarheten i detta argument. Uthyrningen av lägenheter kan väl knappast ha något inflytande på skötseln av resp. fastigheter. Alltefter som den samhällsliga bostadssektorn ökas bör också inflytandet över bostadsbeståndet, speciellt i städer och tätorter, vara under samhällets kontroll.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till motionerna II: 117, 191 och 559 utom vad angår punkten XVII. I en punkt av motionen II: 559 vill jag ytterligare precisera yrkandet, och jag föreslår därför att yrkandet, som bör ställas under proposition i anslutning till punkt XIV i utlåtandet, får följande lydelse: att riksdagen må, med bifall till motionerna II: 559 och II: 578, besluta att familjebostadsbidrag skall utgå till familjer med två eller flera barn under 16 år, boende i bostadshus, som färdigstälts efter ikraftträdande av 1942 års kungörelse om tertiärlån och tilläggs lån för vissa byggnadsföretag, under villkor, som i propositionen angivits för erhållande av familjebostadsbidrag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt, herr Pettersson i Dahl, började sitt anförande med att beklaga att detta stora och viktiga ärende skall förekomma vid en tid under riksdagsarbetet, då det har att trängas med andra stora spörsmål. Jag är för min del färdig att instämma i detta beklagande. Men jag vill å andra sidan konstatera, att anledningen till att detta ärende inte tidigare kunnat bli före-

Bostadsförsörjningens främjande.

mål för debatt i kammaren ju inte är att söka hos statsutskottet utan däri, att den proposition som ligger till grund för behandlingen kommit riksdagen till handa så sent som den gjort. Statsutskottets tredje avdelning påbörjade behandlingen av detta ärende så snart motionstiden var utgången och de väckta motionerna kommit från trycket. Sedan ha vi bedrivit arbetet med all den fart som varit möjlig. Med hänsyn till ärendets omfattning är det ju klart att det ändå tagit avsevärd tid. Jag har velat lämna denna förklaring därför att det självfallet varit önskligt, att utlåtandet kommit tidigare och att möjlighet hade kunnat beredas riksdagens ledamöter att få mera tid till att studera utskottets utlåtande i ärendet.

Jag är övertygad därom, att detta utskottsutlåtande, som ju är mycket omfattande, av många ledamöter betraktas såsom svårförståeligt. Det är naturligtvis svårt för dem, som inte deltagit i den förberedande behandlingen av ärendet, att överblicka verkningarna av de olika förslagen. Utskottets hemställan omfattar ju inte mindre än 26 olika punkter. Dessutom göres ju under en del av dessa punkter mer än ett yrkande. Man kan sålunda säga, att statsutskottets här föreliggande hemställan inrymmer inte mindre än 33 olika punkter. Detta verkar helt naturligt förbryllande, särskilt som till utlåtandet fogats en hel rad reservationer. Reservationernas antal är, som framgår av utlåtandet, femton.

Emellertid tror jag att frågan är betydligt enklare än vad den ser ut att vara, när man studerar trycket. Förslaget innebär i stort sett ett fullföljande av beslut som riksdagen fattat tidigare, dels 1946 och dels 1947. En hel del av de frågor, varom statsutskottets ledamöter ha delade meningar, vilket kommit till uttryck i reservationerna, voro föremål för behandling vid förra årets riksdag, då ju saken diskuterades utförligt. En debatt på dessa

punkter får under sådana förhållanden närmast karaktären av en upprepning, och något nytt utöver vad som tidigare anförts kan inte vara att förvänta. Detta har ju också framgått av den hittills förda debatten i dag. De talare som ha uppträtt — jag tänker då närmast på dem som deltagit i statsutskottets behandling av ärendet — ha starkt begränsat sina anföranden. Man har nöjt sig med att i stort sett referera innebörden i vissa av de punkter, varom man tvistar. Man har givit en kortfattad motivering för sin ståndpunkt, men anförandenas längd har ju inte stått i proportion till antalet tvistepunkter. Jag tror att jag gör en god gärning, om jag följer denna taktik av statsutskottets ledamöter och sålunda gör mitt anförande förhållandevis kort.

Det är emellertid förstäligt, att jag måste ta upp några frågor till ytterligare belysning. Jag har i år den förmånliga ställningen, att jag på varje punkt här tillhör statsutskottets majoritet, och när jag sålunda, herr talman, har att göra mitt yrkande och yrkar bifall till statsutskottets hemställan, innebär det ett yrkande om bifall till utskottets hemställan under alla de 26 punkterna. Därmed yrkar jag också avslag på såväl motionerna, i den mån det yrkats bifall till dem, som ock reservationerna. I debatten har redan yrkats bifall till var och en av reservationerna.

Om jag här efter skulle säga några ord med anledning av reservationsyrkanden och yrkanden om bifall till motionerna, vill jag i detta sistnämnda avseende säga, att det kanske inte är så nödvändigt, när man vill belysa frågan ur olika utgångspunkter, att till utförligt bemötande upptaga det anförande som senast hölls här. I detta anförande yrkades bifall till väckta motioner. Talaren var sålunda inte ens nöjd med de reservationsvis framställda yrkandena. Jag tror inte vi i detta läge ha anledning att alltför utförligt diskutera

Bostadsförsörjningens främjande.

bostadsproduktionens ökade kostnader och orsakerna härtill, de förhållanden på olika områden, vilka bidra till fördyrade bostadsproduktionskostnader och därmed också högre hyror. Jag tror inte att vi i det sammanhang, vari vi nu ha att behandla bostadsproblemet, kunna angripa dessa företeelser, utan det får väl ske på andra vägar och i andra sammanhang. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att på grund av tidigare riksdagsbeslut en utredning pågår rörande byggnadsmaterialkostnader och därmed sammanhängande frågor. När resultatet av denna utredning föreligger, hoppas jag, att man skall ha betydligt gynnsammare utgångsläge för att diskutera dessa frågor.

Om jag sedan, herr talman, övergår till att säga några ord med anledning av de i olika reservationer framställda yrkandena och motiveringarna härför, vill jag till en början säga några ord i anslutning till den första reservationen, till vilken herr Birke yrkade bifall, i den del nämligen, där det reservationsvis yrkas beviljande av ett anslag under femte huvudtiteln på 2 miljoner kronor att användas till bostadsteknisk försöksverksamhet. Herr Kempe har kritiserat den i ämnet väckta motionen och för sin del ansett, att motionärerna inte angripit problemet ur riktiga utgångspunkter. Jag har för min del ingen anledning att gå in på denna sida av frågan. Jag ämnar endast tala om yrkandet i och för sig och vill då säga, att jag personligen har mycket stora sympatier för själva saken. Jag tror att det skulle vara ganska nyttigt om riksdagen ville anslå ett förhållandevis stort belopp som kunde användas till försöksverksamhet och forskningsverksamhet på detta område. Den tanke, som ligger bakom detta förslag, att man som resultat av denna verksamhet framdeles skulle kunna förbilliga bostadskostnaderna, finner jag för min del mycket sympatisk. Anledningen till

att jag emellertid i detta läge inte velat gå in för ett bifall till den reservation, vari yrkas bifall till motionerna i denna fråga, är att jag känner mig bunden av den praxis riksdagen har vid behandling av yrkanden om anslag, för vilkas användning icke detaljerade regler föreslagits. Riksdagen brukar ju inte ställa ett stort anslag till Kungl. Maj:ts förfogande, när man inte samtidigt kan ange ganska detaljerade regler för hur anslaget skall användas. Eftersom man i detta läge inte har kunnat vara färdig med att anvisa dylika detaljerade riktlinjer har jag för min del — och statsutskottets majoritet har följt denna tankegång — inte heller velat, att anslaget skulle beviljas. Jag tror emellertid, att det, när de nu pågående utredningar som beröra detta område äro slutförda och man sålunda klarare kan överblicka vad som kan vara behövt på detta område, är nödvändigt att man återupptar den tankegång, som ligger däri, att ett förhållandevis stort anslag skall ställas till förfogande för försöks- och forskningsverksamhet på bostadsbyggandets område. Jag vill därför uttala den meningen, att frågan fallit framåt genom att den här förts fram vid årets riksdag, även om förslaget på grund av de synpunkter jag här angivit inte nu kunnat bifallas.

Herr Pettersson i Dahl upptog, när han yrkade bifall till reservationerna, såsom första punkt den med 2) a) betecknade reservationen. Kungl. Maj:t har ju föreslagit en subvention av 4 000 kronor per lägenhet i radhusanläggningar med gemensam panncentral. Reservationen har velat begränsa detta till 3 000 kronor i analogi med vad som gäller för tvåfamiljshus. För enfamiljshus är ju beloppet 4 000 kronor, medan det för tvåfamiljshus är 6 000 kronor, alltså 3 000 kronor för varje lägenhet i sistnämnda fall. Jag för min del anser, att mycket talar för ett bifall till yrkandet i reservationen. Emel-

Bostadsförsörjningens främjande.

lertid har utskottets majoritet inte velat gå emot Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende därför att det hela ju närmast är en försöksverksamhet. Enfamiljslägenheter i radhus som ha egnahems-karaktär, om jag så får säga, förekomma ju i mycket begränsad omfattning. Det torde inte heller vara att förvänta, att det under det budgetår, för vilket vi nu behandla anslagsfrågorna, blir någon ändring i detta avseende. Vid sådant förhållande har utskottets majoritet inte ansett det vara skäl att frånga Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende utan har velat, att den av Kungl. Maj:t föreslagna subventionen utgår åtminstone under detta budgetår, särskilt som man fruktat, att därest det reservationsvis framställda yrkandet skulle bifallas, detta skulle motverka benägenheten att göra gemensamma panncentraler för bostadshus av den typ, varom här är fråga. Det är ju intet som hindrar att, när varje lägenhet i radhus förses med egen uppvärmningsanläggning, eget pannrum, det högre beloppet utgår. Skulle det sänkas, om det var flera lägenheter om samma panncentral, skulle det motverka benägenheten att använda anordningen med gemensam panncentral, vilket i sin tur skulle medföra större materialåtgång än vad som kan förväntas bli fallet, om panncentralen göres gemensam. Men utskottet har förutsatt, att denna fråga skall utredas snarast, och utskottet framhåller önskvärdheten av att en grundlig undersökning skyndsamt verkställas av frågan, under vilka förutsättningar statligt stöd bör utgå för egnahem och radhus, avsedda att uthyras. På det sättet har utskottet sålunda velat ge sin tillskyndan till att ärendet snarast möjligt omprövas och, därest förhållandena så medgiva, på nytt förelägges riksdagen.

Beträffande flertalet av punkterna är ju utskottets skrivsätt till förmån för sina yrkanden liksom reservationernas motiveringar för sina till fyllest, och

man kan egentligen icke muntligen anföra några ytterligare skäl utan att upprepa vad som redan är sagt. Detta gör att jag icke tänker upptaga till behandling envar av de punkter, där jag förutsätter att voteringar framdeles måste företagas.

Jag vill emellertid säga några ord i ett par frågor som ha berörts i samtliga anföranden hittills. Den ena är frågan om uppvärmningstillägget, den andra frågan om de s. k. övergångsbestämmelserna beträffande rätten till familjebostadsbidrag.

Vad den sista frågan angår, har utskottet, såsom redan framhållits, frångått Kungl. Maj:ts förslag i det att det föreslagit, att bidragen skola utgå för sådana lägenheter, som varit färdigställda den 1 juli 1946 i stället för den 1 januari 1948. Anledningen till detta utskottets ståndpunktstagande är en i ärendet väckt motion, vari det framhållits, att den tidpunkt, som Kungl. Maj:t föreslagit, skulle innebära ett missgynnande av sådana kommuner, som varit tidigt framme i anslutning till de riktlinjer, som antogos av förra årets riksdag i syfte att genomföra bostadsbyggande i kommunal regi, och redan fått en hel del av sina bostadshus, vilka i regel byggas i etapper, färdigställda före den 1 januari i år. Skulle man taga Kungl. Maj:ts förslag, skulle den del av byggnadsverksamheten, som redan var färdigställd, komma i ett annat läge än den del av densamma, som färdigställts efter ingången av detta år, vilket skulle framkalla administrativa svårigheter. Genom att fastställa tidpunkten den 1 juli 1946 genomför man också större enkelhet på det sättet, att detta är samma tidpunkt som gäller beträffande de tidigare subventionsbestämmelserna. Det är sålunda en åtgärd i förenklingssyfte, som utskottet velat nå genom att ändra ifrågavarande datum.

Beträffande uppvärmningstillägget beslöt 1947 års riksdag, att detta för

Bostadsförsörjningens främjande.

framtiden skulle fastställas till fixa belopp per lägenhet, medan det enligt den tidigare gällande regeln skulle utgå efter kostnaderna, beräknade dels år 1939, dels det bränsleår, varom det i varje särskilt fall vore fråga. Fjölårets riksdag fastställde dessa belopp för södra Sverige och Mellansverige till 125 kronor per lägenhet och till högre belopp i de norrländska orterna. Vi ha mycket omsorgsfullt övervägt spörsmålet i utskottets tredje avdelning, och vi ha funnit, att fjölårets riksdagsbeslut i detta avseende säkerligen kommit att innebära en avsevärd försämring beträffande de lägenheter som kunde komma i åtnjutande av uppvärmningstillägget. Vi ha överlagt om åtskilliga lösningar. Nu hoppas ju envar, att uppvärmningskostnaderna i flerfamiljshus skola komma att sjunka när man får bättre tillgång till importerat bränsle, fossilt eller flytande. Men därom veta vi ju icke så särdeles mycket. I den mån man kommer ifrån uppvärmningen medelst vedbränsle, som är förenad med synnerligen höga kostnader, beroende dels på höga inköpspris i förhållande till bränslevärdet, dels höga arbetskostnader, och kan övergå till fast fossilt bränsle, komma givetvis bränslekostnaderna att sjunka. Därvid kommer också behovet av höga tillägg för bränslekostnaderna att nedgå. Vi ha emellertid ansett att fjölårets beslut i detta avseende var alltför njuggt tilltaget och ha därför föreslagit, att beloppet 125 kronor per lägenhet skulle höjas till 175 kronor per lägenhet med motsvarande höjning i flerfamiljshusen i de norrländska regionerna och i enfamiljshusen. Men utskottet har beledsagat detta förslag om höjning med ett viktigt tillägg, nämligen inflickandet av ordet »högst», vilket innebär att man vill bemyndiga Kungl. Maj:t att pröva förhållandena på detta område och, därest de så medgiva, fastställa andra belopp än de såsom högsta belopp betecknade, sålunda belopp liggande mel-

lan de förut omtalade 125 och de 175 kronorna. Jag tror att det är nödvändigt att man genomför denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag, enär det eljest, såsom jag antydde, skulle bli en rätt avsevärd försämring. Skulle denna försämring inträda, har man två utvägar. Den ena antydde herr Pettersson i Dahl, då han ansåg att kommunerna kunde träda till — resonemanget gällde ju kanske icke så mycket tillägsfrågan som framför allt det s. k. trekronorsbidraget — för att få finanserna för företagarna i fråga att gå ihop. Den andra utvägen vore att hyrorna höjdes, så att på det sättet inkomsterna kunde motsvara de verkliga kostnaderna. Vi som representera statsutskottets majoritet tro icke att någon av dessa utvägar är lämplig, utan vi ha ansett bäst att höja beloppet.

Jag lovade förut, att jag skulle begränsa mitt anförande. Jag skall sålunda icke upptaga till behandling fler av de olika reservationerna utan skall nöja mig med detta. Jag yrkar, herr talman, bifall till statsutskottets hemställan i alla de 26 punkter, som denna hemställan upptager.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att ge ett par upplysningar och för att göra ett par kommentarer till några av punkterna.

Först skulle jag vilja säga, att jag icke tror att det är någon anledning att taga upp någon större tvist mellan herr Kempe och någon annan om den berörda tidpunkten, särskilt som statsutskottet gjort en förskjutning av densamma till den 1 juli 1946. Men om herr Kempe läser statsutskottets utlåtande på s. 25, skall han finna, att statsutskottet klart och tydligt säger ifrån, att grunderna för familjebidragsgivningen beträffande hus, i vilka bo familjer som för närvarande åtnjuta familjebidrag, skola vara oförändrade efter den 1 juli 1948.

Bostadsförsörjningens främjande.

Utskottet skriver: »Familjebidrag bör alltså även efter nämnda tidpunkt kunna beviljas dels familj, som inflyttar i dylika hus, dels i dylikt hus boende familj, som efter sagda tidpunkt blivit barnrik». Det innebär, herr talman, så vitt jag kan förstå — och jag har sysslat en smula med dessa ting under årens lopp — att man fastställer utgångspunkten till omkring 1935 och säger klart ifrån, att många tusentals människor, som man skulle ha kunnat misstänka skulle hållas utanför i detta avseende, icke skola utestängas. Det är mycket glädjande att statsutskottet har gjort denna distinktion.

Sedan är det klart, herr talman, att man alltid kan diskutera problemet om att skapa en ny subventionsgrupp. Personligen har jag en allmän känsla av att det vore bäst om man kunde undvika detta. Men när jag för min del säger, att jag anser det vara omöjligt att ställa sig på den ståndpunkten, är det därför att ett sådant ståndpunkts-tagande skulle i mycket hög grad drabba framför allt de mindre städerna och tätorterna ute på landsbygden, där hyresnivån förut varit låg och där det med hänsyn till nuvarande byggnadskostnader är svårast att hålla 1939 års hyresnivå. Vill man icke pröva sig fram till en ny subventionsgrupp, måste det betyda en avsevärd hyresökning just i dessa samhällen.

Jag är liksom herr Eriksson i Stockholm mycket glad över att högern vill provbygga. Det skulle naturligtvis vara mycket intressant att få provbygga på skilda ställen i landet för de 2 miljonerna, men det är nog nödvändigt att ha litet bättre klart för sig vad det är man vill åstadkomma innan man ger sig ut på den vägen.

Riksdagen anslög i fjol 100 000 kronor av de konjunkturfondmedel som trävaruexporten skapat, vilket belopp ställdes till förfogande för experimentverksamhet på detta område. De centrala statsorganen hålla nu också på med

provbyggande av egna hem. Detta sker i samarbete med all den tekniska expertis som kan ställas till förfogande. Det är säkerligen lyckligast att man för ögonblicket nöjer sig med denna provverksamhet. Om man lyckas med den, om vi härvidlag kunna åstadkomma en standardisering som kan göra enfamiljshusen väsentligt billigare än nu, då, men först då, är det klokt att ge sig ut på vidare fält och även börja experimentera med provbyggande av större hyreshus.

Beträffande radhusen har jag ungefär samma uppfattning som statsutskottets talesman, nämligen att de få en något för stark subvention. Jag skall inte ställa något yrkande på den punkten och inte heller ansluta mig till reservanternas, men jag är inte alldeles övertygad om att det är riktigt som här sagts, att hus med den större pannanläggningen skulle komma att medföra en besparing av materiel, jämfört med sådana radhus, där smärre pannanläggningar installeras.

Det som föranledde mig att begära ordet var emellertid reservanternas tal om de större amorteringar som de privata företagen göra. Herrarna böra dock inte ha glömt att när riksdagen för två år sedan, i anslutning till de förslag som Kungl. Maj:t då lade fram, diskuterade dessa ting, byggde man på bl. a. den erfarenhet som vunnits under åren mellan 1941 och 1946. Det var vissa byggintressenters handhavande av dessa ting som föranledde statsorganen och statsmakterna att i början gå in för den snabbare amorteringen. Det hade nämligen visat sig att byggherrarna under de första åren i många fall plockade så mycket pengar de kunde ur husen och stoppade i egen ficka, och i fortsättningen fingo de som skulle bo i husen dragas med konsekvenserna härav. Det var detta som föranledde statsmakternas införande av den ökade amorteringen. Och till dess att man med säkerhet kan konstatera att dessa förhål-

Bostadsförsörjningens främjande.

landen icke längre råda tror jag det är allt skäl att vara försiktig, när det gäller att avskaffa den snabbare amorteringen.

I detta sammanhang vill jag också fästa uppmärksamheten på en sak, varom riksdagen uttalade sig i fjol, nämligen missbruket av statslån till egna hem. Det tjänar absolut ingenting till att sticka under stol med att detta missbruk har vunnit ökad utbredning, speciellt i närheten av de större städerna. Det har funnits exempel på att en person för några år sedan med hjälp av statsmedel har byggt ett eget hem till en kostnad av ungefär 22 000—23 000 kronor. Sedan har någon intresserad hjälpt honom att sälja huset till en spekulant för en summa av omkring 30 000—35 000 kronor. När det är gjort har ytterligare en intresserad medverkat till att sälja huset till en barnrik familj för 42 000 kronor. Då förstår kammarens ledamöter att det ligger intressen bakom dessa affärer, som söka utnyttja den bostadsbrist som finnes framför allt i landskommunerna runt om storstäderna. Det föreligger ett utarbetat förslag med syfte att söka avhjälpa ifrågavarande missbruk och motverka den »spekulationsdjävul», som tycks ha så stor förmåga att gripa omkring sig i alla kretsar. Det är möjligt att det går att lösa problemet, men hittills har den juridiska sakkunskapen haft ganska delade meningar om var denna lösning är att finna.

Låt mig sedan säga ett par ord om anslagsbeloppet i det förslag till familjebidrag som återfinnes i högerreservationen. I högerns motion har man föreslagit att ifrågavarande anslag skulle nedsättas till 13 miljoner kronor. I reservationen har man lyckligtvis höjt beloppet till 15 miljoner kronor. Men jag kan lämna den upplysningen, att staten för utlämnade familjebidrag i dag för kommande budgetår enligt fattade beslut är bunden för drygt 15 miljoner kronor. Detta innebär, att om hö-

gerreservationens förslag till anslag godtoges, skulle icke ett enda familjebidrag kunna utlämnas under hela det kommande året, vare sig till landsbygden eller till städerna. På den punkten har den reservationsgrupp, som herr Pettersson i Dahl tillhör, föreslagit ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor till ifrågavarande ändamål, vilket skulle betyda att det funnes ett belopp att röra sig med utöver det, för vilket staten redan är bunden.

Det är självfallet att man kan gå på den linjen att trekronorsbidraget utsträcker även till andra fastigheter än de som förvaltas av ett allmännyttigt eller kommunalt företag. Den frågan har ju diskuterats mycket. Men, mina herrar, detta har ju hittills endast varit en experimentverksamhet, och efter det år som gått är jag för min del icke beredd att förklara att denna verksamhet har givit sådana resultat, att vi utan vidare kunna låta den pågå i framtiden. Det som nu föreslås är emellertid att experimentet skall fortsätta och verksamheten utökas i viss utsträckning. Men är det inte skäl i att vänta med ytterligare utsträckning av verksamheten även till av enskilda uppförda fastigheter till dess man lyckats få ett verkligt begrepp om huruvida man i framtiden skall fortsätta på den vägen eller inte?

Vad styrelserna för de allmännyttiga företagen beträffar har jag ända sedan denna fråga för många år sedan började diskuteras i riksdagen hävdad, att om staten skall låna ut ända upp till 100 procent till ett företag, så bör företaget i fråga åtminstone vila på den stabila grunden att majoriteten i företagets styrelse är vald av ett ansvarigt kommunalt organ. Det är här inte fråga om annat än att majoriteten i förvaltningsorganet skall vara vald av de kommunala organen, av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige, för att staten skall vara beredd att satsa de hundra procenten. Jag har haft tillfälle att se vilka

Bostadsförsörjningens främjande.

uppslag man kan komma med när det gäller samarbete med de enskilda intressena, och dessa erfarenheter inbjuda icke till att följa de vägarna ett enda ögonblick.

När man här talar om att det enskilda intresset undantränges, bör man för övrigt se till att man inte blandar ihop byggnadsverksamheten och förvaltningsverksamheten. Under den tid som vi nu kunna överskåda kommer byggnadsverksamheten säkerligen att ligga i enskilda händer. Under långa tider framåt blir det säkerligen omöjligt för andra än de allra största städerna att kunna skapa fram en utrustning, som möjliggör ett övertagande även av byggnadsverksamheten. Jag skulle också tro att det i många fall vore detsamma som att kasta bort pengar att göra det. Har man en byggnadsindustri som är villig att samarbeta med det allmänna liksom med den enskilde byggherren, så är det väl ingenting som hindrar att man väljer den vägen. Stockholms stad var t. o. m. ett tag inne på försöket att låta byggherrarna ha majoritet i de företag, som skulle utöva den allmännyttiga verksamheten. Hur detta skulle kunna vara möjligt kan jag inte fatta, och kanske ingen annan heller.

När det sedan gäller förvaltningen, uthyrningen av fastigheterna, bör man komma ihåg att den saken aldrig har varit ett byggnadsföretagens intresse förrän efter första världskrigets slut. Och vad som här sker är ingenting annat än en återgång till vad som ursprungligen var fallet. Byggnadsföretagarna bygga fastigheterna, och den för vilken de äro byggda förvaltar dem. Jag är för min del icke beredd att i dagens läge gå något steg längre, eftersom jag tror att detta icke skulle vara till gagn för byggnadsverksamheten. Men man får inte säga, som så ofta sker, att de enskilda undanträngas, och då mena att de undanträngas från alltihop. Vad de undanträngas ifrån är endast

förvaltningen av den färdiga fastigheten.

Sedan förstår jag att bostadskooperationen kan ha ett visst intresse i detta sammanhang, men jag kan inte förstå vad det är för slags bostadskooperation som behöver låna upp till 100 procent. I så fall är det så vitt jag förstår ingen bostadskooperation. Om man däremot säger, att bostadskooperationen kan medverka på olika sätt när det gäller att skapa fram de organ som skola utföra arbetet, och att man således på den vägen kan få fram allt det intresse för bostadsfrågans lösning, som har betydelse för våra kommuner, så kan jag inte finna att de förslag som Kungl. Maj:t och statsutskottet här framlagt lägga hinder i vägen för att kring en bostadspolitik samla alla goda krafter som här vilja medverka.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Herr talmannen återtog härunder ledningen av förhandlingarna.

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på alla de frågor som här berörts, utan jag har begärt ordet för att säga några ord om det förslag, som framförts i Kungl. Maj:ts proposition och som utskottet har gjort till sitt, nämligen förslaget om egnahemslån till radhusanläggningar med gemensam panncentral.

När herr Eriksson i Stockholm talade om bl. a. denna sak, nämnde han att i en i andra kammaren väckt motion har det föreslagits, att länestödet skulle utgå med 3 000 kronor per lägenhet i stället för med de 4 000 kronor som föreslagits i utskottets utlåtande eller att man skulle vänta med att besluta om detta till nästa års riksdag, då man kan räkna med att den utredning som skall igångsättas är klar. Vidare sade talaren att han för sin del tyckte, att det fanns starka skäl som talade för

Bostadsförsörjningens främjande.

den uppfattning som framförts i motionen och att det kunde vara tveksamt vilken ställning man i denna fråga skulle intaga. Emellertid hade man i utskottet icke heller på denna punkt velat frångå Kungl. Maj:ts förslag.

Med hänsyn till att jag för min del tror att det ligger något i ifrågavarande motion var det mycket glädjande att höra herr Erikssons i Stockholm uttalande på denna punkt. Det måste emellertid sägas ifrån att herr Eriksson i Stockholm ju också har skrivit under det föreliggande utskottsutlåtandet, där utskottet efter vad jag kan förstå har visat en överraskande och anmärkningsvärd anspråkslöshet när utskottet sagt: »De av departementschefen anförda skälen för att bevilja egnahemsån till radhusanläggningar med gemensam panncentral finner utskottet övertygande.» Om utskottet funnit dessa skäl övertygande, tycker jag att utskottets uttalande rimmar illa med herr Erikssons i Stockholm ord här i kammaren, att man kan vara tveksam på denna punkt och att det finns starka skäl som tala för motionen.

I Kungl. Maj:ts proposition har man enligt min mening anført skäl både för och emot stödet åt radhusanläggningar med gemensam panncentral. De radhusanläggningar det här kan gälla måste enligt vad jag kan förstå vara sådana, där varje lägenhet konstituerats som en juridisk enhet, och där alltså lägenhetsinnehavaren äger marken eller förfogar över den med tomträtt, samt sådana radhusanläggningar som ha gemensam panncentral. Nu har det i den kungl. propositionen bl. a. sagts: »Det synes tveksamt huruvida en dylik utvidgning av stödet är motiverad.» Och i fortsättningen säger departementschefen: »Man torde sålunda böra räkna med att produktionskostnaderna per lägenhet för ifrågakommande radhusanläggningar komma att bli lägre än kostnaderna för ordinära enfamiljshus. Härav följer att, därest byråns förslag god-

tages, i förra fallet en relativt större del av produktionskostnaderna skulle subventioneras än i senare fallet, vilket kan synas omotiverat, då de årliga kapitalkostnaderna i fråga om radhusanläggningar redan vid en relativt lika stor kapitalsubvention skulle bli lägre än beträffande egnahem av normal storlek.»

Det har således anförts skäl emot en subventionering med 4 000 kronor per lägenhet. Det avgörande i Kungl. Maj:ts proposition har dock på detta avsnitt synt mig vara, att man ansett risk föreligga — vilket också anförts i utskottets utlåtande — att varje lägenhet skulle komma att utrustas med en särskild värmepanna i stället för en för hela radhusanläggningen gemensam panncentral. I sådant fall skulle man ändå vara tvungen att ge ifrågavarande kapitalsubvention för lägenheterna. Vad detta ur kostnadssynpunkt skulle komma att betyda, huruvida det bleve billigare eller inte, har man inte nämnt någonting om. Däremot skulle det betyda en större förbrukning av material för varje lägenhet, säges det. Men så vitt jag vet föreligger det inte några utredningsresultat, som klart utvisa någonting i den ena eller andra riktningen därvidlag. Merendels, eller i varje fall ofta, när man byggt radhusanläggningar med gemensam panncentral har man uppfört en särskild byggnad för denna. Man har då förbrukat cement, tegel, kopparrör och isoleringsmaterial — kanske också trä och en del annat material — för denna särskilda byggnad. Vidare har man fått lägga ned grova kulvertledningar för värmedistributionen till de olika husen i anläggningen. Huruvida ett sådant förfaringssätt medför en mindre materialförbrukning än om man har en panna i varje fastighet är i varje fall inte klart utrett. Det förefaller som om skäl skulle tala för att en gemensam panncentral blir mindre materialkrävande. Men detta kan nog inte sägas med full be-

stämdhet, varför en utredning bör göras i detta avseende. Därtill kommer en annan omständighet, nämligen att olika slags material komma att ingå i olika mängder, om man väljer det ena eller det andra alternativet. Saken är alltså inte klar.

I Kungl. Maj:ts proposition har ju förutsatts, att en särskild utredning skall verkställas, dels beträffande radhusen och dels beträffande de egna hem, som enligt vad man räknar med skola subventioneras och som äro avsedda att uthyras. Det i propositionen gjorda uttalandet har förstärkts i statsutskottets utlåtande. Utskottet säger att det är önskvärt »att en grundlig undersökning skyndsamt verkställas av frågan under vilka förutsättningar statligt stöd bör utgå till egna hem och radhus, avsedda att uthyras». Jag är för min del mycket mera tveksam än herr Eriksson i Stockholm i fråga om utskottets förslag till subventionering av berörda radhus, och jag har haft de största sympatierna för motionen. Jag tror inte det är fullt befogat att man innan denna utredning är klar går in för en subvention, som innebär att man ger samma stöd åt egna hem, sammanförda till radhus, som åt egna hem som uppföras fristående. Det gäller här i alla fall en mellanform, för vilken man kan tänka sig en annan stödgivning. Herr Eriksson i Stockholm såde också, att denna stödform inte kommer att ha så stor betydelse, eftersom det inte kommer att uppföras så många anläggningar av denna art. Men detta kan man ju inte med någon bestämdhet veta. Om man går in för denna utökade och kraftiga subventionering är det ju möjligt att produktionen av dylika lägenheter i radhus kommer att öka ganska avsevärt. Det betänkliga i detta sammanhang är, att även om den tilltänkta utredningen skulle visa, att en annan subventionsform eller annan grad av subventionering vore lämpligare för sådana bostäder, så är det inte så lätt att

Bostadsförsörjningens främjande.

ändra på saken, om man i år gått in för att subventionera dessa lägenheter med 4 000 kronor per år. Men man får väl räkna med att herr Eriksson i Stockholm får rätt när han säger, att det inte kommer att bli någon omfattande produktion på detta område. Man får ändå lov att erkänna, att utskottet här med skärpa understrukt, att en grundlig utredning bör verkställas beträffande de förutsättningar, under vilka statligt stöd bör utgå till dessa särskilda lägenheter.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på ett annat förhållande, som kan förefalla litet underligt och som även beröres i motionen. När det gäller ett tvåfamiljshus, alltså ett hus med två lägenheter, utgår subvention med 6 000 kronor, alltså med 3 000 kronor för vardera lägenheten. Det kan ju synas ganska orimligt att man subventionerar lägenheter i radhus förmånligare än egna hem.

Jag skall även be att få fästa uppmärksamheten på en annan omständighet. Det är ju en allmän regel, att familjebostadsbidrag skall utgå när lägenheten blivit färdigställd efter den 1 januari 1948. I motionen nr 572 har föreslagits, att i allmännyttiga företag skall denna form av bostadsbidrag kunna utgå, om lägenheterna ha blivit färdigställda efter den 1 juli 1946. Det rimliga hade enligt min mening varit att man hade gått in för att samtliga lägenheter i bostadshus färdigställda efter utfärdandet av 1946 års tertiärlånekungörelse och därmed samtliga barnrikefamiljer, som ha flyttat in i dessa lägenheter, skulle bli berättigade till familjebostadsbidrag och att man inte satt de allmännyttiga företagen i en särställning i detta avseende. Det måste för en barnrik familj, som flyttar in till exempel i ett kooperativt bostadsföretag färdigställt efter den 1 juli 1946, synas underligt, att den icke kan erhålla något familjebostadsbidrag, under det att man erhåller ett sådant om man råkar få

Bostadsförsörjningens främjande.

en lägenhet i ett allmännyttigt bostadsföretag. Jag har emellertid inte heller i denna punkt något yrkande, då det i utskottsutlåtandet kraftigt understrykes, att frågan om bostadsfamiljebidrag till familjer, som bo i tidigare uppförda lägenheter, bör utredas snabbt och att förslag i det avseendet bör framläggas snarast möjligt. Resultatet härav borde bli, att även dessa familjer komma i åtnjutande av sådant bidrag. I detta sammanhang bör man även observera en annan ganska betydelsefull omständighet. Till dessa allmännyttiga bostadsföretag utbetalas trekronorsbidrag enligt nu gällande bestämmelser; dessa bidrag föreslås i Kungl. Maj:ts förslag utgå även i fortsättningen, och även utskottet har gått in för desamma. Jag anser, att man inte i det avseendet behöver vara rädd för att gå med på vad utskottet föreslagit. Men om anordningen är helt tillfredsställande vill jag för min del låta vara osagt.

Jag vill göra ytterligare några påpekanden på ett par andra punkter. Jag kan ansluta mig helt till den uppfattning, som herr Adolv Olsson i Gävle här framfört beträffande de allmännyttiga företagen. Alla kammarledamöter veta, att dessa voro en stridsfråga förra året. En motion hade då väckts, vari yrkades att samtliga styrelseledamöter i allmännyttiga bostadsföretag skulle vara valda av kommunen. Det kan inte vara tillfredsställande med en anordning, som innebär att ett utomstående företag, där det allmänna inte har någon insyn eller kontroll, skall ha ett avgörande inflytande i ett allmännyttigt bostadsföretag, vari staten och kommunerna ha gjort alla insatserna. Jag tycker därför att det är ett framsteg, då man nu kommit så långt att man kräver, att kommunerna skola ha majoritet i styrelserna för dessa företag och vidare framför en del andra krav för att på allt sätt understryka, att det allmänna bör ha det avgörande in-

flytandet härvidlag. Jag måste alltså i det fallet vända mig mot herr Malmberg i Skövde, som menade att man inte skall gå in för en nyordning på detta område.

Herr Malmberg var vidare inne på den särskilda amortering, som de enskilda bostadsföretagen få erlægga under de första åren. Jag vill erinra om att det beslut vi fattade 1946 innebar, att dessa företagare skulle erlægga en extra amortering med 1½ procent under de tio första åren. Detta beslut uppmjukades förra året på så sätt, att den extra amorteringen skulle erläggas med 1 procent under de sex första åren. Denna uppmjukning var kanske fullt befogad — det vill jag inte uttala mig om — men den innebar i alla fall att belastningen för dessa företagare inte blir densamma som man från början tänkt sig. Bakom den ursprungliga bestämmelsen låg ändå tanken, att man ville förhindra att en sådan enskild företagare skulle kunna tillskansa sig en spekulationsvinst genom att under de första åren underlåta att underhålla huset och sedan försälja detsamma. Man måste i detta sammanhang också ta hänsyn till en annan part, nämligen köparen, som kan råka illa ut genom att han får betala ett för högt pris på grund av det eftersatta underhållet. Jag tror därför att utskottets förslag även i detta avseende är det enda som man kan reflektera på.

Under debatten ha en hel del synpunkter på trekronorsbidraget framförts. Jag anser för min del, att man måste betrakta detta bidrag i samband med övriga bidragsformer. Det beslut som fattades 1946 när det gällde stödet åt flerfamiljshusen, innebar att man höjde lånegränserna, sänkte räntan och gick in för den särskilda tilläggslåneform, som man ansåg vara motiverad av de under senare år stigande byggnadskostnaderna. Detta medför givetvis att man kan åstadkomma lägenheter till billigare hyror än annars skulle vara

Bostadsförsörjningens främjande.

möjligt. I följd fattade vi principbeslut beträffande stödet åt egnahemsbyggnadet, ett beslut som vi nu utforma närmare i detalj. Nu har man genom de — i jämförelse med tertiärlånen — höjda lånegränserna, den sänkta räntan, den förlängda amorteringstiden och högre kapitalsubvention gått in för att försöka sänka de årliga bostadskostnaderna för egnahemmen. I denna riktning verka också utvidgningen av hushållsrabatterna och det nya familjebostadsbidraget, som kommer att gå ut även till tvåbarnsfamiljerna, alltså till många fler familjer än förut. Därutöver har man som en försöksverksamhet gått in för detta trekronorsbidrag, som är avsett att ge stöd åt de familjer, som ändå ha svårt att klara av bostadskostnaderna. Jag tycker att starka motiv föreligga för en sådan komplettering av bostadsstödet, då man härigenom även kan lämna de hushåll, som trots övriga bostadspolitiska åtgärder för att förbilla bostadskostnaderna ha svårt att betala dem, en viss hjälp. Detta trekronorsbidrag bör alltså ses i samband med övriga bidragsformer.

Jag vill till sist säga, att jag är fullkomligt ense med herr Malmborg i Skövde om att bostadspolitiken skall syfta till att ge medborgarna goda bostäder. Men den politik vi ha fört under de gångna åren syftar också till något annat, nämligen att försöka åstadkomma, att de årliga bostadskostnaderna inte bli högre än att familjer med vanliga inkomster kunna hyra dessa lägenheter och bo där. Det är viktigt att man också i det avseendet vidtager de åtgärder som erfordras. Jag tror att det system vi hålla på att bygga upp så småningom, måhända efter vissa korrigeringar, skall bli tillfredsställande i båda dessa avseenden.

Herr KEMPE: Herr talman! Jag har begärt ordet för att förtydliga det yrkande, som jag i mitt tidigare anföran-

de gjorde beträffande punkt XII i utskottets hemställan. Jag föreslår, att yrkandet i denna punkt skall ha följande lydelse:

»beträffande frågan om familjebostadsbidrag till enbarnsfamiljer och ensamstående mödrar med ett eller flera barn, i anledning av motionen II: 559 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående familjebostadsbidrag även till enbarnsfamiljer samt om särskilda bostadsbidrag till ensamstående mödrar med minderåriga barn och hushåll med tuberkulös medlem.»

Härmed var överläggningen slutad. Beträffande punkten I gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) a) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

I fråga om punkten II gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 559 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 559 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Bostadsförsörjningens främjande.

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Beträffande punkten III gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Malmborg i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten III av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

På därå framställd proposition blev utskottets hemställan i punkten IV mom. a) av kammaren bifallen.

I fråga om punkten IV mom. b) och c) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) a) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra pro-

positionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV mom. b) och c) av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 2) a) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Beträffande punkten V gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) b) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Pettersson i Dahl, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten V av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 2) b) betecknade reservationen.

Bostadsförsörjningens främjande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

I avseende å punkten VI gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 3) a) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beträffande punkten VII framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 3) b) betecknade reservationen; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

Beträffande punkten VIII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i ifrågavarande punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 117; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten VIII av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 117.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

I fråga om punkten IX gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IX av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Beträffande punkten X gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 559 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande

Bostadsförsörjningens främjande.

ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten X av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 559 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

I avseende å punkten XI gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 5) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Birke begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XI av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. av-

givna, med 5) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Beträffande punkten XII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till det av herr Kempe under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

I fråga om punkten XIII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XIII av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning. Herr talmannen tillkännagav,

Bostadsförsörjningens främjande.

att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 55 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Beträffande punkten XIV gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till det av herr Kempe under överläggningen i avseende å punkten framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

I avseende å punkten XV gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 559 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Vad angår punkten XVI gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 8) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XVI av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 8) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Beträffande punkten XVII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 9) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

I fråga om punkten XVIII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 191 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Beträffande punkten XIX gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 191 i nu förevarande del; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

På därå framställda propositioner biföll kammaren vad utskottet i punkterna XX och XXI hemställt.

I avseende å punkten XXII gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Grunderna för höjning av statslöner.

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XXII av utskottets förevarande utlåtande nr 212, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 62 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

På därå framställd proposition bifölls utskottets hemställan i punkten XXIII mom. a.).

Beträffande punkten XXIII mom. b) gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna med 11) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 12) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I fråga om punkten XXIII mom. c) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna,

med 13) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På därå framställda propositioner biföll kammaren vad utskottet i punkten XXIII mom. d) och e) samt punkterna XXIV och XXV hemställt.

Beträffande punkten XXVI gav herr talmannen slutligen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 14) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens uppfostningsanstalter för sinnesslöa; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Grunderna för höjning av statslöner.

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 276, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 21 maj 1948, föreslagit riksdagen

dels besluta

1) att bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning skulle träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen beslöte;

2) att för tiden 1 juli—31 december 1948 höjning av belopp, som angåves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, skulle ske enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att procenttalet för höjningen skulle utgöra 20, därest pristalet uppginge till eller överstege 124;

3) att för tiden 1 juli—31 december 1948 kristillägg skulle utgå enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att tillägget skulle beräknas efter 35,6 procent, därest pristalet uppginge till eller överstege 124; samt

4) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1948/49 i den mån ej annat föranleddes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, finge i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angåves i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor) utgå enligt de närmare föreskrifter, som komme att meddelas av Kungl. Maj:t;

dels ock att för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln anvisa till Kristillägg ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor och till Provisoriskt lönetillägg ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herrar *Kempe* och *Senander* väckt motion (II: 546), vari hemstälts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 måtte besluta att de av 1946 års riksdag antagna reglerna om rörligt tillägg å statstjänarnas löner tillfogades nu föreliggande förslag till nya avlöningsreglementen för stats-

Grunderna för höjning av statslöner.

tjänarna, dock med den ändringen att tre fjärdedelsregeln beträffande kompensation för levnadskostnadsstegringen ersattes med föreskrifter om full sådan kompensation;

dels ock en inom samma kammare av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 584), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276, i vad den rörde fastläsandet av det rörliga tillägget på statstjänstemännens löner, och i stället uttala, att den i löneplansförordningen intagna regeln om rörligt tillägg måtte vinna tillämpning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 546 och 584, i vad de avsåge återgång till automatisk lönerörlighet, besluta

1) att bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning skulle träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen beslöte;

2) att för tiden 1 juli—31 december 1948 höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, skulle ske enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att procenttalet för höjningen skulle utgöra 20, därest pristalet uppginge till eller överstege 124;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta,

1) att för tiden 1 juli—31 december 1948 kristillägg skulle utgå enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att tillägget skulle beräknas efter 35,6 procent, därest pristalet uppginge till eller överstege 124; samt

2) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1948/49 finge, i den mån ej annat föranleddes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, i huvudsaklig överensstäm-

Grunderna för höjning av statslöner.

melse med de grunder, som angåves i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor), utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- 1) till Kristillägg 2 milj. kronor;
- 2) till Provisoriskt lönetillägg 2 milj. kronor;

D. avslå motionen II: 546 i vad densamma ej behandlats under A.

Reservation hade avgivits av herr *Rubbestad*, vilken ansett, att utskottet i punkterna A och B bort hemställa, att riksdagen måtte

A. med bifall till motionerna II: 546 och 584, i vad de avsåge återgång till automatisk lönerörlighet, avslå Kungl. Maj:ts förslag om dels uppskov med ikraftträdandet av bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning, dels ock höjning av belopp, som angåves i de i 3 § löneplansförordningen intagna tabellerna;

B. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1948/49 utfärda bestämmelser om kristillägg och provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst i överensstämmelse med vad reservanten förordat.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **SENANDER**: Herr talman! Redan då vi vid förra årets riksdag behandlade frågan om fastlåsning av statstjänarnas dyrtidstillägg, yrkade vi kommunister bestämt avslag. Vi voro nämligen redan då helt klara över att ett utbyte av det rörliga tillägget mot ett fast tillägg om 12 procent skulle vara till en given nackdel för statstjänarna.

Det var inte svårt att förutse, att prisnivån snabbt skulle stiga över 12

procent, en sak, som för övrigt signalerats redan i propositionen beträffande de två sista kvartalen 1947. Man behövde inte heller tveka om att prisstegringen under 1948 skulle fortsätta i en sådan takt, att det inte skulle bli möjligt för statstjänarna att få igen vad de förlorat under andra hälften av 1947. Beräkningarna i propositionen, att det nya året skulle medföra en sänkning av pristalet så att dyrtidstillägget, om det vore rörligt, skulle sänkas med 3 eller 6 procent, betraktade vi kommunister som ett lockbete för att förmå statstjänarna att finna sig i förslaget om fastlåsande av dyrtidstillägget till 12 procent.

Det var också uppenbart för oss kommunister att fastlåsandet av dyrtidstillägget endast utgjorde inledning till en allmän åtstramning på det lönepolitiska området, vilket naturligtvis främst skulle komma att drabba de stora massorna av arbetare och andra små löntagare. Det visade sig också, att våra utgångspunkter för avslagsyrkandet voro helt riktiga.

Statstjänarna ha gjort betydande förluster på fastlåsandet av dyrtidstillägget. För en statstjänare med en månadsinkomst av 500 kronor uppstod en förlust av 15 kronor i månaden under oktober- och januarikvartalen, eller med sammanlagt 90 kronor. Redan detta innebär en klar sänkning av reallönen. Men det säger inte hela sanningen om reallönesänkningen för statstjänarna.

När de senaste lönereglerna genomfördes, voro statsmakterna som bekant förutseende nog att redan vid fastställandet av lönereglerna föreskriva, att statstjänarna endast skulle ha tre fjärdedelars kompensation för levnadskostnadsstegringen, allt enligt det lindrigt intelligenta resonemanget att statstjänarna måste bära sin andel av dyrtidsbördan. Detta betyder, att statstjänarna fått en ytterligare sänkning av sina reallöner utöver vad som

Grunderna för höjning av statslöner.

skett genom fastläsandet förra året av dyrtidstillägget. För en statstjänare med en inkomst på 500 kronor i månaden har därigenom uppstått en förlust under budgetårets alla månader med sammanlagt 180 kronor. Tillsammans med inkomstminskningen till följd av fastläsandet av dyrtidstillägget blir den sammanlagda förlusten för en statstjänare med en månadslön på 500 kronor inte mindre än 270 kronor.

Det hade varit av intresse att ytterligare belysa vad statstjänarna förlorat genom underkompensationen och levnadskostnadsstegringen. Jag skall emellertid inskränka mig till att här lämna den upplysningen, att varje lägre statstjänare genom underkompensationen enligt trefjärdedelsregeln och halvkom-pensationen under krigsåren förlorat i runt tal mellan 4 000 och 5 000 kronor.

Den reallön för statstjänarna, som statsmakterna beslutade om 1946, är nu utsatt för en ständigt fortgående försämring. Ju mer priserna stiga, desto större blir eftersläpningen i fråga om dyrtidskompensationen. Trots detta faktum föreligger nu ett förslag, som ytterligare och i ännu snabbare takt minskar värdet av statstjänarnas löner.

Förslaget om fortsatt fastläsning av dyrtidstillägget för statstjänarna grundar sig i år liksom förra året på en överenskommelse, som det heter, med »statstjänarnas organisationer». Ja, finansministern säger t. o. m. i propositionen, att han med tillfredsställelse konstaterar att »statstjänstemännen visat sig villiga att lämna sitt bidrag för att möjliggöra en stabilisering av pris- och inkomstnivån». — Jag måste säga, att denna historieskrivning är lindrigast sagt vilseledande.

Statstjänstemännens stora massa har helt hållits utanför den träffade uppgörelsen. Uppgörelsen har träffats med topparna inom statstjänstemännens organisationer, och ansvaret för uppgörelsen vilar helt på dessa. Statstjänste-

männens stora massa är med säkerhet inte överens med ledningen om den träffade uppgörelsen. För övrigt kan det starkt ifrågasättas om ens alla de ledande personerna inom statstjänstemännens topporganisationer, vilka varit med om uppgörelsen, äro övertygade om klokskapen i ställningstagandet.

Efter allt att döma ha statstjänstemännens förhandlingsmän nu liksom tidigare varit utsatta för en mycket stark press, ja, en så stark press att de måste anses ha handlat mera under tvång än av fri vilja. Det är en offentlig hemlighet bland statstjänarna, att de representanter för Statstjänstemännens riksförbund, som vid förra årets uppgörelse intogo en avvisande hållning till frågan om fastläsandet av dyrtidstillägget, i år böjde sig inför hotet att man från statsmakternas sida eljest skulle tillämpa ett rensat index, som ytterligare skulle försämra läget för statstjänstemännen.

Hela denna uppgörelse är en typisk »uppgörelse vid bordets», som tillkommit under sådana former, att den knappast kan ha något gemensamt med begreppet demokrati. Missnöjet hos de breda medlemsmassorna bland statstjänarna är därför starkt. Detta missnöje har tagit sig uttryck i en rad protester mot den träffade uppgörelsen.

Detta innebär emellertid inte, att statstjänarna skulle vara motståndare till en stabilisering av pris- och inkomstnivån. Tvärtom skulle de hälsa med tillfredsställelse, om man kunde åstadkomma en stabilisering. Det ligger i sakens natur att, då statstjänarnas dyrtidskompensation konstruerats så att eftersläpningen blir större allt eftersom priserna gå i höjden, så måste statstjänarna vara intresserade av att priserna stabiliseras. Men först och främst handlar det nu icke om en stabilisering av inkomstnivån för statstjänarna utan om en direkt lönereducering. Medan man förra året startade fastläsandet vid just det procenttal,

Grunderna för höjning av statslöner.

som statstjänarna hade rätt att få, nämligen 12 procent, så startar man i år genom att ge dem 12 procent i stället för 15 procent, som de skulle varit berättigade till fr. o. m. den 1 juli. För det andra vidtages denna åtgärd utan att man kan göra annat än ytterst svaga antydningar om att man tror sig kunna åstadkomma prisstabilisering. Det enda konkreta i denna sak är att man berövar statstjänarna 3 procent av den dyrtidskompensation, som de — jag skulle vilja säga — ha laglig rätt att få. Därutöver finns det bara luftiga uttalanden om att detta lönerov skulle tjäna syftet att nå en allmän stabilisering av inkomst- och prisnivån.

I detta sammanhang vill jag passa på tillfället att efterlysa logiken i det resonemang, som förts i propositionen i denna sak. Finansministern uttalar »att nu förutsebara prisstegringar skola bli relativt små — — — och att i övrigt prispfördyring för konsumenterna i möjligaste mån elimineras». Skall man alltså ta finansministern på orden, betyder detta uttalande, att prisrörelsen uppåt praktiskt taget skall avstanna inom den närmaste tiden. Men då frågar jag: Vad finns det då för anledning att låsa fast statstjänarnas dyrtidstillägg? Om inga nämnvärda prisstegringar beräknas förekomma inom den närmaste tiden, kommer icke heller dyrtidstillägget att stiga. Å andra sidan, om finansministern verkligen tror sig om att kunna förhindra större prisstegringar under det halvår, som överenskommelsen gäller, vad tjänar det då till att föreslå en garantiregel, som säger att om levnadskostnaderna enligt beräkning för juni eller september 1948 skulle stiga så att man uppnår pristalet 124, så skulle statstjänarna erhålla 20 procent i tillägg?

Jag måste säga, att det är inte lätt att hitta rätt i denna labyrint av inkonsekvenser. Men man får efter bästa förmåga söka lotsa sig fram på egen hand. Jag kan inte finna annat än att det här

rör sig om vad vi konstaterade redan förra året, nämligen att hindra en ökning av statstjänarnas köpkraft med några tiotal miljoner kronor och att införa totalt lönestopp här i landet. Att denna uppfattning är riktig framgår för övrigt mycket klart av propositionen. Där skriver departementschefen i ett avsnitt bl. a. följande: »Vid sitt ståndpunktstagande ha organisationerna förklarat sig förutsätta, att jämväl för de i kommunernas tjänst anställda, som ha lönernas rörlighet reglerad efter samma grunder som de statsanställda, nu utgående tillägg komma att bibehållas under återstoden av innevarande år under samma förutsättningar som för statstjänstemännens vidkommande. Övriga samhällsgruppers — löntagares, jordbrukares och företagarers — medverkan borde även söka eftersträvas för en allmän stabilisering av landets ekonomi.»

Jag kan inte finna annat än att det här så tydligt som det är möjligt förklarats, att fastlåsandet av statstjänarnas dyrtidstillägg skall utgöra inledningen till ett allmänt lönestopp. Det är för övrigt intressant att lägga märke till ordningsföljden i uppräknningen av de samhällsgrupper, som skola medverka. Först komma statstjänarna. Därefter komma de kommunalanställda, industriarbetarna, jordbrukarna och allra sist företagarerna.

Denna ordningsföljd är ingen tillfällighet. Den har numera vunnit hävd i svensk ekonomisk politik. Under krigsåren fingo vi ett drastiskt exempel på vad den innebär. Då fingo statstjänarna, liksom nu, gå i täten och vidkännas en kraftig reallöneförsämring. Sedan blev det de kommunalanställdas och industriarbetarnas tur. Längre ned på skalan orkade eller ville man emellertid inte gå. De rika fingo sitta i praktiskt taget orubbade bo, och de stora bolagen hävade in större vinster än någonsin förr tack vare lönestoppet. Det var slut på både viljan och förmå-

gan att åstadkomma »samhällsekonomisk stabilitet» då man hunnit till kön. Hela problemet ställdes alltså på huvudet. I stället för att klämma åt bolagen och de större inkomsterna sänkte man de små inkomsttagarnas levnadsstandard. Nu är man färdig att upprepa denna bedrövliga politik.

Man kan emellertid tryggt utgå ifrån, att det inte finns så många, vare sig bland statstjänarna eller andra löntagargrupper, som inte förstå varför företagen placerats sist i kön. Ingen tror längre att den s. k. fria företagsamheten behöver riskera några allvarligare inskränkningar i sin frihet att spekulera och profitera. Som vanligt blir det de sämst ställda som få sitta emellan, medan de rika bara bli ännu rikare.

Den ekonomiska politik som nu praktiseras och som bland annat kommer till uttryck i propositionen om fastläsandet av statstjänarnas dyrtidstilllägg som inledning till ett nytt lönestopp, grundar sig på ett resonemang, som jag inte tvekar att beteckna som svindel. Resonemanget går ut på, att det finns för stor köpkraft i förhållande till varumängden. För att hindra prisstegringar måste därför, enligt detta resonemang, köpkraftsoverskottet avlägsnas. Man anser att detta bör ske på två vägar. Dels skall man, som en nyuppfunnen term lyder, »sterilisera köpkraften», dels skall man hindra lönestegringar. Den första rekommendationen har förverkligats genom nya och höjda indirekta skatter, som skola tillföra statskassan över 500 miljoner kronor. Den senare skall nu på allvar om sättas i praktiken genom en direkt nedläggning av de breda folklagrens levnadsstandard.

Det inbjuder närmast till lustiga reflexioner att statsmakterna för att förhindra prisstegringar genomföra nya prisstegringar. Enbart höjningen av bensinskatten medför kraftiga prisstegringar på åtskilliga områden. För byggnadsverksamheten betyder den, enligt

Grunderna för höjning av statslöner.

vad som uppgivits, en stegring av byggnadskostnaderna med cirka 5 %. Det är svårt att tro, att statsmakterna mena allvar då de motivera dylika prisstegringar med nödvändigheten av att hindra prisstegringar. Någon sterilisering av köpkraften kan det inte gärna vara fråga om. Den verkliga meningen lär väl vara den som undslapp finansministern vid ett tillfälle här i riksdagen, nämligen att det gällde att »samla i ladorna» för framtiden.

Ännu mindre kan man det numera ständigt idisslade pratet om köpkraftsoverskott och varubrist på allvar. Naturligtvis äro nationalekonomerna, som i största allmänhet äro ute i kapitalets ärenden, framme med sin ekonomiska visdom och söka blanda bort korten. Jag tror emellertid att det blir svårt för finansministern och hans ekonomiska experter att övertyga statstjänar- och arbetarhustrurna om att de ha för stor köpkraft. Det är nämligen så, vilket naturligtvis inte de beskäftiga nationalekonomerna kunna begripa, att deras sommarlätta teorier inte stå sig vid en konfrontation med verklighetens kalla värld. De kunna ju fråga en statstjänar-, arbetar- eller småbondehustru, om hon någon gång lämnat en affär med späckad portmonnä eller plånbok därför att hon inte funnit de varor hon sökt. De kunna fråga dessa kvinnor, om de måste gå med slitna kappor därför att det inte finns kappor i marknaden att uppbringa trots tillgång på pengar.

Nej, mina damer och herrar, problemet för de små inkomsttagarna och deras hustrur är inte det att det finns för litet varor i affärerna, att de infinna sig med väl fyllda plånböcker och portmonnäer men måste vandra ut igen utan de eftersökta varorna. Sanningen är i stället den att deras dåliga köpkraft sätter en bestämd gräns för inköpen. Affärerna ha så gott om ransoneringsfria varor, att de i vanlig ordning måste tillgripa omfattande rea-

Grunderna för höjning av statslöner.

lisationer, och det gör man inte om det är brist på varor och överflöd på köpkraft. Detta är verkligheten, och den förmå inte de nationalekonomiska illusionsmakarna trola bort ur de små löntagarnas värld.

Det skall erkännas att det finns en viss varubrist, som uppstått på grund av de kapitalistiska spekulanternas sabotage. Men den berör ytterst litet de små löntagarnas konsumtion. Och ingen skall väl inbilla sig, att vi få en enda järnbalk, en enda spik, ett enda rör eller en enda radiator mera därför att staten höjer priset på brännvin, tobak, svagdricka, läskedrycker, choklad eller bensin. Inte heller inträffar detta under därför att man sänker de små inkomsttagarnas levnadsstandard.

Det är också på sin plats att i detta sammanhang erinra om, att finansministern och hans ekonomiska expertis laborera med de mest motstridande uppfattningar i ekonomiska ting. År 1944 yttrade finansministern följande: »Jag skall gärna erkänna, att den erfarenhet vi haft sedan 1942 tyder på att vi kanske tillskrev köpkraftsidan en större betydelse för prisstegringen än som visat sig vara riktig. Jag säger det i fullt medvetande om en viss förskjutning i min egen uppfattning.» Finansministern fortsätter: »Vi ha fått lära av erfarenheten, att det varit möjligt att trots det stora överskottet på köpkraft hålla priserna praktiskt taget oförändrade.»

Tillåt mig fråga vad det kan vara som nu åstadkommit en ny »förskjutning i finansministerns uppfattning»? Nu tillmäts på nytt »köpkraftsidan» en över allt annat dominerande betydelse för prispbildningen. Det är svårt att veta vad som är sanning i dag och lögn i morgon efter de många svängningar som skett i finansministerns och hans ekonomiska expertis' uppfattningar.

Det är uppenbart, att statsmakterna börjat i fel ända då de praktiserat en ekonomisk politik, som stryper möjlig-

heterna för statstjänarna och andra löntagargrupper att få full kompensation för prisstegringen, samtidigt som de underlåtit att vidtaga verkligt effektiva åtgärder mot spekulanter och profitjägare. Det enda riktiga borde ju ha varit att först söka klämma efter prisockrarna, främst dem som operera på det monopolistiska fältet, i syfte att hindra prisstegringarna och eventuellt få till stånd prissänkningar. Därefter kunde man ha resonerat med statstjänarna och arbetarna om lönesättningen. Innan statsmakterna visa prov på en allvarlig vilja och handlingskraft för att stoppa spekulanternas framfart är det inte möjligt att vinna förtroende hos de breda massorna för vare sig den ena eller andra åtgärden.

Herr talman! Det är på dessa grunder som vi kommunister motsätta oss försöket att sänka realvärdet på statstjänarnas löner. Vi ha ingivit två motioner som båda beröra det rörliga tillägget. I motionen nr 546 i denna kammare ha vi yrkat, dels att det rörliga tillägget skall tillämpas, dels att regeln om tre fjärdedels kompensation för levnadskostnadsstegringen skall ersättas med föreskrifter om full sådan kompensation. Med hänsyn till de små möjligheterna att vinna gehör för denna motion skall jag emellertid inte fasthålla det yrkande vi där framfört.

Jag skall i stället be att få yrka bifall till motionen nr 584 i denna kammare, vari yrkas, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276 i vad denna rör fastlåsandet av det rörliga tillägget och i stället uttala, att den i löneplansförordningen intagna regeln om rörligt tillägg måtte vinna tillämpning.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag kommer i min reservation till ungefär samma slutståndpunkt som herr Senander, alltså att det bör vara rörliga tillägg i stället för den fastlåsning av dyrtidstilläggen, som finansministern före-

slår, men jag kommer till detta resultat från helt andra förutsättningar än herr Senander.

Om alla tjänstemän sätta sig riktigt noga in i hela denna omläggning, skola de finna, att den är till deras fördel i stället för, som herr Senander menade, till nackdel. Vi skola nämligen observera, att det föregående ärendet på föredragningslistan om metoderna för indexberäkning sammanhänger med det förslag, som föreligger i det utskottsutlåtande, som vi nu behandla och där det är fråga om hur det skall ordnas med de rörliga tilläggen. Omläggningen av indexberäkningen är mycket fördelaktig för tjänstemännen. Man går nu in för ett s. k. rensat index, vilket betyder, att ur index skola uteslutas både skatter och sociala förmåner. Man har en mycket klar uppställning i propositionen nr 250, hur denna index kommer att verka i olika fall. Man finner där, att enligt den gamla beräkningen har index ökats från mars 1946 — då vi alltså har det nya utgångsläget för löneberäkningen — till mars 1948 med 9,77 enheter, under det att det förslag, som vi nyss togo, ger en ökning från mars 1946 till mars 1948 på inte mindre än 13,46 enheter, alltså ungefär 4 enheter mer än den gamla indexberäkningen ger. Det är självklart, att detta framdeles kommer att innebära en mycket stor fördel för tjänstemännen. Det måste vi beakta, när vi se på denna sak.

Av propositionen nr 276, som vi nu syssla med, framgår, att statsrådet efter förhandlingar med statstjänarna gått in för att bastalet för indexberäkningen skall stanna vid 136,34 enheter. Det är det bastal som skall vara utgångspunkten för kommande indexberäkningar. Statsrådet medger själv, att det riktiga hade varit ett bastal på 138,47, men han säger, att med hänsyn till den stora vikt, som tjänstemännen fästa vid detta bastal, har han gått med på det. Det gör, att pristalet genom denna beräk-

Grunderna för höjning av statslöner.

ning stiger från mars 1946 till mars 1948 med 2 enheter mer än om man haft den andra utgångspunkten. Om tjänstemännen sätta sig in i vad alla dessa saker som här äro berörda innebära, skola de finna, att det är en given fördel för dem att få denna omläggning.

Då herr Senander vill göra gällande, att tjänstemännen redan nu skulle ha rätt till 15 %, är det inte riktigt, när man tar hänsyn till denna omläggning av indexberäkningen. Enligt denna indexberäkning äro skatter och sociala förmåner bortrensade, och då visar propositionen, att det inte skall vara mer än 12 % tillägg vid senaste kvartalsskifte. Tjänstemännen skola alltså inte erhålla någon som helst ökning i de avlöningsförmåner, som de äro tillförsäkrade med hänsyn till det pristal som erhålles efter de nya beräkningsgrunderna. Vad de förbundit sig till genom den uppgörelse som träffats är, att de 12 procenten skola stå kvar till den 31 december innevarande år. Det är hela innebörden av det åtagande, som tjänstemännen gjort. Skulle det däremot efter den 1 januari 1949 bli någon som helst stegring, skola de ha kompensation i den mån pristalet ger stöd för ändrade procenttal. Den överenskommelse, som därvidlag är träffad, är mycket förmånlig för tjänstemännen. Enligt det avlöningsreglemente, som vi fastställde för några dagar sedan, bestämdes beträffande de rörliga tilläggen, att det skulle bli 3 procents ökning av lönen för varje fyrtal enheter varmed index stiger. Tjänstemännen äro alltså tillförsäkrade kompensation med tre fjärdedelar av de ökade levnadskostnaderna.

Herr Senander har mycket starkt kritiserat denna begränsning, men vi skola komma ihåg, att det före 1939 var bara halv kompensation för de ökade levnadskostnaderna. Härtill kommer, att levnadskostnaderna äro beräknade på ett sådant sätt, att full kompensa-

Grunderna för höjning av statslöner.

tion i förhållande till det pristalet som nås ger mer än vad ökningen innebär. Om tjänstemännen alltså skulle få full kompensation i förhållande till indextalets storlek, skulle de bli överkompenserade. Så är indexberäkningen lagd.

Nu har emellertid finansministern i detta avtal gått med på, att om pristalet stiger till 124, skola statstjänarna få inte vad de skulle ha enligt avlöningsreglementet, d. v. s. 6 procents tillägg, utan hela 8 procents tillägg. Det betyder, att de få betydligt mer än vad avlöningsreglementet tillerkänner dem. För de åtta enheter, som indextalets stegring från 116 till 124 innebär, skola de få full kompensation, och det är detta som enligt min mening gör det betänkligt att gå in för utskottets linje.

Man har velat göra gällande, att det ur statens synpunkt är fråga om en stabiliseringsåtgärd och att man därför vill gå denna väg. Jag måste bestämt förklara, som jag också gjorde i lördags, då vi behandlade subventionerna med anledning av jordbruksprodukternas prissättning, att detta inte är den riktiga vägen att få en stabilisering. Jag skulle med tillfredsställelse se, att vi kunde få en sådan stabilisering av priser och löner, men det skall inte ske på det sätt, som då föreslogs med subventioner, ty då blir det ju inte något lönestopp. Det är ju självklart, att om statstjänarna skola ha ersättning för varje ökning av levnadskostnaderna, bli deras löner höjda med motsvarande belopp, som de erhålla i subvention, och då blir det ju inte något lönestopp utan bara en cirkelgång av det hela. Följaktligen förmenar jag, att det ur statens synpunkt är mycket fördelaktigare att gå ifrån detta subventionerande. För jordbrukets prisreglering skola 120,5 miljoner kronor tas subventionsvägen. Vi ha en annan proposition beträffande subvention av bomull, hudar och bränsle, som går till 50 miljoner kronor. Alltså skulle

sammanlagt 170 miljoner kronor tas i anspråk för att åstadkomma en stabilisering av prisläget.

Om man i stället väljer den linje, som jag för min del förorddat, nämligen att ha ett rörligt index för statstjänarna, såsom lönerglementet bestämmer, skulle de inte ha mer än 12 procent enligt nuvarande indextal. Skulle indextalet stiga t. ex. den 1 juli med 3 eller 4 enheter, skulle de få 3 procents ytterligare tillägg, och om det stiger med ytterligare 3 å 4 enheter vid nästa kvartalsskifte, vilket jag inte tror att det kommer att göra, skulle de få ytterligare 3 procents tillägg. 3 procents tillägg på statstjänarnas löner gör omkring 20 miljoner kronor i runt tal och 6 procent gör cirka 40 miljoner kronor per år. Det är denna utgift vi ha att räkna med, om vi följa avlöningsreglementets bestämmelser för det rörliga tillägget och om indextalet stiger till 124. Men genom dessa subventioner får staten i stället satsa 170 miljoner kronor. Det är detta, som jag för min del inte anser vara den rätta vägen att nå stabilitet.

Jag missunnar inte statstjänarna att, om levnadskostnaderna stiga, få en viss kompensation i enlighet med vad vi gått in för i avlöningsreglementet. Jag tycker, att det är riktigt att det ordnas på detta sätt. Men vad som föreslås i det utlåtande som vi nu behandla, att statstjänarna skulle få större fördelar än vad deras underhandlare i lönekommittén uppnått, anser jag för min del inte vara riktigt. Därför kan jag inte komma till någon annan ståndpunkt än att det enda riktiga vore, att riksdagen avslope det förslag som föreligger och i stället lät index vara rörligt, så att tjänstemännen skulle få sin kompensation i enlighet med avlöningsreglementets bestämmelser.

Jag har i en reservation gått in för denna linje, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna min reservation.

Grunderna för höjning av statslöner.

Herr **SENANDER** (kort genmäle): Herr talman! Herr Rubbestad har tydligen inte riktigt gjort klart för sig innebörden i den nuvarande indexberäkningen och tydligen inte förmått fatta, hur den verkar för statstjänarnas vidkommande. Han säger, att tre fjärdedelsregeln ger tillräcklig kompensation. Jag menar, att om man resonerar på detta sätt, så avstannar egentligen all diskussion. Det är alldeles klart, att om man endast ger tre fjärdedels kompensation åt statstjänarna för levnadskostnadernas stegring, måste det betyda en förlust på 25 procent i förhållande till levnadskostnadernas stegring. Det är så uppenbart, att därom inte borde uppstå någon som helst diskussion.

Sedan förklarade herr Rubbestad, att han inte missunnade statstjänarna deras dyrtidstillägg. Men så visar han genom hela sitt resonemang, att det är just jämnt upp detta som han gör. Där emot är han mycket angelägen om att hans egen grupp, bönderna, skola ha kompensation för de ökade kostnader, som jordbruket får för framställning av sina produkter. Jag skulle vilja fråga herr Rubbestad, då herr Rubbestad nu har den uppfattningen beträffande statstjänarna, att de kunna nöja sig med den kompensationsgrad som nu tillämpas: Är herr Rubbestad och hans grupp här i riksdagen inställda på att för sin del avstå från alla prisförhöjningar i fortsättningen? Om vi nämligen skola nå en »stabilisering», så måste väl priserna likaväl som inkomsterna »stabiliseras».

Sedan skulle jag vilja fråga: Vad betyder egentligen ett bifall till herr Rubbestads reservation? Jag skulle tro, att med det beslut, som vi fattat i näst föregående fråga, kommer det att betyda, att statstjänarna få sina 15 procent. Finansministern förklarade nämligen i propositionen att han ännu inte tagit ställning till frågan om en ändring av själva basen för indexregle-

ringen för statstjänarna. Alltså skulle den bas som nu gäller bestå, men man rensar bort skatter och barnbidrag ur indexberäkningen för framtiden.

Herr **RUBBESTAD** (kort genmäle): Herr talman! Det förhåller sig säkerligen så, att herr Senander inte riktigt vet, hur grunderna för det rörliga tillägget skola tillämpas. Det är nämligen så, att tillägget stiger med vissa enheter, då levnadskostnaderna gå uppåt, men står kvar, när de gå nedåt, så att även om man bara har 75 procents kompensation, när de gå uppåt, kan man under vissa förhållanden få 300 procents överkompensation, när de gå nedåt. Det är dessa två saker, som man skall väga mot varandra, när man går in för denna kompensationsgrad.

Sedan vill jag säga herr Senander, att vi jordbrukare inte kräva kompensation för levnadskostnadernas stegring i större utsträckning än andra. Vad vi kräva för jordbrukets del är att få ersättning för de ökade produktionskostnaderna, och det är något helt annat än kompensation för ökade levnadskostnader. Vad beträffar ersättningen för ökade levnadskostnader ha vi jordbrukare inte på långt när fått så mycket som tjänstemännen, men det är självfallet, att om konstgödselpriserna, lönerna till jordbruksarbetare samt priserna på maskiner och dylikt, som vi måste köpa, stiga, skola vi naturligtvis ha en viss ersättning för de ökade produktionskostnaderna, och det är det som vi jordbrukare fått. Beträffande kompensation för levnadskostnaderna ligga vi däremot som sagt sämre till än tjänstemännen. Jag vill säga herr Senander, att om vi kunde få lönestopp på alla andra områden och det alltså inte behövde bli ökade kostnader för oss i jordbruket, då är jag viss om att vi komma att bidra till att stabilisera också vårt prisläge.

Grunderna för höjning av statslöner.

Herr SENANDER (kort genmäle): Herr talman! Herr Rubbestad påstår, att jag inte riktigt vet, hur index för statstjänarna verkar. Det har jag nog blivit varse i min egenskap av statstjänare. Under vissa förhållanden, säger herr Rubbestad, kunna vi tjäna på att de nuvarande bestämmelserna gälla, därför att om det inträffar en sänkning av levnadskostnaderna, gå de rörliga tilläggen långsammare ned. Men, herr Rubbestad, det har inte någon gång sedan 1939, då det rörliga tillägget första gången infördes, inträffat någon sänkning av levnadskostnaderna, utan det har hela tiden varit en oavbruten stegring. Det trodde jag, att herr Rubbestad kände till.

Sedan säger herr Rubbestad, att när bönderna begära kompensation, är det bara för ökade produktionskostnader. Det kostar mycket mera nu att framställa de produkter, som tillhandahållas från jordbrukets sida. Men vad begära statstjänarna? Jo, de begära endast att få kompensation för underhållet av den egna arbetskraften. Men det vill herr Rubbestad förmäna dem och anser, att de kunna nöja sig med mindre kompensationsgrad än jordbrukarna.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag hoppas att herr Senander studerar propositionen 250. Då skall han finna, att den gamla indexen sjönk under förlidet kvartal från pristalet 121, som berättigade tjänstemännen till tillägg efter ett visst procenttal, till pristalet 117, som skulle ha medfört en viss sänkning av det rörliga tillägget, därest inte det gällande systemet med trögrörlighet vid dyrtidstilläggens beräkning varit i kraft. Det är alltså helt nyligen, som vi haft ett exempel på att pristalet sjunkit.

Herr LINDAHL: Herr talman! Det har ju skrivits och talats mycket om den uppgörelse, som riksdagen nu har att

taga ställning till, och om det offer som statstjänarna därmed gjort, därför att det ansetts nödvändigt ur samhällslelig synpunkt. När man lyssnar till debatten här, får man emellertid det intrycket, att det är helt andra medborgargrupper än statstjänarna, som skulle få göra ett offer. Herr Rubbestad finner för sin del uppgörelsen vara så förträfflig för statstjänarna, att han inte vill godkänna densamma utan yrkar helt enkelt avslag. Herr Senander däremot anser, att det inte är nog med offer, utan vill helst också dra fram statstjänarnas i demokratisk ordning valda representanter till offerbänken, detta givetvis i den tanken att statstjänarna sedan skulle inse, att räddningen för dem ligger i att de fylka sig bakom herr Senander och de andra kommunistiska representanterna i riksdagen.

När man ser dessa försök att splittra statstjänarfronten och att misskreditera statstjänarorganisationernas ansvariga ledningar, kan man inte undgå att få det intrycket, att bakom detta ligger en strävan att vrida utvecklingen tillbaka. Det är inte tu tal om att inte statstjänarna och deras organisationer känna sig tillfredsställda med de möjligheter, som de nu ha att genom förhandlingar påverka behandlingen av sina intressefrågor. Det verkar emellertid faktiskt, som om man skulle vilja försätta statstjänarna och deras organisationer femton, tjugo år tillbaka i tiden. Då förhandlade inte Kungl. Maj:t med statstjänarnas organisationer, utan då dekreterade Kungl. Maj:t vilka löner och andra förmåner som statstjänarna skulle ha, och fattiga statstjänare slet på den tiden departementets trappor för att be statsmakterna om barmhärtighet och om att få någon liten löneförhöjning. Och det var inte nog med att man slet departementets trappor; jag är säker på att även herr Senander minns, hur det var på den tiden, när vi under påskledigheten

hade att uppvakta riksdagsmännen i deras respektive hemorter för att i någon mån söka påverka riksdagsmännens mer eller mindre utpräglade sparsamhetssinne.

För min del önskar jag sannerligen inte tillbaka dessa tider, då man kände sig som en supplikant inför myndigheterna. Det är alla skäl att vara tacksam för att vi nu kommit fram till en ordning, som står bättre i överensstämmelse med demokratiska principer, nämligen att statstjänarnas organisationer få tillfälle att med statsmakterna göra upp om sina arbetsvillkor. Riksdagen har ju också, ända sedan denna förhandlingsordning kom till, respekterat de uppgörelser, som sålunda träffats.

Herrar Rubbestads och Senanders ansträngningar i dag gå emellertid ut på att torpedera resultatet av statstjänarorganisationernas senaste förhandlingar med statsmakterna. Jag vill visst inte bestrida, att smärre grupper av statstjänare kunna ha den uppfattning, som herr Senander här gjort sig till tolk för. Det är ganska lätt att få folk med på protester, när man går omkring och klappar dem på ryggen och säger: »Nu skall du vara med och protestera, för då får du mer betalt.» Alla människor äro ju intresserade av att få en bättre ekonomisk ställning, och det är också givet att det går att mobilisera upp ett visst missnöje med den uppgörelse, som nu har träffats av statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och TCO. Å andra sidan skulle nog, om herr Senander nu finge riksdagen att fatta ett beslut i enlighet med hans linje, de som genom sina protester varit med om att driva fram detta beslut ganska snart få klart för sig, att de därmed påskyndat inflationen och åstadkommit en sänkt levnadsstandard för statstjänarna.

Det vore oriktigt att säga, att statstjänarna känna entusiasm inför den uppgörelse, som har träffats. Det är klart att avstämningen av en berättigad

Grunderna för höjning av statslöner.

löneförhöjning på 3 procent innebär en kännbar uppoffring, framför allt för befattningshavarna i de lägsta lönegraderna. När man ändå har accepterat uppgörelsen, så sammanhänger det helt enkelt med att statstjänarna äro fullt underkunniga om att i nuvarande läge skulle ökade inkomster betyda ökade priser. Även om en löneförhöjning på 3 procent till statstjänarna säkerligen inte skulle ha vridit prisskruven ett helt varv uppåt, så får man inte bortse ifrån — något som också de statstjänarrepresentanter, som bära ansvaret för uppgörelsen, haft klart för sig — att statstjänarna intaga en nyckelposition och att ett accepterande från deras sida av uppgörelsen skulle betyda en början till stabilisering av löneläget och därmed även av prisnivån, medan ett motsatt ställningstagande kunde innebära att inflationen släpptes lös. Det är ju ingen — jag tror inte ens att herr Senander gjort det — som här tagit upp den paroll, som föres fram ute i bygderna, nämligen att det går att öka inkomsterna och samtidigt sänka priserna. Statstjänarna ha i varje fall visat, att de ha så mycket ekonomiskt sinne, att de inte tro på paroller av det slaget.

Den som i likhet med herr Rubbestad läser igenom här ifrågavarande proposition och betänkande skall nog komma underfund med att statstjänarna inte äro något släkte, som utmärkes av en så blåögd optimism, att de resonera som så: »Bara vi nu gå före med gott exempel, komma genast alla andra grupper i samhället att följa oss.» Statstjänarna tro visserligen på att ett gott exempel vid olika tillfällen kan vara bra att visa på, men de äro inte övertygade om att ett gott exempel har den avgörande betydelse, som man i det här fallet anser att det bör ha. Statstjänarnas förhandlingsdelegerade ha därför också vid uppgörelsen framfört förslag om och även fått godkänd en bestämmelse, visserligen inte

Grunderna för höjning av statslöner.

av sådant slag, att man önskar att den skall komma till användning, men dock innebärande en viss trygghet, för den händelse andra grupper inom samhället inte skulle ådagalägga samma återhållsamhet som statstjänarna nu ha visat. Det har sålunda blivit bestämt, att om priserna, trots statstjänarnas återhållsamhet när det gäller löneanspråken, komma att gå uppåt och pristalet stiger till 124, skall det rörliga tillägget å statstjänarnas löner och pensioner höjas till 20 procent. Det betyder, att man dels får $\frac{3}{4}$ kompensation för de 16 enheterna, dels full kompensation för de återstående 8 enheterna. Man har alltså från statstjänarhåll på detta sätt skaffat sig en viss återförsäkring för det fall att prisskruven inte kommer att stanna utan fortsätter att vara i rörelse.

Vi äro emellertid fullt på det klara med — det ha vi lärt av erfarenheten — att vid starka prisstegringar komma alltid lönerna att släpa efter. Även om de anställda erhålla full kompensation vid olika tillfällen, så hinna alltid priserna klättra före på ett sätt, som gör att lönerna komma att ligga ett par hästlängder efter.

Jag vill med anledning av det utlåtande, som här föreligger, uttala den förhoppningen, att statstjänarnas offer inte skall ha varit förgäves. Detta betyder inte bara att jag hoppas, att andra medborgargrupper skola ålägga sig återhållsamhet i fråga om inkomstökningar, utan också att man, i enlighet med innehållet i den uppgörelse som träffats, söker göra priskontrollen så effektiv som möjligt. Detta är nämligen en väsentlig förutsättning för att man skall lyckas med experimentet — ty det är dock ett experiment — att genom återhållsamhet med löneförhöjningar skapa en stabilisering av prisförhållandena i landet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! När protokollet från denna debatt om några veckor föreligger, kan man där först läsa herr Senanders anförande, enligt vilket han, själv statstjänare och betraktande sig som en representant för statstjänarna, leder i bevis att Kungl. Maj:ts föreliggande förslag är ur de statsanställdas synpunkt så dåligt, att det måste avslås. Sedan kan man i protokollet läsa ett anförande av herr Rubbestad, som representerar helt motsatta intressen, där herr Rubbestad leder i bevis, att Kungl. Maj:ts förslag är ur statstjänarnas synpunkt så förmanligt, att det fördenskull måste avslås.

Sanningen måste, herr talman, ligga någonstans mitt emellan. Den ligger nog där Kungl. Maj:ts förslag ligger, och jag skall därför nöja mig med att här yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr SENANDER: Herr talman! Till vad herr Eriksson i Stockholm anført vill jag bara säga, att det väl ändå kan tänkas, att sanningen inte behöver ligga mitt emellan de ståndpunkter, som herr Rubbestad och jag här intagit, utan att en av oss har rätt. Och då håller jag absolut på att jag har rätt.

Herr Lindahl gick på i sedvanlig stil. Han yttrar sig inte ofta i kammaren, men så fort det gäller att försvara en dålig uppgörelse för statstjänarna, är han alltid redo att ta till orda. Han håller sig därvid ganska litet till själva saken utan söker främst miss-tänkliggöra oss kommunister och de avsikter vi ha. Han talar om att vi försöka »splittra statstjänarfronten», att vi äro ute i »dunkla syften» — vårt motiv skulle närmast vara att få statstjänarna att fylka sig bakom kommunisterna, såsom herr Lindahl uttryckte

Grunderna för höjning av statslöner.

saken. Jag vill i anledning härav bara säga, att om det träffas en uppgörelse mellan statsmakterna och respektive ledningar för statstjänarnas organisationer, men denna uppgörelse mottages med starkt missnöje bland statstjänarna, så anse vi oss fullt berättigade att här i riksdagen vidtaga åtgärder för att stjälpå uppgörelsen. Det är nämligen inte, såsom herr Lindahl vill göra gällande, bara enstaka grupper bland statstjänarna, som äro missnöjda, utan det är fallet med en mycket stor procent av dem. De äro missnöjda med den ställning, som organisationernas ledningar intagit i denna sak, och inte minst då med det sätt, varpå uppgörelsen träffades, d. v. s. utan att medlemmarna i allmänhet bereddades tillfälle att säga sitt ord. Om det är så lätt, som herr Lindahl påstår, att förleda statstjänarna till att anta protester mot en dålig uppgörelse, så borde väl organisationernas ledningar med sin auktoritet bland medlemmarna inte ha varit rädda för att förelägga dessa frågan om uppgörelsens godkännande. Men man har tydligen fruktat domen från medlemmarnas sida, eftersom så inte har skett.

Det är alldeles klart, att vi i likhet med herr Lindahl med tillfredsställelse hälsa, att det skapats en någorlunda hygglig förhandlingsordning för oss statstjänare, när det gäller löner och anställningsvillkor. Men detta behöver väl i all rimlighets namn inte innebära, att man godkänner allt vad som sker vid förhandlingar, som bedrivs i kraft av denna förhandlingsordning. Vi ha reagerat mot uppgörelsens innehåll och icke mot den förhandlingsordning, som man har lyckats åstadkomma under senare år och som innebär ett givet framsteg för statstjänarna.

Vidare skulle jag, eftersom herr Lindahl här berörde förhållandet till övriga medborgargrupper, vilja påtala en sak, som jag medvetet underlät att ta

upp i mitt första anförande. När jag i propositionen läste, att förhandlarna för statstjänarna förutsatt, att den dåliga uppgörelsen också skulle genomföras för andra löntagargrupper, kunde jag inte undgå att säga mig, att om något vore ägnat att splittra fackföreningsrörelsen, så måste det vara att representanter för en löntagargrupp på detta sätt söka ange tonen, när det gäller lönesättningen, d. v. s. att man träffar en uppgörelse om reducering av reallönerna för statstjänarna och därvid förutsätter, utan att det föregåtts av något resonemang med andra löntagargrupperns organisationer, att densamma även skall gälla övriga löntagargrupper. Är det detta som kallas för solidarisk lönepolitik, så har verkligen fackföreningsrörelsen kommit in på värre avvägar än vad man hade föreställt sig.

Jag är av den uppfattningen, att ett beslut i enlighet med det föreliggande förslaget måste föranleda missnöje bland statstjänarna. Jag har i mitt första anförande förklarat, att statstjänarna självfallet icke kunna ha något att invända mot en stabilisering av prisnivån, men de vilja inte att en sådan stabilisering skall ske på det sätt, som här föreslås, ty det betyder att man börjar i galen ända. Den enda riktiga vägen måste vara att man använder de maktmedel, som stå till buds, för att komma åt dem, som bedriva spekulation och därigenom åstadkomma prisstegringar. Hade man börjat i den ändan och visat, att man kunde uppnå resultat, hade säkerligen både statstjänarna och andra löntagargrupper låtit tala vid sig.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Då jag haft tillfälle att följa denna fråga inom statstjänarkartellen, vill jag i korthet anföra några synpunkter.

Herr Senander talar här om bristan-

Grunderna för höjning av statslöner.

de demokrati och ansvar vid organisationernas handläggning av frågan om en uppgörelse. Jag vill i anledning därav meddela, att vad statstjänarkartellen beträffar, har representantskapet varit inkallat vid tre olika tillfällen för att dryfta denna fråga och man har därvid mycket noga vägt fördelar och nackdelar mot varandra. Det kan hända, att man inte har haft samma ljusblå uppfattning som herr Senander om lönelägets och prislägets förhållande till varandra, men jag vill erinra herr Senander om att de, som samlats till dessa överläggningar, nog ha större erfarenhet i fackliga ting än vad herr Senander besitter — i varje fall ha de säkert haft en ärligare vilja att göra det bästa för medlemmarna och att inte se det hela som en rent politisk propagandasak.

Jag vill erinra om att det rörliga tillägget är inordnat i det allmänna lönerementet och att riksdagen alltså fastställt grunderna för denna 3 % kompensation, när levnadskostnaderna öka med fyra enheter. Jag vill också erinra om att kommunisternas representant, Set Persson, var med och utarbetade detta förslag, som godkändes av riksdagen, och det rådde inga delade meningar den gången om att denna procent-sats för rörligt tillägg skulle tillämpas. Då resonerade vi alltså på precis samma sätt, som herr Rubbestad i dag talade om. När prisläget går uppåt förlora vi, och om det går nedåt skulle vi kunna tjäna på det. Jag erkänner att herr Senander har rätt däruti, att det bara har gått åt ena hållet hittills, men skulle det händelsevis gå åt andra hållet ha vi även tagit sikte på detta. Men vill man inte ifrån andra befolkningsgruppers sida och lyckas man inte från statsmakternas sida med en prisstabilisering, då kräva vi att denna prisregel förändras därhän, att vi få full kompensation.

Jag vill alltså meddela herr Senander, att när man i organisationerna dryftat

den fråga, som här föreligger, har man gjort det ifrån den utgångspunkten, att detta är för de statsanställda det bästa man kan komma till i nuvarande läge. Man har emellertid endast träffat uppgörelsen till den 1 januari, bara på ett halvår således, medan förra året uppgörelsen gällde för ett helt år. De förhandlingsdelegerade, som träffat denna uppgörelse, få väl inför respektive organisationer stå för sina gärningar, det äro vi nog överens om allesamman, som varit med om att träffa uppgörelsen. Och herr Senander får vända sig till sina representanter i tullmannaförbundet och TCO. Jag tror att de gentemot herr Senander inför medlemmarna kunna försvara den uppgörelsen.

Herr SENANDER: Herr talman! Till herr Lundqvist vill jag säga, att de delegerade äro väl så illa tvungna att försvara sin uppgörelse, men det innebär inte med säkerhet att de få något godkännande, om de träda inför medlemmarna med sitt försvar.

Sedan vill jag bara tillägga, att kan herr Lundqvist inte diskutera på annat sätt än genom påståenden, att vi brista i ärlig vilja när det gäller statstjänarnas och andra samhällsgruppers intressen, tycker jag det vore lika bra att han inte begärt ordet. Om vi skulle handla på samma sätt, skulle diskussionerna fullständigt urarta. Klart är att man måste se denna fråga politiskt, då den ju avgöres i politikens centrum, nämligen riksdagen. Det är därför givet att man inte kommer ifrån att kritisera även från politiska utgångspunkter, om någon intar en ställning, som icke gagnar statstjänarnas intressen. Om man gör det behöver det ändå inte innebära, att man ifrågasätter motpartens ärliga vilja. Vad jag bl. a. kritiserat är, att statstjänarnas representanter, som voro med om denna uppgörelse, inte — som de enligt min mening bort — ha ställt frågan inför medlem-

marna, och det var detta jag ansåg kunde betecknas som en brist med hänsyn till demokratien inom den fackliga rörelsen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 584; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Senander begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 217, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring som föreslagits i motionen II: 584.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Senander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 12 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Grunder för statsbidrag till samlingslokaler.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 218, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Jag har jämte ett par ledamöter av denna kammare väckt en motion i detta ärende, alltså beträffande bidrag och lån utav statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler. Jag måste säga att trots att det ju är tacknämligt att man är sparsam med papper, har man gjort detta utskottsutlåtande så pass kortfattat, att den som läser det kanske kan få en uppfattning om de gällande bidrags- och lånebestämmelserna, som inte är med verkliga förhållandet riktigt överensstämmande. Detta kan inte bero på bristande sakkunskap, då ju avdelningens värderade ordförande samtidigt är ordförande i statens nämnd för samlingslokaler, utan det måste bero på att man varit alltför knapphändig. Man skriver att bidrag utgår »med högst 25 procent eller, när synnerliga skäl därtill äro, med högst 40 procent av det belopp, vartill byggnadskostnaderna eller köpesumman prövas böra beräknas. Vidare utgår lån», etc. Härav får man, om man inte känner till saken, det intrycket att man kan få både det ena och det andra. Verkliga förhållandet är ju att bidrag utgå till kommuner och lån till föreningar, som bygga samlingslokaler.

Dessa bidrag och lån ha utgått sedan 1943 — det var 1942 års riksdag som beslutade om dessa. Det var den gången ett helt nytt område, som blev föremål för statens verksamhet. Det är klart,

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

att under de nu snart sex år, som gått sedan detta statliga stöd infördes, har det samlats erfarenhet från tillämpningen av dessa bestämmelser. Vi motionärer ansågo att det nu kunde vara skäl i att företa en viss översyn av dessa bestämmelser och att man kanske kunde slå in på litet andra vägar. Nu har utskottet funnit, att tiden ännu inte är mogen för en sådan översyn. Utskottet säger bl. a. att »kommunindelingsreformen kan medföra ändrade förutsättningar för frågans bedömande» och anser därför att man bör vänta ett tag.

Motionärerna anse tvärtom att det förhållandet, att det en dag kommer att bli ändrade förutsättningar för denna frågas bedömande, borde vara en anledning till att man innan kommunreformen träder i kraft gör en viss justering av dessa bestämmelser. Det är dessutom så, att byggnadskostnaderna ökats så våldsamt, att man särskilt ute på den rena landsbygden, där man inte har möjlighet att på samma sätt som i tätorterna skaffa sig inkomst av samlingslokaler, numera knappast går i land med att få ihop de pengar, som behövas för att uppföra sådana lokaler.

Det finns ingen reservation vid detta utlåtande och jag skall inte heller yrka bifall till motionen utan nöjer mig med att uttala den förhoppningen, att tiden snart skall befinnas vara mogen för en översyn av nu gällande bestämmelser och att de synpunkter, som vi framfört i vår motion, då skola beaktas.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 219, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1948/49 till bidrag till Stockholms stadsmission för viss alkoholistvårdande verksamhet.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 13.

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 220, i anledning av väckta motioner om utredning rörande dyrortssystemets avskaffande.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 158) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Luttra m. fl.* (II: 249), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående grunderna för de olika dyrortsgrupperingarna syftande till dyrortssystemets avskaffande samt att i avvaktan härpå ortsgruppernas antal skulle minskas från fem till fyra.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 158 och II: 249 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i motiveringen anförde.

I sin motivering hade utskottet förklarat sig icke kunna tillstyrka, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning i motionernas syfte, men uttalat, att det syntes önskvärt, att en översyn och en skälighetsprövning företoges beträffande vissa orters dyrortsplacement.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Mannerskantz, Heiding, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 158 och II: 249 bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) utfärda provisoriska bestämmelser i syfte att beträffande löner enligt statens löneplansförordning och statsskatter helt likställa den lägsta ortgruppen med den näst lägsta;

2) medgiva, att av riksdagen maximerade anslag och anslagsposter måtte få överskridas med belopp, motsvarande

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

de merutgifter, som föranleddes av sistnämnda, provisoriska bestämmelser; 2) av herr *Eriksson* i Stockholm, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **LARSSON** i Luttra: Herr talman! Den nya dyrortsgrupperingen, som varit gällande från den 1 juli i fjol, innebär utan tvekan ett framsteg jämfört med det tidigare rådande systemet. Det blev inte bara en minskning av antalet grupper då det gäller lönegrupperingen, utan de orter, som tidigare befunno sig i lägsta gruppen, ha också i rätt stor utsträckning blivit uppflyttade. I 1935 års gruppering befunno sig 1 918 kommuner i lägsta gruppen, alltså i grupp A, under det att 810 kommuner då befunno sig i de åtta övriga grupperna. I den nya löne- och skattegrupperingen befinna sig endast 538 kommuner i lägsta gruppen, under det att vi nu ha 2 190 kommuner i de fyra övriga grupperna.

Detta är i och för sig en glädjande utveckling, och den är en följd utav dels den fortgående levnadskostnadsutjämningen, dels av de nya bestämmelser — framför allt om avståndstillägget — som tillämpats vid denna senaste gradering. Resultatet härav har, såsom jag sade, blivit att den lägsta ortsgruppen egentligen reducerats till ett rudiment av den lägsta grupp, som fanns tidigare. Tillgänglig statistik visar, att i denna grupp befinner sig nu endast 7,6 % av landets befolkning. Det är visserligen fråga om 19,7 % av kommunerna, men då det är ett mycket stort antal små kommuner blir resultatet, att endast 7,6 % av befolkningen nu befinner sig i lägsta gruppen. Den största gruppen, som tidigare utan ringaste tvekan var den lägsta, är numera grupp 2, som omfattar i det närmaste 30 % av landets befolkning. Vidare har resultatet blivit, att ortsgrupp 1 numera förekommer endast i vissa län i Götaland.

Framför allt kan man spåra den i län, där det finns mycket småkommuner, eller också i mera jordbruksbetonade län; i det senare fallet är det dock så, att t. ex. Östergötland inte har någon kommun i lägsta gruppen.

Man frågar sig vad som är orsaken till att många av dessa kommuner, som nu befinna sig i lägsta gruppen, hamnat där. Delvis beror det på den osäkerhet som vidlåder det prismaterial som ligger till grund för denna gruppering. Man har pekat på det förhållandet, att för åtskilliga av de varor, som ingå i prisinsamlingen, finns det på många håll inte något säkert marknadspris. Prismaterialet har med andra ord varit så pass osäkert, att felaktigheter därvidlag kunnat placera en kommun i lägsta gruppen, alldeles oförskyllt så att säga. Olikheter i den kommunala beskattningen ha likaså varit bidragande orsaker. Särskilt många bland de minsta kommunerna ha relativt låg utdebitering men också en i motsvarande grad låg kommunal standard. Den kommunala standarden tar man emellertid ingen hänsyn till utan endast till utdebiteringen, vilket också bidragit till att placera dessa kommuner i lägsta gruppen.

Man kan nog utgå ifrån, att om den planerade kommunindelningen varit genomförd och vi nu haft de stora kommunerna, skulle säkerligen en mycket liten procent av dem ha hamnat i denna lägsta grupp. Om man skulle genomföra kommunindelningen utan att justera denna gruppindelning, uppstår för övrigt ett problem därigenom att i de planerade storkommunerna olika ortsgrupper ju mycket ofta äro företrädda.

Utskottet har inte ansett sig kunna bifalla de väckta motionerna, kanske huvudsakligast därför att det är så kort tid sedan denna gruppering genomfördes, varför man alltså inte kan påstå, att sedan dess någon fortsatt levnads-kostnadsutjämning av större omfattning

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

ägt rum. Utskottet har likväl uttalat, att det i viss mån ömmar för de kommuner, som vid den senaste grupperingen blivit nedflyttade ifrån den tidigare lönegrupperingens B-grupp till den lägsta ortgruppen; jag har kommit till det resultatet att det skulle gälla sammanlagt 18 kommuner. Man kan fråga sig, varför just dessa skola bli föremål för en översyn — enbart det förhållandet att de tidigare hamnat i näst lägsta gruppen kan knappast utgöra skäl för att nu företa en särskild översyn beträffande dem. För deras vidkommande anser emellertid utskottet, att det bör vara lämpligt med en översyn och en skälighetsprövning i likhet med vad som skedde i fråga om vissa kommuner vid grupperingens genomförande tidigare.

Om denna översyn och denna skälighetsprövning göres rörande dessa kommuner — det rör sig troligen om rätt stora kommuner — skulle detta leda till att den rest som återstod i lägsta ortgruppen bleve ännu mindre än den är för närvarande. Man kan nog också utgå ifrån att den känsla av orättvis behandling, som nu finns inom dessa kommuner, skulle bli ännu starkare, sedan man på detta sätt hade välviligare behandlat vissa av kommunerna. Under sådana förhållanden måste det framstå såsom den enda rationella och riktiga lösningen av detta problem, att man flyttar upp samtliga de kommuner, som nu befinner sig i lägsta gruppen i fråga om löne- och skattegruppering, och att man höjer lönerna och det skattefria avdraget till samma belopp, som nu gäller i dyrortsgrupp 2.

Jag får alltså, herr talman, hemställa om bifall till den reservation i detta ärende, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Frågan om dyrortsgrupperingen för statsanställda har under många år varit en mycket gouterad de-

battpunkt i kammaren, men jag tror inte det är lämpligt att vid denna tidpunkt av riksdagen etablera någon längre debatt rörande den saken. Jag skall endast med några korta ord återgiva hur statsutskottets majoritet har resonerat i denna fråga. I detta hänseende vill jag hänvisa till andra stycket i utskottets motivering. Det år 1947 fastställda avlöningsreglementet, som för övrigt varit under behandling vid årets riksdag, förutsätter ju en gradering av kommunerna i fem ortsgrupper. Det kan givetvis icke vara skäl att företaga en ändring i vad riksdagen så nyligen fastställt.

Det är självklart att man, därest man hade tillgänglig en verklig utredning rörande dyrorternas förhållande till varandra i nuvarande läge, skulle kunna resonera om frågan huruvida antalet ortsgrupper skall minskas. Men en sådan utredning föreligger icke. Trots detta föreligger här yrkande på att en av ortsgrupperna skall slopas, varigenom de statstjänstemän, som befinner sig i denna ortsgrupp, skulle komma att flyttas upp i närmast högre dyrort. Det finnes icke någon utredning om vad detta skulle kosta i pengar. Reservanterna ha emellertid räddat sitt ansikte genom att hemställa att riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva att av riksdagen maximerade anslag och anslagsposter skulle få överskridas på grund av de merutgifter, som kunde föranledas av ett beslut om detta slopande av lägsta dyrortsgruppen. Det är ju ett ganska anmärkningsvärt yrkande, vars konsekvenser ingen vet något om. Något sådant har man tidigare icke sett motstycke till här i riksdagen. Jag ber att i detta hänseende få yrka bifall till utskottets hemställan.

Emellertid har jag låtit anteckna en blank reservation till utskottets utlåtande, och då det kanske finnes någon i kammaren, som undrar vad denna reservation innebär, vill jag meddela, att anledningen till denna är att statsut-

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

skottet vid sitt plenum tillfogade två stycken i motiveringen, som börjar på s. 16 i utlåtandet och slutar på s. 17. Dessa två stycken innebära, att riksdagen tar ståndpunkt till frågan om vissa orters hänförande till vissa dyrortsgrupper, något som jag anser strida mot vad riksdagen tidigare plägat göra, då det gäller ortsgupperingen. Riksdagen har tidigare nöjt sig med att bestämma hur många ortsgupper som skola finnas och i breda drag angivit hur utredningen rörande prisförhållandena skall ske och har sedan överlåtit åt Kungl. Maj:t att på grundval av den utredningen åstadkomma uppdelningen i ortsgupper. Någon rekommendation att den ena eller andra orten bör hänföras till den ena eller andra gruppen har riksdagen icke tidigare inlåtit sig på. Därför anser jag, att det icke är riktigt att, som skedde vid statsutskottets slutplenum, i strid med vad riksdagen tidigare tillämpat, tillfoga dessa två stycken i motiveringen. Jag har, som man brukar säga, velat rädda min själ genom denna blanka reservation. Mitt yrkande har jag redan framställt.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm uttalade, att han icke kunde finna någon anledning, varför man skulle göra en ändring i dyrortsgupperingen. Härtill vill jag säga, att det förhåller sig ju så, att erfarenheterna av det rådande dyrortsgupperingssystemet i landet äro sådana, att det råder ett mycket allmänt missnöje. Det finnes ju små landskommuner, som hamnat i ortsgrupp 1, insprängda här och där i ortsgrupp 2. Ingen människa begriper hur det i dessa fall kan vara billigare att leva i den ena kommunen än i den andra, som ligger bredvid. De äro i alla avseenden fullt jämställda med varandra. I största antalet fall förhåller det sig sannolikt så, att det är rena olyckshändelsen vid prismaterialets insam-

ling, som gjort att en kommun hamnat i en lägre eller högre ortsgrupp.

Det rör sig ju här i mycket hög grad om rena landskommuner. Det har funnits siffror, som visat vad det ungefär skulle kosta att höja upp den lägsta ortsgruppen till ortsgrupp 2. Om jag ej minns fel nämndes en siffra på 8 miljoner kronor i detta sammanhang — om det nu var von Hofsten eller någon annan, som nämnt denna siffra, vågar jag icke säga.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm uttalade sitt missnöje med de två stycken, som tillkommit i motiveringen. Det är riktigt, att de kommo till vid själva utskottsbehandlingen och med biträde av hans egna partivänner, och jag förstår hans missnöje, ty om man ser efter vad det är som skiljer mellan utskottet och reservanterna, skall man finna, att det egentligen inte är så mycket; det vill jag säga som ett allmänt omdöme. Jag tror emellertid, att frågan rör sig och rört sig ganska mycket framåt. Tack vare dessa tillägg i motiveringen, som kom till emot herr Erikssons önskan, måste man säga, att Kungl. Maj:t knappast har möjlighet att komma ifrån att se till att det endast blir fyra ortsgupper.

Tidigare under denna riksdag hade vi till behandling en motion från herr Lundqvist i andra kammaren och herr Hesselbom i första kammaren, som gick ut på att man skulle flytta upp en kommun i bostadsgrupphänseende, när det gällde bestämmandet av folkpensionerna. Det var fråga om Vargöns kommun, som blivit illa lottad genom att den blivit nedplacerad. Detta är också ett bevis på att hela systemet är på avskrivning. Riksdagen borde därför så fort som möjligt avskryva hela detta dyrortssystem.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

Herr LINDAHL: Herr talman! När det gäller dyrortsgrupperingen äro väl alla på det klara med att den efter hand bör komma bort. Inte ens i utskottet har ett sådant yrkande framställts från reservanterna, säkert med hänsyn till den faktiska skillnad i priser, som ännu består mellan olika orter.

Jag begärde ordet närmast därför för herr Larsson i Luttra talade om det missnöje, som skulle förefinnas hos de kommuner, som placerats i ortsgrupp 1. Men det är icke bara i kommuner tillhörande ortsgrupp 1, som man kan vara missnöjd. Är man placerad i ortsgrupp 2 men ligger nära gränsen till ortsgrupp 3, är man lika missnöjd som de, som äro i ortsgrupp 1 och vilja över till ortsgrupp 2. Ingen skall tro, att man tar bort missnöjet med dyrortsgrupperingen i allmänhet, därför att man slopar en av ortsgrupperna.

Man måste väl ändå säga, att det system vi nu ha är åtskilligt mera rättvist än det vi hade tidigare. Framför allt ger det mera rättvisa åt landsbygden. Vi ha ett helt län, nämligen Norrbottens län, som med undantag av Piteå stad befinner sig i ortsgrupp 5. Varje stads- och landskommun i detta län med nämnda undantag tillhör ortsgrupp 5. Detta beror på att man vid hänförandet av en kommun till viss ortsgrupp numera även tar hänsyn till de s. k. avståndstilläggen. Detta gör att folk, som bo långt från allfarvägarna, långt ifrån handlande och läkare o. s. v., få en betydligt förmånligare placering än vad de hade tidigare. I Värmland är t. ex. Finnskoga kommun placerad i ortsgrupp 4, medan residensstaden Karlstad är hänförd till ortsgrupp 3. Det är klart att även detta förorsakat blandade känslor, och karlstadsborna äro ingalunda nöjda med placeringen, vilket torde vara känt och omvittnat. Karlstad t. ex. befinner sig snubblande nära ortsgrupp 4. Om det bleve omräkning nu, skulle den med största sannolikhet

komma upp i ortsgrupp 4, därför att det under senare år skett en hel del byggnation, varigenom hyresnivån blivit högre o. s. v. Det är givet, att karlstadsborna liksom andra mellansvenska städer och orter vänta på en dylik omprövning.

Så länge vi måste behålla ett dyrortssystem är det därför synnerligen viktigt, att en omprövning av olika orters dyrortsgruppering kan äga rum. Man har redan nu en organisation — dyrortsnämnden — som har att yttra sig över inkomna klagoskrifter från olika orter och sedan är det Kungl. Maj:t som bestämmer. Jag vill alltså ha sagt, att det redan nu försiggår en viss omprövning av orterna i detta hänseende. När statsutskottet understrukit denna möjlighet för orter, som anse sig speciellt missgynnade, att få en dylik prövning, anser jag därför, att man hade kunnat nöja sig därmed på reservanthåll.

Man kan väl näppeligen bara efter ett år slänga ett system, som ännu icke är till fullo prövat men som dock medfört att landsbygden och de avlägsna orterna, som tidigare kände sig synnerligen orättvist behandlade, blivit föremål för en bättre behandling. Det är emellertid klart, att hela frågan är komplicerad.

Herr Larsson i Luttra frågade, hur det kommer sig att en liten kommun, som ligger nära en högre graderad kommun, icke blivit lika högt graderad. Ja, ibland äro orsakerna till att en ort hamnat i en viss dyrortsgrupp litet egendomliga, det måste jag säga. Det kan vara den omständigheten att priset på t. ex. potatis eller kål i orten på den kritiska dagen varit något högre än vanligt, som gjort att en kommun, om den står fasligt nära gränsen till en högre dyrortsgrupp, kommit upp i denna. Hela metoden är nog litet primitiv.

Sedan hör det till saken, att man naturligtvis försökt att föra tillsammans

Motioner om dyrortssystemets avskaffande.

bygderna i detta hänseende. I en bygd, som utpräglat hör till ortsgrupp 1, råkar det kanske finnas en kommun kvalificerad för att komma upp i ortsgrupp 2. Det är då svårt att låta bara den kommunen föras till den högre ortsgruppen och låta de andra kommunerna vara kvar i den lägre ortsgruppen.

I motionen och reservationen anvisas nu en utväg. Jag tror nu för min del inte, att man behöver slå in på den vägen. I den mån vederbörande orter — man får inte glömma bort, att det finnes prisskillnader mellan orterna — kommit upp i en nivå, som gör att de äro berättigade att flytta upp i högre grupp, finns det ju möjlighet till omprövning, något som utskottet understryker.

Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr Lindahl säger, att man måste erkänna att det nuvarande systemet är rättvisare än det tidigare, därför att vi då hade 9 och nu bara 5 ortsgrupper. Jag är fullkomligt överens med honom på den punkten. Sedan säger han, att det icke bara är kommuner i lägsta ortsgruppen, som äro missnöjda. Ja, det är också riktigt. Det kom inte mindre än 378 klagomål efter den senaste omplaceringen. Nu säger herr Lindahl, att det finns ett organ som kan reglera detta, nämligen dyrorts nämnden. Ja, det är riktigt, men om jag inte är fel underrättad tog man nästan inte i något fall hänsyn till klagomålen utan placeringen blev oförändrad.

Herr Lindahl har också rätt i att detta system med kommunernas inordnande i olika ortsgrupper är primitivt. Med detta system måste det finnas vissa gränser, och socialstyrelsen har satt upp vissa krontal som gräns; om nu detta sätt kan kallas primitivt eller rättvist, vill jag icke yttra mig om.

I ortsgrupp 1 är gränsen 5 324 kronor. Ortsgrupp 2 går från 5 325 kronor till 5 574 kronor, ortsgrupp 3 från 5 575 kronor till 5 824 kronor, ortsgrupp 4 från 5 825 kronor till 6 074 kronor och ortsgrupp 5 från och med 6 075 kronor och uppåt. Det är självklart att denna anordning är ganska primitiv och att utfallet blir ganska slumpmässigt. Jag tycker att herr Lindahl med sin motivering borde ha kommit till att man bör slopa allt detta, och jag tror ej heller tjänstemännen bli nöjda förrän så sker.

Herr **LARSSON** i Luttra: Herr talman! Herr Lindahl har rätt när han säger, att så länge vi ha detta system kommer det att anmälas missnöje med det.

Det är en fråga som man fäster ganska stort avseende vid. Det är den översyn och skälighetsprövning, som utskottet föreslagit. Såvitt jag kan förstå dess skrivning gäller denna endast dessa 18 orter, som flyttats ner från B-ort till lägsta ort. För alla de andra 520 orterna, som befinna sig i lägsta dyrort, gives det icke möjlighet till denna prövning enligt utskottets mening.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 220, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 58 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till klockan 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.05 em.

In fidem:

Gunnar Britth.

Måndagen den 28 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 222, i anledning av väckta motioner om åtgärder för avhjälpan av bostadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärdet och Mariebergsområdet anställda tjänstemännen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i

anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion angående bidrag till uppförande av ett sjömanshem i Antwerpen.

Genom en den 10 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t, under återopande av protokollet bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen

dels att antaga ett i propositionen intaget förslag till lag om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn,

dels ock att å riksstaten för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln till Avsättning till handelsflottans välfärdsfond anvisa ett förslagsanslag av 450 000 kronor.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts bl. a. följande två motioner, nämligen motionerna i andra kammaren nr 435 av herrar *Lindberg* och *Lundgren* och nr 460 av herr *Gustafsson* i Bogla.

I motionen II: 435 hemställdes,

»att riksdagen ville besluta, dels att Handelsflottans välfärdsråd gives en självständig ställning; dels att välfärds-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

administrationen handhaves av ett särskilt för ändamålet upprättat socialt orienterat organ; dels att välfärdsrådets instruktioner bliva sådana att det frivilliga hjälparbetet erhåller statsunderstöd utan hämmande föreskrifter; samt dels att de frivilliga organisationer, som redan äro verksamma inom välfärdsarbetet, beredas tillräcklig och på förhand fastställd representation i rådet».

I motionen II: 460 framhölls såsom önskvärt, att en eventuell kommande föreskrift om organisationsformen för studiearbetet bland sjömännen icke i sin formulering gäve företräde åt särskilt nämnt studieförbund, utan endast föreskrev att samarbete med statligt erkänt studieförbund etablerades.

Propositionen nr 174 hade hänvisats till statsutskottet såvitt angick anslag under tionde huvudtiteln. I övrigt hade propositionen hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Motionerna II: 435 och II: 460 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn;

B. att riksdagen måtte till Avsättning till handelsflottans välfärdsfond för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 450 000 kronor;

C. att motionerna II: 435 och II: 460 måtte anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anfört; samt

D. att motionen II: 257 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hade i sin motivering yttrat bland annat:

»Bland sjömännen har de senaste åren pågått en livlig studieverksamhet. Arbetarnas bildningsförbund har intagit en ledande ställning i detta bildningsarbete. Utskottet finner det med hänsyn härtill naturligt, att de lokala välfärdsorganen i första hand böra söka samarbete med Arbetarnas bildningsförbund. Detta utesluter dock icke, att samarbete bör kunna etableras även med andra av staten understödda studieförbund, om praktiskt behov därav skulle föreligga.»

Enligt ett i kammaren utdelat kartongblad hade avgivits fyra reservationer, nämligen

1) av herr *Holmström* utan angivet yrkande;

2) av herrar *Lindström* och *Lindholm*, vilka ansett, att utskottet i punkten C bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 435, i vad den avsåge välfärdsrådets verksamhetsformer, hos Kungl. Maj:t anhänga om utarbetande av sådana direktiv för rådets administrativa och utredande organ, att dessa erhöles en från kungl. kommerskollegium fristående ställning, samt att motionen II: 435 i övrigt även som motionen II: 460 måtte anses besvarade genom vad reservanternas anfört; samt

3) av herrar *Lindström*, *Lindholm* och *Thapper*, vilka ansett, att utskottets ovan återgivna uttalande angående studieverksamhetens bedrivande bland sjömännen bort hava följande lydelse:

»Arbetarnas bildningsförbund intager för närvarande en dominerande ställning i bildningsarbetet bland sjömännen. Enligt utskottets uppfattning skulle det vara olämpligt, om detta arbete splittrades på flera olika bildningsförbund. En nedgång i studieintresset kunde lätt bli följden. Med hänsyn härtill anser sig utskottet kunna instämma i det av sjömanskommittén gjorda uttalandet, att de lokala välfärdsorganen, då de anordna studie-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

cirkelverksamhet, böra samarbeta med Arbetarnas bildningsförbund.»;

4) av herr *Holmström*.

Härjämte hade ett särskilt yttrande avgivits av herr *Olovson* i Västerås.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **LINDHOLM**: Herr talman! Det ärende vi nu skola behandla gäller s. k. välfärdsanordningar för det svenska sjöfolket. Jag anser det vara välbetänt och berättigat att samhället vidtar åtgärder på detta område. Anledningen till att jag begärde ordet är att jag har en kritisk syn på vissa punkter av utskottets förslag, och mina åsikter sammanfalla i väsentliga delar med vad som anförts i motion II: 435.

Det första jag vill gå in på litet närmare är de avgifter, som skola erläggas dels av sjömännen, dels av redarna och dels av samhället. Det har föreslagits att det skall tagas ut en avgift på 8 öre per dag och sjöman till sjöfartshotell, och härav skola sjömännen betala 2 öre, redarna likaledes 2 öre och staten 4 öre. Då utskottet behandlat detta avsnitt, voro vi samtliga tveksamma om huruvida vi skulle tillstyrka denna avgift. Det förefaller mig som om det skulle bli mycket kineseri vid uttaxeringen av detta belopp av svenska sjömän i utrikes fart. Det bör observeras, att de sjömän, som gå i kustfart, skola befrias från avgiften och likaså utländska medborgare i tjänst på svenska båtar, vilka givetvis också komma att utnyttja välfärdsanordningarna. Eftersom vi icke velat förhindra reformens genomförande, ha vi ändå biträtt den kungl. propositionen, men vi förutsätta att frågan om avgifterna omprövas. Det förefaller mig rent principiellt en smula osmakligt att en arbetargrupp skall betala en specialavgift, när samhället gör någonting för dem. Mig veterligt förekommer icke någonting sådant beträffande andra arbetargrupper, och samhället bör

väl behandla alla lika, oavsett vad de ha för sysselsättning.

Här tillkommer ytterligare en omständighet. Det har förutsatts att dessa sjöfartshotell skola vara självbärande. Det skall tagas ut sådana avgifter för in kvartering och mat, att de täcka omkostnaderna. Vi möta därigenom ett annat problem. De sjömän, som blivit arbetslösa i utländska hamnar eller efterseglade och som förbrukat sina pengar, sakna möjlighet att utnyttja dessa sjöfartshotell. Man måste ägna uppmärksamhet även åt detta avsnitt av spörsmålet.

Att jag biträder förslaget om uttaxering av 2 öre per dag av varje sjöman beror, som jag förut sade, uteslutande på att jag inte vill bromsa frågans utveckling, och jag förutsätter, att frågan skall komma tillbaka i något smakligare form.

Jag har tillsammans med några andra utskottsledamöter anslutit mig till två reservationer, som fogats till utlåtandet. Den första gäller administrationen av välfärdsverksamheten. I propositionen har det föreslagits, att kommerskollegiums sjöfartsavdelning även skall handha denna. Det är emellertid ett gammalt önskemål hos sjöfolket att deras sociala frågor skola behandlas av ett mera fristående organ. Sjöfolket hyser en viss misstro mot kommerskollegiums sätt att handha deras spörsmål. Jag vill erinra om att riksdagen härom året biföll en motion från Sjöfolksförbundet, vari hemställdes, att yrkesinspektionen för sjöfolket del skulle utbrytas ur kommerskollegium. Även tidigare ha liknande spörsmål blivit aktuella, i vilka sjöfolket hävdade, att deras angelägenheter böra handläggas av andra organ än kommerskollegium. Sjöfolksförbundet har också i sitt yttrande över kommitténs betänkande avstyrkt förslaget att kommerskollegiums sjöfartsbyrå skall handha administrationen av välfärdsverksamheten. Det anser att kommerskollegium fått ett allt-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

för dominerande inflytande på detta område. Förbundet har befarat, att välfärdsrådet i väsentlig utsträckning kommer att ställas om inte direkt så i varje fall indirekt inför fullbordat faktum vid handläggningen av många spörsmål. Det har inte utredningsapparaten i sin hand på det sätt som sjöfolket anser vara erforderligt.

Gentemot vår åsikt, att det bör inrättas en liten byrå som sorterar direkt under välfärdsrådet har det anförts, att det därigenom skulle uppstå ett nytt ämbetsverk, som på kort tid kunde svälla ut till att bli ganska stort. Jag anser att man i det fallet överdriver farorna, eller också underskattar man den prövning av sådana frågor som förekommer i riksdagen, framför allt i statsutskottet. Åtminstone har jag den erfarenheten, att det behövs en god motivering för att utskottet skall biträda ett förslag om inrättande av nya tjänster. Jag förutsätter att en sådan prövning skulle förekomma jämväl i detta fall.

Jag lägger ytterligare en synpunkt på denna fråga. Även om byrån skulle svälla ut, kan man inte undvika utgiften genom att lägga verksamheten under kommerskollegium. Den personal, som för närvarande finns på kommerskollegiums sjöfartsbyrå, har såvitt jag är riktigt underrättad full sysselsättning med de uppgifter, som redan på- vilar byrån, och administreringen av välfärdsverksamheten blir ju en ny arbetsuppgift. Följaktligen torde det bli nödvändigt att kommerskollegium anställer mera personal på sjöfartsbyrån. Det är kanske inte så iögonenfallande om en byrå inom ett gammalt verk sväller ut som om man inrättar en fristående byrå, men kammaren bör ju i första hand ta hänsyn till vad som är mest ändamålsenligt. Å andra sidan kan man naturligtvis säga, att om välfärdsbyrån inte kommer att utträta så mycket nyttigt arbete, då behöver det inte anställas ny personal på kommers-

kollegiums sjöfartsavdelning. Jag anser emellertid att kammaren bör biträda den reservation, som vi avgivit på denna punkt.

Till sist vill jag även säga ett par ord om den reservation, som herrar Lindström, Thapper och jag väckt beträffande studieverksamheten. Sedan många år bedrivs det ett intensivt studiearbete bland sjömännen. Under de senaste åren har staten lämnat ett anslag till avlöning av en instruktör för denna verksamhet. På praktiskt taget varje båt som går på långresor har man numera organiserat studiecirklar, dels brevecirklar där man studerar kurser från Hermods, Brevskolan eller något annat korrespondensinstitut, dels andra cirklar, som ledas av någon person som är med på båten. Detta arbete har under de senaste åren givit allt bättre resultat. Kommittén har nu föreslagit, att ABF skall sköta denna studieverksamhet. I samband med detta förslag har det i andra kammaren väckts en motion, vari hemställts, att även andra organisationer, som företräda andra åsiktsriktningar än ABF, skulle erhålla möjlighet att bedriva statsunderstödd studieverksamhet bland sjömännen. Jag tror att man genom ett sådant förfarande inte skulle åstadkomma några bättre praktiska resultat, men däremot är det risk att man därigenom skulle vålla oro inom den verksamhet som redan bedrivs. Man riskerar att åstadkomma en splittring, som kunde medföra, att den verksamhet man vill omhulda blir begränsad i stället för att ytterligare utvidgas.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Lindström och mig samt reservation nr 3 av mig samt herrar Lindström och Thapper.

Herr LINDBERG: Herr talman! Den fråga, som nu föreligger till behandling, kan man säga är ett barn av kriget.

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

Såvitt jag vet har det inte tidigare diskuterats några välfärdsfrågor av denna art, utan det är under kriget den tanken fötts, att det skall åstadkommas någonting alldeles extra för svenska sjömän i främmande hamn. Såvitt man kan förstå är det de åtgärder, som i Norge, England och Amerika under kriget vidtagits för att tillvarata sjömännens intressen, som förespeglat den kommitté, som utrett denna sak. Det är emellertid en fråga som kommitterade ha gått förbi och som inte heller andra instanser ha tagit upp, nämligen frågan varför dessa länder ordnat välfärdsverksamheten under själva kriget. Orsaken är helt enkelt den, att det var arbetsplikt för sjömännen. Staterna voro därför skyldiga att ta hand om sjömännen även under dessas s. k. fritid. Det är naturligtvis i och för sig inte något fel att efterapa vad som finns i utlandet, men jag tycker nog att man i detta fall borde ha tagit reda på orsakerna till dessa åtgärder i andra länder.

Nu är det så att en del av de hotell, som växt upp i England, Amerikas Förenta Stater och annorstädes, befinna sig på avskrivning, emedan det inte går att finansiera verksamheten på samma sätt som under kriget, då det utgick rikliga statsanslag till detta ändamål. De norska sjömännen — kanske även de engelska — hade arbetsplikt, men de kunde vistas i land under längre eller kortare tider. När de vistats sin bestämda tid i land, hade de skyldighet att gå ombord i det fartyg, som myndigheterna anvisade. Påfrestningarna i krigsriskzonerna voro ganska starka, och det är klart att sjömännen behövde längre tid till att rekreatera sig, så att de kunde fullgöra sin tjänst i farozonen, ju längre kriget hade varat.

När det nu skall inrättas sjöfartshotell inte bara i Sverige utan också i utlandet för det svenska sjöfolket, sker det i ett helt annat utgångsläge än i de andra länderna under kriget. Här skall verksamheten byggas upp från

början av snart sagt ingenting. De medel, som skola inflyta genom avgifterna för sjömän och redare, komma ju i varje fall under de närmaste 5 å 6 åren inte att räcka till för att man skall kunna bygga något ordentligt sjöfartshotell. Ett sådant kostar en avsevärd mängd pengar, åtminstone om det skall vara tip-top. Det framgår ju också av det betänkande som här föreligger, att ett sjöfartshotell i Antwerpen med 84 platser skulle för Sveriges del kosta ca 600 000 kronor i uppförande. Det är att märka att två andra länder skola betala lika mycket för att sjöfartshotellet skall komma till stånd. Man kan räkna med att sjömanskåren omfattar 18 000 man, men av dessa äro ungefär 3 000 utlänningar, vilka inte skola betala någon välfärdsavgift. De 15 000 svenska sjömännen komma att betala något över 300 000 kronor om året. Dessa pengar skola även användas för administrationen av välfärdsrådets verksamhet, och jag tror också för avlöande av den extra tjänsteman, som skall tillsättas inom den sociala byrån i kommerskollegium. Det kommer således att dröja ganska lång tid, innan verksamheten kan bli synbar för sjömännen. Men det är en annan sak, som också kan påtalas i detta sammanhang och som har varit upphovet till det förslag som föreligger. Det är att märka att kommitterade, som utredde frågan och som såvitt jag vet voro enhälliga, begärde en grundplåt till denna välfärdsfond på 7 500 000 kronor. Hela summan de begärde i anslag var 8 miljoner kronor. Orsaken till att man begärde dessa medel var den, att man hade reda på att här skulle finnas magasinerat ett belopp på något över 200 miljoner kronor, pengar som inseglats av den svenska sjöfarten under kriget och som till åtminstone 50 procent icke ha belastat det svenska folkhushållet. Som synes av propositionen och utskottets förslag har man emellertid icke kunnat bevilja dessa 8 miljoner kronor, utan man har nöjt sig

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

med ett belopp av 300 000 plus 150 000 kronor, som skall utgöra statens bidrag till de s. k. välfärdsavgifterna. Det är nämligen klart, att hade man kunnat anslå de 8 miljonerna, som kommittén hade tänkt sig, så hade hela frågan kommit i ett annat läge redan från början. Nu har man all anledning misstänka att det kommer att dröja avsevärd tid innan det blir några synliga resultat av det beslut, som skall fattas här i dag. Sjöfolket är emellertid vant vid överraskningar av skilda slag, och jag skall nu redogöra för min syn på den här saken, speciellt på att denna angelägenhet skall sortera under kungl. kommerskollegium.

Jag har en bestämd uppfattning om att därest detta ämbetsverk skall sköta dessa frågor, kommer det aldrig någon gång att bli något resultat av det beslut vi nu fatta. Utan överdrift torde man kunna säga, att sjöfolket varit föregångsmän när det gällt sociala reformer av skilda slag. De ha emellertid alltid själva fått betala kostnaderna för dessa reformer, och de ha också i viss mån blivit lurade på konfekten.

För i år jämnt 200 år sedan inrättades här i Sverige en institution som kallades för sjömanshusinstitutionen och som existerar den dag som i dag är. Dessa sjömanshus utgjorde eller skulle från början utgöra en sjöfolkets sociala institution, dit varje sjöman skulle erlägga sina avgifter, vilka den gången kallades för plåtavgifter och för vilka avgifter han sedermera skulle åtnjuta en tryggad ålderdom, hjälp vid sjukdom o. s. v. Denna institution skulle sortera under kungl. kommerskollegium. Det dröjde inte så många år förrän sjömanshusen med kollegii hjälp blivit något helt annat än sjömännens tänkt sig. De avgifter, som av sjömännens inbetalats, användes visserligen till understöd åt de gamla, orkeslösa och sådana som då kunde komma i fråga till sådant understöd. Den som råkat spara något under sin krafts

dagar erhöll ingenting. Den ekonomiska sidan av hjälparbetet led av att sjömanshusen i allt större omfattning togos i anspråk för andra uppgifter än dem, för vilka de tillkommit. Detta gjorde att fonderna växte långsamt, och understödsbeloppen kunde icke hålla jämna steg med penningvärdesförsväringen. Understöden blevo heller aldrig något att trygga någons ålderdom med. Belopp under 100 kronor om året förslogo förr inte långt, och nu förslå de ändå kortare tid. Sjömanshusen voro före 1939 48 stycken och spridda över hela landet. Deras understödande verksamhet har numera övertagits åtminstone i huvudsaklig utsträckning av handelsflottans pensionsanstalt.

Nu, år 1948, således 200 år senare, skall sjöfolket skapa åt sig en ny hjälpinstitution. Denna skall nu omspanna hela världen och således bli långt mäktigare än sin föregångare sjömanshusen. Nu skall man syssla med hotellrörelse, klubbverksamhet m. m. Den gamla sjömanshusinstitutionen sysslade också med sjukvårdsverksamhet och dylikt. Det har för länge sedan upphört och övertagits av andra. Till den nya institutionen skola sjömännens också själva erlägga avgifter, och så småningom komma väl också särskilda villkor att fästas vid användandet av dessa medel liksom också vid undfåendet av förmåner därifrån. Denna gång är det liksom det var tidigare tre parter, som skola betala: sjömännens själva, redarna och staten. Skillnaden är den, att tidigare betalade sjömännens plåtavgift, som under senare år och efter nya myntslagets införande räknas till en procent av månadslönen. Nu skall han erlägga 2 öre för varje anställd dag på månstringspliktigt fartyg. Redaren skall erlägga samma belopp som sjömännens, och staten förutsättes skola erlägga lika mycket som redaren och sjömännens tillsammans betala. Förr erlade redarna ton-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

avgifter, och staten skulle betala en del av sjömanshusens administrationskostnader, vilka kostnader beslutades av riksdagen och gällde för ett år i sänder. Statens bidrag, som utgick först under senare år, blev på detta sätt ganska godtyckligt. Nu inträder en förbättring såtillvida att beloppet är förutbestämt. Om dessa avgifter, till vilka jag senare återkommer, har herr Lindholm sagt en hel del, vilket jag kan understryka.

Med vad som ovan sagts torde det vara klart visat, varför jag ställer mig skeptisk till att sjöfolkets välfärdsorgan skall sortera under kommerskollegium. Kollegiet skall ju de facto vara överhöghet eller kanske rättare den socialvårdande myndigheten själv. Ingen sjöman, som någon tid utövat sjömansyrket, hyser någon större tilltro till kommerskollegii sociala intresse. Det välfärdsråd, som nu skall tillsättas, skall utgöra en garanti för att välfärdsfrågorna komma att handhas på ett rätt sätt. Man har emellertid anledning befara, att det kommer att gå på samma sätt med välfärdsrådet som det en gång gjorde med sjömanshusdirektionerna. Sjömanshusdirektionerna voro tämligen självständiga från början, men deras befogenheter kringskuros i samma grad som sjömanshusens förmögenhet växte. De äro numera marionetter i kommerskollegii regi. Välfärdsrådet kan komma att spela samma roll inom en icke avlägsen framtid. Sjömanshusens direktioner äro sammansatta på samma sätt som välfärdsrådet skall bli. Detta utgör emellertid ingen som helst garanti för framtiden. Man kan säga, att välfärdsrådet skall tillsättas enligt treenighetsregeln: staten, redarna och de ombordanställda.

När det gäller de avgifter, som skola erläggas av sjömännen själva, är det flera frågor som resa sig. Man måste då först fråga, vilket också är gjort i motionen, varför sjömännen skola extrabeskattas på detta sätt. Utskottets

majoritet har sagt, att denna beskattningsform är konstitutionellt riktig. Detta skulle med andra ord betyda, att man på samma sätt kan beskatta landets övriga invånare. Det blir då enkelt att i fortsättningen skaffa samlingslokaler. Det är endast att låta arbetarna betala 2 öre, arbetsgivarna 2 öre och staten 4 öre för varje dag som arbete utförts, och sedan få välfärdsbyggnaderna komma i tur och ordning. Kan man antaga en beskattningsslag för sjömän av detta slag, måste man också kunna göra det för alla övriga arbetargrupper i landet och med samma rätt. Man kanske kan låta kommerskollegium sköta det hela, eftersom kollegiet ju sysslar med flera näringsgrenar än sjöfarten. Man kan fråga, om det inte vore riktigare att sjöfolkets skattemedel användes för detta ändamål. Det är ju ändå endast beräknat, i varje fall nu, att sjömännen skola betala självkostnadspris vid användandet av de förmåner, som välfärdsrådet kommer att skaffa. Sjöfolket har liten nytta av den skatt de erlägga till staten och till sina hemkommuner. Här finns det plats för kommunerna att bidraga till sjöfartshotell och till klubblokaler. Hamnstäderna böra givetvis vara så intresserade att de gå i läten och så att säga visa vägen. De draga nämligen stor nytta av sjöfarten som näringsgren, varför de också böra göra något för de ombordanställda.

I detta sammanhang måste man ställa ytterligare en fråga, eftersom det nu är konstaterat att denna skatteform är konstitutionellt riktig: Varför kan man inte taga med utlänningarna i detta skattesystem? Det har man inte gjort och det vill man tydligen inte göra. Men det är väl ändå inte meningen att avstänga de utländska sjömännen från att besöka sjöfartshotellen eller klubblokaler? Jag kan aldrig tänka mig, att någon skulle komma på en sådan idé, och varför skola då utländska sjömän, som till stort antal tjänstgöra i

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

den svenska handelsflottan och som draga stora och kraftiga förmåner av denna sin tjänst, icke vara med och betala? Nej, det är väl förmodligen därför att man icke har något registreringssystem för utländska sjömän och följaktligen icke kan kontrollera dem på samma sätt som man kan göra med de svenska. Det har emellertid rests krav för ungefär fyra år sedan på att de utländska sjömännen skulle registreras, men detta krav har såvitt jag vet ännu icke kommit till departementschefens kännedom av skäl, som jag litet längre fram skall redogöra för.

Jag hyser ingen som helst motvilja mot att denna reform genomföres. Den skulle ha behövts för länge sedan, och den skulle måhända ha behövt startas i en större omfattning än som nu sker. Mot att staten engageras i detta kan heller inte vara någon invändning att göra och heller icke mot att staten är med och kontrollerar hela verksamheten. Jag fruktar emellertid två saker. Den ena är att kommerskollegium skall bli chefsmyndighet bara därför att det är billigt för välfärdsrådet och dess arbete. Erfarenheten från kollegii tidigare verksamhet på hithörande område gör att man tvingas ställa sig undrande för framtiden. Kommerskollegii huvuduppgift att tillvarataga näringarnas intresse kan icke utan stridigheter sammankopplas med en social verksamhet. Kollegiet har också när det gällt andra sjöfolkets intressefrågor visat en enastående stark kyla och likgiltighet. Så har skett när det gällt sjöfolkets pensionering, när det gällt sjöarbets-tidslagarna m. fl. frågor. Det kanske icke saknar sitt intresse att veta, att kollegiet ännu icke ingivit infordrat yttrande över det pensionsförbättringsförslag, som lämnades i departementet, jag tror det var den 17 januari i år, och som gick ut på remiss så gott som omedelbart därefter. Kommitterade och sjömännen hade hoppats, att denna

fråga skulle kunnat föreläggas årets riksdag, men så har icke kunnat ske.

Kollegiet sammankallade också en sjömanshuskonferens, som hölls här i Stockholm dagarna den 15—17 november 1944. Denna konferens hade att behandla 68 olika frågor, varav en stor del voro av ett ganska stort intresse för sjöfolket som yrkeskår. Kollegiet, som ju är chefsmyndighet för sjömanshusen och som sammankallat denna konferens, har dags dato ännu icke avlämnat protokoll från denna sjömanshuskonferens. Skola nu utredningar, nödvändiga för välfärdsarbetet, ske i samma svindlande fart som en hel del andra saker göra från kommerskollegii sida, får man nog räkna med en 10-årsperiod innan den första ritningen till ett sjöfartshotell blir färdig och kan föreläggas de beslutande organen.

Den andra farhågan jag hyser är den som rör det enskilda intresse, som nu finns. Skall detta intresse nu dämpas genom restriktioner av skilda slag, så blir det att lita till enbart de avgifter som inflyta från sjöfolk, redare och staten. Man må ha vilken uppfattning som helst om detta privata intresse och den verksamhet som bedrives, ett faktum är att det varit till stort gagn för sjöfolket under en lång följd av år. Under kriget utförde dessa privata organisationer ute i främmande hamnar ett arbete för sjöfolket, som icke får underskattas. Mig veterligen har ingen heller kommit på den idén att överskatta det, men det bör icke underskattas. Det var av ett alldeles särskilt värde för sjömännen att ha dessa institutioner att vända sig till, när inga andra möjligheter stodo öppna. Ännu i dag är det på samma sätt i många fall. Man har ingen annanstans att vända sig än till dessa frivilliga organisationer för att där få hjälp, och i mån av sina ekonomiska resurser och andra möjligheter så lämnas det också hjälp. Mig veterligen är det ingen som har

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

tagit skada vare sig till kropp eller själ därav, att föreståndarna för dessa institutioner ha varit religiösa människor. Man har kritiserat det privata system, som har rått och råder därute. Man har emellertid glömt att lämna dessa organisationer möjlighet att bättre utföra sitt värv. Man har icke gjort någonting för att ge dem ekonomiska resurser tillräckligt stora för att förbättra sin verksamhet. Man har gärna sett att de ha arbetat, men man har lika gärna sett att de ha tiggat medel av offervilliga människor både i hemlandet och utlandet. Skall man klandra verksamheten, så skall man också ha resurser och möjlighet att sätta något bättre i stället. För övrigt är den kyrkliga verksamheten därute statsunderstödd på det sättet, att vissa avlöningar betalas av staten. Det kan sålunda varken vara i statens eller någon annans intresse att stävja verksamheten eller hindra den på något sätt. Vill man icke ha den, får man avskaffa den, men då får man också sätta någon i stället, som sköter det hela minst lika bra och helst bättre. Utskottet har visserligen uttalat, att man för ekonomisk hjälp till de frivilliga organisationerna icke skall uppställa sådana villkor, som i alltför hög grad ingripa i deras verksamhet. Då är bara frågan, hur orden »i alltför hög grad» skola tolkas. Det kan hända att tolkningen blir sådan, att verksamheten trots allt ändå hindras. För sjöfolket skulle det icke vara till gagn, i varje fall icke under den närmast ligande framtiden.

Det har sagts i såväl propositionen som kommittébetänkandet — och jag har påtalat det i motionen — att sjömännen skola betala självkostnadspris vid hotellen och förmodligen också på klubbarna. Därmed har man klart sagt ut, att hela anordningen, i varje fall när det gäller sjömän i utländska hamnar, är avsedd för sådana som ha anställning ombord å fartygen. För sjö-

män i hemlandet kommer saken givetvis i ett annat läge. Man har icke från kommitténs sida tänkt på alla dem som av skilda anledningar kunna behöva hjälp därute. Det påstods i Antwerpen för något mer än ett halvår sedan, att man från svensk sida hade förbjudit de konsulära myndigheterna att hjälpa svenskt sjöfolk på annat sätt än genom att sända hem vederbörande till Sverige. Med eller mot sin vilja bli ändå en hel del sjömän utan arbete i utländska hamnar. De kanske bli arbetslösa efter en mycket kort anställningstid, och de komma i land utan medel till vare sig mat eller logi. De privata institutionerna, som nu häcklas, kunna måhända få lov att hjälpa dem med kontanta försträckningar, så att de kunna betala sitt logi på sjöfartshotellet. Det kan väl ändå icke vara meningen att skapa hela denna väldiga välfärdsapparat och sedan ändå icke bereda någon någon som helst välfärd. Jag är medveten om att det icke går att hur som helst dela ut av de medel, som komma in och som även sjöfolket får hjälpa till att betala. Det måste ske efter noggranna prövningar, men nog bör en del därav kunna användas också till rent hjälpande verksamhet. Det är väl emellertid att hoppas, att när verksamheten kommer i gång, man tager itu med detta problem. Då kommer man naturligtvis också ganska snart att få lämna fram förslag till myndigheterna om — jag höll på att säga — en reorganisation av hela verksamheten.

Vad beträffar frågan om betalningen av avgifterna skall jag be, herr talman, att särskilt få understryka vad som sagts om att en undersökning snarast bör komma till stånd om en annan ordning. Det kan icke vara riktigt att på detta sätt beskatta sjömanskåren, utan det måste finnas någon annan form för det hela.

Jag skall också be att få säga ett par

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

ord om motionen med krav om anslag till ett nytt sjömanshem i Antwerpen. Om den saken komma anföranden att hållas från annat håll senare. Det är ju så att ett sjömanshem i Antwerpen länge varit på tal, och man har gjort många undersökningar om möjligheten att skapa ett ordentligt sjöfartshotell i denna stad. Det säges någonstans — om det är i utskottsutlåtandet eller i kommitébetänkandet kommer jag icke ihåg — att man icke hade riktigt klart för sig hur stor den sjömanskår var, som skulle behöva anlita sjömanshemmet i Antwerpen. Det är planerat att det skulle ha 84 platser, men det är tre nationers sjömän, som där skulle få tak över huvudet, varför 84 platser snarare torde vara i underkant än i överkant. Byggandet av hotellet har ju förhållats ganska länge, och byggnadskostnaderna stiga undan för undan. Nästa gång det kommer att äskas anslag för ändamålet har nog beloppet stigit med ytterligare 100 000 kronor eller mer. Det hade därför varit angeläget att frågan hade kunnat lösas nu. Ritningarna äro färdiga, tomt finnes, och det hela är klart. Det är bara att sätta i gång. Men utan pengar eller garanti för att man får pengar vågar icke Föreningen för skandinaviska sjömanshem i utländska hamnar göra detta. Jag kanske också bör säga, att det gamla sjömanshemmet i Antwerpen är nedkritiserat. Den sociale inspektören i utrikesdepartementet har t. o. m. i en av sina rapporter från utlandsresorna sagt ifrån, att till detta sjömanshem får konsuln icke sända något folk. Det hade varit bättre om det kommit förslag om att man skulle från svensk sida hjälpa till att bygga det utan tvekan nödvändiga sjöfartshotellet.

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herrar Lindström och Lindholm, som går ut på att välfärdsrådet skall ges en självständig karaktär och icke sortera under kommerskollegium.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet GJÖRES: Herr talman! Jag förmodar att det knappast behöver sägas, att det väl icke finns någon grupp av produktivt arbetande människor i detta land, som det svenska samhället har tagit så litet värd om som sjömännen. Det kanske icke heller behöver sägas, att vårt folkhushåll och vår folkvälfärd särskilt under kritiska tider äro mera beroende av sjömännen än av kanske någon annan grupp i vårt land. För mig, som under min tid som folkhushållningsminister haft särskild anledning att på ett mycket intimt sätt och på ett sätt som vållat mig mycken oro följa sjömannens insatser under den senaste krisen, har det känts som en angelägenhet av mycket stor vikt att i den mån jag kan bidra till att de försummelser det svenska samhället visat gentemot sjömännen skola kunna i någon mån börja gottgöras.

Det hade varit min förhoppning att inför denna riksdag kunna framlägga förslag om den förbättring av sjömannens pensionsförhållanden, varom herr Lindberg nyss talade. Att detta icke skett är icke kommerskollegii fel utan beror därpå, att man vid den budgetbehandling, som ägde rum i höstas, ansåg sig böra på alla möjliga punkter iakttaga en långt driven sparsamhet. Därför sköts frågan upp, men det är min förhoppning att det icke skall dröja så många månader innan förslaget skall kunna framläggas för riksdagen, så att man får det jämförelsevis ringa belopp som krävs för att få till stånd en lösning i huvudsak i enlighet med det förslag, som den verkställda utredningen har anvisat.

Jag hade också hoppats att det förslag till välfärdsanordningar för sjömän i hamn, som i dag ligger på riksdagens bord, skulle ha fått helt andra finansiella dimensioner, att man nu skulle ha kunnat genomföra några av de planer som redan äro mogna, för att icke säga fullmogna, och att man

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

skulle ha kunnat begära ett betydligt högre belopp för dessa uppgifters lösende än man gjort. Men även därvidlag har jag haft att böja mig för statsfinansiella skäl, och därför står jag i dag, herr talman, i den situationen, att jag hemställer hos riksdagen om ett belopp som är mycket blygsamt och som icke kan betyda annat än inledningen till ett reformarbete på detta område. Det arbetas nu på att få till stånd en lösning av sjömanshotellfrågan i New York, där förhållandena äro Sverige ovärdiga. Det är min fasta förhoppning, att det steg som nu tagits mycket snart skall följas av andra som skola leda till att vi även i Antwerpen och på andra håll, ja, även i vårt eget land, kunna ordna för sjömännen så, att de, när de äro i hamn, kunna leva under förhållanden, som ge dem alla den trenad som är möjlig då de leva borta från hemmet.

Jag ber att få uttrycka min glädje över att utskottet visat en så positiv inställning till själva den sak, varom här är fråga. Den diskussion, som här och i första kammaren förts, har kretsat i mycket hög grad kring den anvisning för den organisatoriska anordningen för verksamheten, som givits i propositionen. Man har i reservationen opponerat sig emot att kommerskollegium skulle inkopplas här. Jag vill på en gång säga, att den föreställning, som herr Lindberg nyss gav uttryck åt, nämligen att kommerskollegium skulle vara chefsmyndighet, är felaktig. Det välfärdsråd, som här skall etableras, skall sortera under Kungl. Maj:t och icke under kommerskollegium, men det skall på ett visst sätt ankopplas till kommerskollegium för att man skall kunna utnyttja de administrativa krafter, som behövas för att hålla verksamheten i gång. Jag kanske får upptaga kammarens tid med att förklara, varför jag har kommit fram till denna lösning av frågan, en lösning icke betraktad ur evighetens synvinkel utan en lösning

för den tid då vi ha att arbeta oss fram, vinna erfarenhet och bygga upp verksamheten, så att den får de former vi hoppas att den skall få. Det är mycket möjligt — och utskottet ger uttryck för detta — att när man kommer längre fram och verksamheten fått något större dimensioner, man kan finna, att den organisatoriska anordningen för det hela kan gestaltas på ett annat sätt. Spekulationer om den saken skall jag emellertid icke i dag inlåta mig på i vidare mån.

Den frågan uppställer sig då, varför man över huvud taget gjort denna ankoppling till kommerskollegium. Jag vill erinra om att riksdagen 1938 — jag tror att det var det året — på Kungl. Maj:ts förslag genomförde en förändring beträffande ledningen av det sjöfartssociala arbetet i vårt land. Det låg tidigare under socialstyrelsen, men fördes över till kommerskollegium, där en för ändamålet nyinrättad sjöfartssocial avdelning skapades. Det skäl, som förestavade denna överflyttning från socialstyrelsen — och därmed socialdepartementet — till kommerskollegium — och därmed handelsdepartementet — var i huvudsak det, att de sociala uppgifter, som sammanhånga med sjöfarten, äro av ganska speciell beskaffenhet, eftersom arbetet på sjön utföres under betingelser, som i mångahanda avseenden avvika från arbetet i land. Därför menade man att det skulle vara till fördel för handhavandet av dessa sociala uppgifter, att de förlades till det verk, där man i allmänhet är förtrogen med sjöfartens olika problem. I kommerskollegium är det två olika byråer, som ha med sjöfarten att göra. Den ena är sjöfartsbyrån. Dit höra — om jag får uttrycka mig schematiskt — frågor som äro intressebetonade, och där behandlas alltså sjöfartens olika intressen. I fartygsinspektionsbyrån handläggas frågor som sammanhånga med sjöfartssäkerheten. Det är givet att inom båda dessa byråer finns en

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

hel del experterfarenhet, som är av värde att ha lätt tillgänglig när man skall diskutera även dessa ting. Det var därför som man på sin tid företog överflyttningen från socialstyrelsen till kommerskollegium. Men man hade fullt klart för sig, att det härvidlag gällde att företaga en överflyttning på ett sådant sätt, att en intressekollision icke skulle behöva uppstå mellan dem som i verket hade att sköta sjöfartens allmänna uppgifter och dem som anförtroddes sjöfartssociala ärenden. Därför fastställdes i kommerskollegii instruktion den ordningen, att chefen för sjöfartssociala avdelningen icke skulle inordnas i någon av de andra byråerna utan få en självständig ställning med skyldighet att föredraga alla på honom ankommande ärenden direkt inför verkets chef. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att det exempel, som herr Lindberg drog här nyss som bevis på kommerskollegii sociala efterblivenhet, hänför sig till helt andra delar av kollegium än dem som ha med de sjöfartssociala angelägenheterna att göra. Det förefaller mig därför kunna lämnas utanför diskussionen.

Så långt om bakgrunden till det hela.

När jag i departementet ställdes inför frågan, hur välfärdsrådet lämpligen skulle organiseras, frågade jag mig följande. Skulle rådet ordnas som ett alldeles fristående organ med ett eget kansli med allt vad därmed följer, eller skulle vi försöka, i varje fall till en början, medan verksamheten är liten och det hela icke fått större dimensioner, att ankoppla det så, att det rent administrativa, det rena kansliarbetet, utfördes i anslutning till den sjöfartssociala avdelningen? Jag stannade för den senare lösningen. Det innebär, att välfärdsrådet, som — det betonar jag ännu en gång — blir ett självständigt organ som sorterar direkt under Kungl. Maj:t och icke under kommerskollegium, skall ha en representant från kommerskollegium, och jag föreställer

mig att det väl blir chefen för den sjöfartssociala avdelningen som rycker in. Jag tänker mig att den man, som har till uppgift att följa just dessa angelägenheter, får taga på sig det arbete, som välfärdsrådet ger honom besked om att han skall utföra, liksom han i sin verksamhet i många avseenden har nytta av de kontakter han via välfärdsrådet får med olika sjöfolksproblem. Detta innebär, att man får förstärka den sjöfartssociala avdelningen med en eller ett par krafter. Därmed skulle det dock, i varje fall i begynnelseskedet, komma att stanna. Praktiska skäl synas tala för att man gör på detta sätt.

Jag kan faktiskt inte riktigt förstå den rädsla för kommerskollegium, som kommit till uttryck här i reservationerna. Jag kan inte förstå hur ett välfärdsråd, sammansatt av representanter för sjöfolkets organisationer samt representanter för andra av dessa ting intresserade organ, på något sätt skulle känna sig bundet i sin verksamhet därigenom, att sjöfartssociala avdelningens föreståndare vore medlem av välfärdsrådet och efter rådets direktiv utförde sitt arbete som här kommer i fråga. Jag sade nyss, att denna lösning inte får betraktas under evighetens synvinkel. Vi stå här inför en verksamhet av delvis ny beskaffenhet, en verksamhet, som jag hoppas skall utvecklas mycket starkt och mycket snabbt. Det är för övrigt möjligt att man snart kommer till klarhet om, att andra former för det rent organisatoriska komma att befinnas lämpliga.

Skall man emellertid nu, när man står inför detta nya och detta tills vidare mycket blygsamma, skapa till något som blir embryo till ett nytt ämbetsverk? Vore det inte praktiskt att utnyttja vad man har och se tiden an? Det kan rent av hända att här så småningom växer fram en diskussion, vilken leder fram till att vi komma till insikt om att vi inte längre böra ha sjöfartssociala avdelningen under kommerskollegium utan under ett annat

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

verk. I dag ha vi det emellertid ordnat så här, och ingen har för ögonblicket ifrågasatt någon ändring. Jag tror att man har anledning att gå in på en hel mängd av de problem, som speciellt sammanhånga med sjöfarten, innan man blir färdig att rekommendera någon omstöpning av förhållandena. Hur varmt intresserad jag personligen än är för att åstadkomma bättre förhållanden för sjömännen så kan jag dock inte se, att det lurar någon som helst fara i att man löser denna organisatoriska fråga på det sätt, som föreslagits i propositionen och som utskottet givit sin avslutning till med den ganska självklara kommentaren, att man får se tiden an och längre fram överväga, huruvida någon förändring kan befinnas vara praktisk.

Detta var, herr talman, vad jag hade att säga. Det finns naturligtvis en hel del detaljer man skulle kunna diskutera här, bland annat frågan om avgifterna som det här föreslagits att man skulle taga ut. Detta fanns inte i kommitténs förslag. Under överarbetningen av kommitténs förslag i departementet har man dock kommit fram till en sådan lösning, och jag tror att den på många punkter var ganska välmotiverad. Vid kontakten med representanter för sjöfolket kom man under detta arbete fram till, att man här borde gå samma väg som man gått i Danmark och Norge, där sjöfolket får betala en avgift. En promemoria utarbetades och skickades på remiss till sjöfolkets organisationer. Förslaget rönt inget motstånd från det hållet, utan det befanns tvärtom ganska acceptabelt.

Säkerligen ligger det ett visst psykologiskt värde i detta system. Sjömanshotellen bli på detta sätt inte någon nådegåva till sjöfolket från staten eller redarna, utan det blir något som sjöfolket självt — låt vara med relativt måttliga bidrag — hjälper till att hålla uppe och som sjömännen själva ha del i. På detta sätt har också sjöfolket

en betydande rätt att självt öva inflytande på utformningen, förvaltningen och skötseln av det hela.

Jag tror därför, herr talman, att man kan acceptera detta förslag som det föreligger i utskottsutlåtandet. Jag vill dock framhålla, att det inte är den nuvarande handelsministerns uppfattning att allt är gott och väl med detta. Det är endast en början och, jag vill betona det, en blygsam början. Jag hoppas att kommande handelsministrar och även riksdagen skola se till att denna början får en värdig fortsättning.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! Först vill jag säga till herr statsrådet Gjøres, att ingen tvivlar på hans uppriktighet. Det finns heller ingen som befarar att det, om han kommer att handha dessa ärenden i departementet, kommer att bli några större svårigheter annat än i den mån motstånd kommer att resas från annat håll.

Beträffande rädslan för kommerskollegium tror jag att det är tillräckligt bevisat av mitt anförande, att jag inte är rädd för kungl. kommerskollegium. Skulle jag ha varit det, skulle jag inte vågat uppträda här och yttra mig om detta.

Nu förhåller det sig emellertid på det sättet — det får herr statsrådet Gjøres lov att förstå hur mycket han än försvarar kommerskollegium — att sjöfolket av gammal erfarenhet har motvilja mot att kommerskollegium skall sköta deras angelägenheter. Kollegiet har inte gjort oss några tjänster, i vare sig den ena eller den andra frågan. Om kollegiet inte direkt saboterat sjöfolkets intressen så har det i alla fall gjort något ditåt. På den tiden sjöarbetstidslagen diskuterades och kollegiet skulle tolka den — det rörde sig säkert om 112—116 tolkningar — gick kollegiet i sin tolkning ständigt emot sjöfolket. Det förekom de mest härresande tolkningar. På samma sätt har det varit beträffande

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

andra frågor, som rört sjöfolket. Det är en allmän uppfattning bland sjömännen, i varje fall bland de äldre, att kungl. kommerskollegium är ungefär detsamma som Sveriges redareförening.

Jag hemställer således att herr statsrådet Gjøres ser till — när han nu ändå deklarerat att dessa frågor skola sortera direkt under Kungl. Maj:t — att välfärdsrådet icke blir beroende av kommerskollegium eller får något med detta ämbetsverk att göra.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet Gjøres sade att han hade svårt att förstå reservationerna. Huvudmotivet i vår reservation är det, att välfärdsrådet skall ha det utredande organet sorterande under sig. Den erfarenhet man hittills gjort från sjöfolkets sida på detta område har varit av den arten, att man där hyser starkt misstroende till de utredningar, som gjorts inom kommerskollegium.

Det är med anledning av att vi äro mycket positivt inställda till denna sak, som vi på detta sätt velat få en fastare förankring för hela denna idé. Om man nu skall starta med en sådan belastning, som ett misstroende mot denna institution faktiskt utgör, så är jag rädd för att resultatet inte blir så bra som man eftersträvar.

Herr LUNGGREN: Herr talman! Jag är av den uppfattningen, att det funnits fullgoda skäl för utskottet att tillstyrka motionen II: 257 rörande anslaget till sjömanshemmet i Antwerpen. I Antwerpen har det i alla tider varit bostadsbrist för sjömännen. Sjöfolket har fått söka sig bostad på privat håll. Sjömanshemmet, som tidigare funnits där, har inte varit tillräckligt stort och ändamålsenligt.

Nu har man ju att vänta, att sjöfarten på Antwerpen, som är en av de under kriget mest skonade hamnarna,

kommer att bli mycket stor. Inte endast svenskt sjöfolk utan också sjömän från det övriga Skandinavien måste ha bostäder där. Några sådana bostäder finnas inte att tillgå. Av kommitterade har även framhållits, att det vore synnerligen lämpligt om man fortast möjligt såge till att bostadsförhållandena i Antwerpen bleve ordnade.

I motionen II: 257 begära vi anslag till Föreningen för skandinaviska sjömanshem i utländska hamnar. Såvitt jag förstår ha sjömanskommitterade inte föreslagit någon som helst boskillnad med föreningen i fråga. När sedan kommitterade uppskattade anslagsbehovet i dess helhet till 7,5 miljoner kronor, så hade man ju gott kunnat bifalla motionen. Detta hade ändå inte förryckt grundvalen för kommitterades arbete. Nu blir resultatet endast det, att man får vänta två eller kanske tre år innan det blir någon rätsida på saken så att arbetet med sjömanshemmet i Antwerpen kan startas. Där hade man faktiskt kommit så långt, att man skisserat upp tomtens läge och gjort upp kostnadsförslag m. m. På grund av penningbristen blir det givetvis ingenting av med detta nu. Bygget måste emellertid komma till stånd, och trots att utskottet inte tillstyrkt motionen anser jag att det är min skyldighet att yrka bifall till motionen nr 257.

Rörande förslaget om att kommerskollegium skulle stå som något slags överförmyndare beträffande välfärdsanordningarna vill jag säga, att jag har precis samma uppfattning som herr Lindberg. Under den tid jag varit anställd i sjöfolkets organisationer har jag aldrig kunnat finna, att kommerskollegium tagit den hänsyn till sjöfolkets sociala frågor, som det borde ha gjort. Kommerskollegium är ju nu en gång till för att — vilket även herr Lindberg sade — främja handel och andra näringar. Näringslivets intressen sammanfalla knappast med det sociala intresset. Det är inte första gången detta sagts här i

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

riksdagen. Det har talats om saken i många år.

När socialstyrelsen en gång kom till uppstod frågan, var sjöfolkets sociala problem skulle höra hemma. Det sades då mycket skarpt ifrån, att kommerskollegium icke var den institution som borde handha sjöfolkets sociala spörsmål. Om man t. ex. jämför industriarbetarnas arbetarskyddslag och motsvarande bestämmelser för sjöfolkets arbetarskydd skall man finna en kolossal skillnad. Orsaken är den att kommerskollegium, så fort det varit fråga om en aldrig så liten ändring i de gamla förhållandena, yrkat avslag under hänvisning till sjöfartens tryckta läge eller dylikt. Studerar man sjöfolkets arbetstidsförhållanden, så är det precis så som herr Lindberg sagt. Varje gång sjöfolkets arbetstidsförhållanden diskuterats här i riksdagen har man funnit, att kommerskollegium yrkat avslag på varje liten förändring. Jag erinrar om att riksdagen häromåret diskuterade sjöfolkets bostäder. Jag tror inte någon skall kunna påstå, att kommerskollegium då ansåg en förbättring av sjöfolkets bostäder påkallad. Först när riksdagen beslutade i enlighet med den motion som då förelåg började kommerskollegium intressera sig för sjöfolkets bostäder.

På samma sätt är det på alla områden, där kommerskollegium hållit sin döda hand över sjöfolkets sociala förhållanden. Sjöfolket har alltid haft att kämpa mot kommerskollegium i samma mån som man haft att kämpa mot Redareföreningen. Jag tror således inte att det är lämpligt, ja, det vore till och med olyckligt, om man underställde sjöfolkets välfärdsfrågor kommerskollegium.

För några månader sedan diskuterade vi här i riksdagen utgifter under tredje huvudtiteln. Bland annat var det då fråga om en konsulatsinspektör. Som kammarens ledamöter kanske dra sig

till minnes, hade konsulatsinspektören till uppgift dels att inspektera konsulatet, dels att studera sjöfolkets sociala förhållanden i utlandet. Sjömanskommitténs arbete är till stor del grundat på de rapporter, som konsulatsinspektören lämnat. Enligt vad jag uppfattat beslöt riksdagen, att befattningen som konsulatsinspektör tills vidare inte skall bibehållas. Konsulatsinspektören skall tills vidare ersättas av en nämnd tills, som det heter, det statsfinansiella läget blir bättre. Enligt vad jag kan förstå kommer således frågan om konsulatsinspektörsbefattningen att åter tagas upp till riksdagens prövning. Vore det då inte lämpligt att befattningen som konsulatsinspektör återupprättades och att inspektörens verksamhet ställdes under socialstyrelsens överinseende?

Herr statsrådet framhöll, att det företogs en omorganisation inom kommerskollegium när den sjöfartssociala avdelningen bildades. Ja, det är riktigt, men vi ha icke kunnat se någon skillnad; enligt vad jag kunnat se är det fortfarande kommerskollegium, som handlägger ärendena. Sedan dragas de inför socialstyrelsen. Jag har inte funnit att socialstyrelsen gått emot kommerskollegium i dessa fall, och detta trots att en hel del saker borde ha varit annorlunda.

Jag ber således att dels få yrka bifall till motionen II: 257, dels yrka bifall till reservationen av herrar Lindström och Lindholm.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **GJÖRES**: Herr talman! Jag är ledsen att behöva återkomma till denna angelägenhet, men jag anser att man i korrekthetens intresse får lov att göra det.

Vad först beträffar de anklagelser, som riktades mot kommerskollegium, tycker jag nog att man generaliserar en smula vårdslöst, man säger att ing-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

enting av socialt värde kommit ifrån kommerskollegium. Jag vill erinra om — herr Lindberg som varit med litet längre tid är nog beredd att intyga det — det livliga intresse och det uppoffrande arbete, som bortgångne kommerserådet Landberg på sin tid nedlade för att få till stånd de låt vara otillräckliga men dock mycket välkomna förbättringarna i sjöfolkets pensionsförhållanden. När herr Lundgren nu säger, att kommerskollegium inte alls intresserat sig för sjömännens bostäder före 1938, vill jag säga, att det var år 1938, som, på grund av riksdagens beslut, den sjöfartssociala avdelningen inrättades i kommerskollegium. Det fanns tidigare intet organ med en sådan funktion inom detta verk. Jag tycker att man får hålla litet grand ordning även på sådana ting. Jag känner intet särskilt stort behov att hålla något försvarstal för kommerskollegium. Detta verk har väl liksom vi andra sina brister, men då man här i debatten gör påståenden, som jag finner vara minst sagt svagt grundade, tycker jag att man av korrekthet mot ett Kungl. Maj:ts verk bör klarlägga sammanhanget.

Man kan givetvis ha olika meningar om var de sjöfartssociala frågorna skola handläggas. Det är inte alls så självklart att de skola handhas av det eller det organet. Det är riktigt som herr Lundgren säger, att när socialstyrelsen kom till, förlades de sjöfartssociala ärendena till socialstyrelsen. Sedan fann man emellertid att många skäl talade för att man skulle överföra dessa ärenden till det verk som hade med sjöfarten att göra. Det var för övrigt en socialdemokratisk regering som framlade förslag härom. Man vidtog då den nyss skildrade anordningen, att de sjöfartssociala ärendena brötos ut ur de övriga med sjöfarten sammanhängande ärendena och lades direkt under verkets chef. Denna ordning gäller allttjämt. Jag vill inte säga att den icke kan diskuteras, men det är i var-

je fall den ordning som skapats av Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag har framlagt det här föreliggande förslaget helt enkelt därför att jag tycker, att man inte i en hastig vändning skall skapa någonting som blir embryot till ett nytt ämbetsverk. Här skola vi satsa några futtiga hundra tusen kronor för att få i gång en hjälpverksamhet för sjömännen på detta område. Skall man verkligen för detta ändamål sätta upp ett nytt kansli och skapa en ny kår av tjänstemän? Här finns dock denna sjöfartssociala avdelning inom kommerskollegium att tillgå. Jag vill inom parentes säga, mina damer och herrar, att all den kritik som riktats mot kommerskollegium har riktat sig mot helt andra sektioner inom kommerskollegium än den som har hand om denna verksamhet. Skulle man alltså inte då kunna utnyttja denna avdelning rent administrativt? Skall man anse att kommerskollegii ställningstagande till olika rederifrågor är av den art, att ingen människa i kommerskollegium skall befinnas värdig och lämplig att göra ett arbete till sjöfartens gagn? Jag tycker också att det rent ut sagt är dålig ekonomi, om man nu skall rusa i väg och för det ändamål det här gäller inrätta en ny institution, som kräver särskilda lokaler, en särskild stab skrivbiträden och allt vad därtill hör. Varför skall man inte utnyttja det man har, när man kan göra detta utan någon olägenhet?

Vad som egentligen uppkallade mig var ett yttrande av herr Lundgren. Han sade att kommerskollegium skulle bli överförmyndare över hela denna verksamhet. Det är detta som är så komplett fel. Ingen har föreslagit något sådant. Detta välfärdsråd skall ju bli ett självständigt organ, som skall sortera direkt under Kungl. Maj:t. Kommerskollegium skall representeras i rådet av sjöfartssociala avdelningens föreståndare, och denne skall efter fastställda direktiv utföra det som rå-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

det anser skall utföras. Vidlyftigare och märkvärdigare är inte det hela. Om detta sedan är någon lösning på lång sikt lämnar jag därhän. Men jag tycker det skulle vara ganska olämpligt, att man nu, då man står inför denna blygsamma början, skulle hux flux bestämma sig för att detta välfärdsråd även i så måtto skall bli ett självständigt organ, att man för det-sammans räkning skall hyra särskilda lokaler ute i staden och bygga upp ett särskilt kansli av tjänstemän o. s. v. Jag tycker att det är mera praktiskt att gå den väg, som anvisats i propositionen och tillstyrkts av utskottet.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Efter vad statsrådet och chefen för handelsdepartementet har anfört finns det ifrån utskottsmajoritetens sida inte mycket att tillägga. Vi ha inom utskottet haft samma uppfattning som den, för vilken statsrådet här har argumenterat. Att meningarna såväl inom utskottet som i den debatt som förts i kammaren ha kommit att divergera ganska mycket är enligt mitt betraktelsesätt inte så mycket beroende på skilda uppfattningar i själva saksfrågan, d. v. s. i strävandena att skapa bättre sociala förhållanden för vårt sjöfolk, utan fastmera ett uttryck för det livliga intresse, som man på olika håll hyser för denna fråga.

Som tidigare påpekats har på detta område utförts endast frivilligt arbete. Denna frivilliga verksamhet har ju varit långt ifrån tillräcklig. Då vi i utskottet ha följt departementsförslaget, ha vi varit övertygade om att inte heller detta är tillräckligt, om det skall vara sista ordet i denna fråga. Jag förstår så väl de synpunkter, som framförts av herrar Lindberg och Lundgren, vilka på detta område äro i alldeles särskild grad sakkunniga. Jag skall inte försöka att på något sätt argumentera gentemot dessa talare, ty jag

har den allra största respekt för det sociala patos, som kommit till uttryck i deras yttranden. Men jag skulle tro att man i någon mån på det hållet skjutit över målet när det gäller utformandet av dessa välfärdsanordningar. Det välfärdsråd, som nu är föreslaget att inrättas, skulle ju komma att sortera direkt under Kungl. Maj:t, och endast det tekniska utredningsarbetet och andra dylika uppgifter skulle utföras på kommerskollegii sjöfartssociala byrå. Utskottet har framhållit att vi böra vara rädda om den frivilliga verksamheten på detta område, att den bör få behålla sin karaktär och sin struktur och att statsbidragsbestämmelserna inte skola få en så sträng utformning, att de organisationer, förnämligast religiösa och kyrkliga sådana, som syssla med denna verksamhet, skulle känna sig så bundna av de utfärdade direktiven, att de kanske i en del fall rentav inte skulle kunna ta emot medel ifrån den fond det här gäller. Vi ha i utskottsutlåtandet sagt, att man i varje särskilt fall bör taga hänsyn till rådande lokala förhållanden och att man på det sättet även i fortsättningen skall lämna utrymme för den betydelsefulla och gagneliga frivilliga verksamheten på detta område.

Reservanterna ha yrkat på att ett särskilt organ skulle organiseras för denna verksamhet. Utskottsmajoriteten har inte ansett sig för närvarande kunna gå så långt, då vi ha ansett att risken kunna föreligga för att detta skulle bli upptakten till ett nytt ämbetsverk. Man bör enligt utskottsmajoritetens mening försöka lösa detta problem på ett betydligt enklare sätt. Det bör vara möjligt att även genom en begränsad organisation lämna en värdefull hjälp till välfärdsanordningar för sjöfolket.

Jag vet för resten inte om välfärdsanordningar är ett adekvat uttryck för vad som här avses. Meningen är ju att sjömännen själva skola betala kostnaden för sin vistelse på sjömanshotel-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

len. Man frågar sig då, om man inte skulle kunna nedbringa dessa kostnader genom att för denna verksamhet välja den begränsade formen, att kommerskollegii sjöfartssociala avdelning jämte det under Kungl. Maj:t sorterande välfärdsrådet handlägger denna verksamhet.

Beträffande studieverksamheten och dess utformning föreligger en reservation av herrar Lindström, Lindholm och Thapper, vari förordas att det klart skall sägas ut, att den för sjömännen anordnade studieverksamheten skall anknyta till Arbetarnas bildningsförbund. I en annan, av herr Holmström avgiven reservation yrkas att bildningsarbetet bland sjömännen icke skall förbehållas Arbetarnas bildningsförbund utan att även andra av staten understödda bildningsförbund skola få utöva sådan verksamhet. Utskottets uttalande innebär ett slags kompromiss emellan dessa båda uppfattningar. Utskottet har sagt, att det finner det naturligt att samarbete i första hand hör sökas med Arbetarnas bildningsförbund. Varför har utskottet gjort det? Jo, därför att Arbetarnas bildningsförbund bedriver den mest omfattande verksamheten på detta område. Utskottet har emellertid även velat göra det möjligt att anknyta denna studieverksamhet till övriga frivilliga organisationer, som bedriva verksamhet till sjömannens gagn, i den mån dessa organisationer bedriva sådan studieverksamhet. Utskottet har uttryckt detta så, att samarbete även bör kunna etableras med andra av staten understödda studieförbund.

Beträffande det i en motion framförda yrkandet om bidrag till byggandet av ett sjömanshem i Antwerpen har utskottet förklarat sig väl besinna behovet av ett sådant sjömanshem. Detta behov har ju vitsordats av herrar Lindberg och Lundgren och även av herr statsrådet. Utskottet är fullständigt ense med motionärerna rörande ange-

lägenheten av att ett sådant sjömanshem fortast möjligt kommer till stånd. Utskottet har emellertid sagt, att då angelägenheten av ett sådant nybygge är tydligt ådagalagd, utskottet utgår från att Kungl. Maj:t tager under övervägande, vilka åtgärder som kunna vidtagas för att i görligaste mån tillgodose motionärernas önskemål. Vi hörde ju nyss herr statsrådet säga, att han hoppades att det inte komme att dröja så värst lång tid, innan riksdagen kunde få taga ståndpunkt till ett direkt förslag till lösning kanske inte bara av frågan om det planerade sjömanshemmet i Antwerpen utan även av andra på detta område aktuella problem.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSSON i Bogla: Herr talman! Det är en detalj i det föreliggande förslaget som jag tagit upp i en motion. Det gäller frågan om studiearbetet. I Kungl. Maj:ts proposition nr 174 återges på s. 8 ett uttalande av 1946 års sjömanskommitté av följande lydelse: »Där studiecirkelverksamhet anordnas bör samarbete etableras med Arbetarnas bildningsförbund.»

Med anledning av detta uttalande har jag i min motion framhållit, att det finns ett flertal organisationer, som arbeta inom sjömansvården såväl i Sverige som utlandet och som även de verka i kristen anda och därför anslutit sitt bildningsarbete till något av de statligt erkända kristna bildningsförbunden. Därför har jag ansett att detta uttalande av sjömanskommittén är något olämpligt. Det skulle betyda — om nu den reservation som avgivits av herrar Lindström, Lindholm och Thapper skulle bifallas — att det arbete som de kristna bildningsförbunden utföra blir deklarerat och att ett visst mono-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

pol skapas för Arbetarnas bildningsförbund. Jag har inte väckt min motion i avsikt att rikta någon kritik mot det arbete som Arbetarnas bildningsförbund utför. Tvärtom har jag all aktning och respekt för detsamma. Men jag anser att alla statsunderstödda bildningsförbund böra likställas.

Jag vill erinra om att de frivilliga organisationerna, inte minst den kyrkliga sjömansvården, utfört ett mycket gott och aktningsvärt arbete även såvitt angår bildnings- och studiearbete. Det framhålles också av 1946 års sjömanskommitté, att det har bedrivits mycken studieverksamhet, som anordnats både av svenska kyrkan och av Svenska sjömansförbundet, delvis i samverkan med Arbetarnas bildningsförbund. Omfattningen av det arbete som bedrivits framgår av följande siffror. Av svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse anordnades under åren 1932—1936 33 kurser, vilka samlade 937 deltagare. Arbetarnas bildningsförbund och Svenska sjöfolksförbundet anordnade under samma tid gemensamt 59 kurser med 1 694 deltagare. Dessutom förtjänar det att beaktas, att under åren 1937—1940 förekom en viss avveckling av den studieverksamhet som bedrivs av Arbetarnas bildningsförbund. Den var då av mycket ringa omfattning, under det att såvitt jag förstår den av kyrkans sjömansvård bedrivna studie- och bildningsverksamheten uppehölls hela tiden. Av den kyrkliga sjömansvården har sedan år 1932 anordnats folkhögskolekurser, och i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg förekommer årligt studiearbete i sjömansvårdens regi. Jag vill erinra om att distributionen av fartygsbiblioteken inom de svenska farvattnen sker genom de kyrkliga läsrummen och alltså genom den kyrkliga sjömansvårdens försorg. Jag vill även erinra om det studiearbete som genom dessa frivilliga organisationer sker bland sjömännen i utlandet.

Av dessa skäl anser jag det orättvist

att låsa fast det hela så, att studiecirkelverksamheten ovillkorligen skall anslutas till Arbetarnas bildningsförbund. Jag nöjer mig emellertid med den kompromiss som utskottet kommit till, då utskottet förklarar att de lokala välfärdsorganen i första hand böra söka samarbete med Arbetarnas bildningsförbund men att detta icke utesluter att samarbete bör kunna etableras även med andra av staten understödda studieförbund, om praktiskt behov därav skulle föreligga. Med denna skrivning finns ju dock en viss rörelsefrihet, som jag anser värdefull. Jag anser det tveksamt om det är så nödvändigt att centralisera allt bildningsarbete. Det bör få försiggå i något så när fria former.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka godkännande av utskottets motivering i den del, som — på s. 17 i det tryckta utlåtandet — börjar med orden »Bland sjömännen» och slutar med orden »skulle föreligga».

Häruti instämde herr *Mosesson*.

Herr **THAPPER**: Herr talman! Då jag tillhör utskottsmajoriteten, skall jag be att med några korta ord få motivera min ståndpunkt.

Utskottet och reservanterna äro överens om inrättandet av ett sjöfolkets välfärdsråd. Meningarna ha gått isär i frågan huruvida välfärdsrådets *administrativa* organisation skall vara förlagd till kommerskollegium eller ej. Utskottet har på denna punkt delat sjömanskommitténs och departementschefens uppfattning, att administrationen förenklas och förbilligas, om man undviker att ett något mera kostsamt kansli behöver upprättas. Utskottet säger att farhågorna för att kommerskollegium skulle erhålla ett alltför stort inflytande äro överdrivna. Välfärdsrådet har givetvis möjlighet att lämna anvisningar om hur det önskar, att utredningsarbetet inom kommerskollegium skall bedrivas, och att i samband med att ut-

Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn m. m.

redningar och förslag överlämnas till Kungl. Maj:t göra de påpekanden, som kunna anses nödiga. Utskottet understryker också att det torde ställa sig betydligt dyrare att giva välfärdsrådet en egen administration än att för förekommande administrativa göromål anlita tjänstemän inom kommerskollegium. Vi ha hyst stora betänkligheter mot att förorda tillskapandet av ett nytt organ, vilket efter hand lätt kan svälla ut till ett nytt ämbetsverk. Utskottet säger vidare i sin motivering att revisionen av den penningförvaltning, som skall ombesörjas för välfärdsrådets räkning, torde kunna göras effektivare, om de administrativa göromålen uppdragas åt tjänstemän inom kommerskollegium än om de skola handhavas av ett självständigt organ. Skulle erfarenheterna visa att den nu föreslagna organisationsformen icke är lämplig, kan det inte möta några större svårigheter att överföra de administrativa göromålen till ett självständigt organ. Personligen är jag absolut övertygad om att det är riktigare att pröva sig fram på denna väg än att nu genast starta någonting, som synes ha stora förutsättningar att bli början till ett nytt ämbetsverk. Härtill kommer, att de här beslutade åtgärderna äro avsedda att träda i kraft relativt snart, varför det måste vara lättare att starta med kommerskollegiets medverkan än att försöka skapa till ett särskilt administrativt organ.

Jag ber alltså, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri som föreslagits i den av herrar Lindström och Lindholm avgivna, med 2) betecknade reservation, som återgivits å det i kammaren utdelade

kartongbladet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Lindström och Lindholm avgivna, med 2) betecknade reservationen, som återfinnes i ett i kammaren utdelat kartongblad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, anställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

I avseende å motiveringen gav herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Lindström m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen, likaledes återgiven å det i kammaren utdelade kartongbladet; och godkände kammaren utskottets motivering.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 59, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1948/49, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 4.

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 april 1948 dagtecknad proposition, nr 245, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga genom propositionen framlagda förslag till

1) Lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen;

2) Lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft;

3) Lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 30 juni 1913 (nr 97) om gemensamhetsfiske; och

4) Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1941 (nr 615) om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden.

Det under 1) upptagna lagförslaget innebar, bland annat, att 1 kap. 14 § första, fjärde och femte styckena vattenlagen skulle erhålla nedan angivna ändrade lydelse:

1 KAP.

14 §.

Där det från allmän synpunkt för tillgodoseende av kraftförsörjningens

planmässiga utveckling finnes nödigt, äger Konungen på ansökan förordna, att strömfall, som icke är på ändamålsenligt sätt utnyttjat, må tagas i anspråk mot ersättning, som i 9 kap. skils; och skall, enligt vad i denna lag stadgas och i förordnandet föreskrivits, strömfallet eller särskild rätt till det samma avstås eller upplåtas. Ej må på grund av vad nu sagts rätt till vattenkraft, som tillkommer kronan, utan riksdagens medgivande upplåtas åt annan. Vid meddelande av förordnande äger Konungen föreskriva de villkor med avseende å strömfallets utnyttjande, som från allmän synpunkt finnas erforderliga.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket taga strömfall i anspråk må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen medger det. Den, som innehar sådan rätt, skall inom ett år från det Konungens förordnande meddelades hos vattendomstolen söka bestämmande av ersättning, som ovan sägs; underlåtes det, vare förordnandet ej längre gällande; och må nytt förordnande med avseende å fallet ej utan synnerliga skäl meddelas inom tio år därefter. Samma lag vare, om i penningar bestämd ersättning ej guldits inom tre månader från det ersättningen blivit fastställd genom utslag, som vunnit laga kraft, såvida icke fallet enligt medgivande av ersättningstagaren tagits i besittning utan att ersättningen guldits.

Med ersättningens bestämmande skall vattendomstolen på framställning av den ersättningsberättigade låta anstå tills vidare, längst till dess medgivande enligt 2 kap. till strömfallets bebyggande lämnas; dock skall, sedan fem år förflutit från det förordnande enligt första stycket meddelades, frågan om ersättning för vattenkraft, som vid tiden för förordnandet icke var tillgodogjord,

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

upptagas till avgörande, om den ersättningskyldige det begär.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren nr 406 av herr *Andrén m. fl.*, nr 407 av herr *Andersson, Elon, m. fl.* och nr 408 av herr *Lundgren* ävensom inom andra kammaren nr 575 av herr *Skoglund* i *Doverstorp m. fl.* och nr 576 av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna I: 406 och II: 575, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 245, såvitt densamma avser förslag till ändring av 1 kap. 14 § vattenlagen och därmed sammanhängande följdändringar i 9 och 11 kap. vattenlagen».

I motionerna I: 407 och II: 576, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 245 med förslag till ändring i 1, 9, 10 och 11 kapitlen vattenlagen m. m. i den mån propositionen avser utsträckning av Konungens rätt att strömfall må tagas i anspråk mot ersättning, som skils i 9 kap. samma lag».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 406 och II: 575 samt I: 407 och II: 576 ävensom I: 408 bifalla förevarande proposition nr 245.

Reservation hade avgivits av herrar *Wisstrand, Löfvander, Osvald, Carl Eric Ericsson, Andersson* i Gisselås, *Jacobsson* i Igelsbo och *Carlsson* i Bakeröd, vilka icke ansett sig kunna tillstyrka den i propositionen nr 245 föreslagna utvidgningen av rätten att expropriera strömfall och därför hemställde,

att riksdagen — med bifall till propositionen i övrigt — beträffande förslaget till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen måtte avslå detta såvitt det avsåg 1 kap. 14 § första,

fjärde och femte styckena, 9 kap. 5, 12 och 13 §§, 11 kap. 17 §, 26, 27, 29, 32 och 33 §§, 36 § första stycket i vad angår utbytet av »27 § 1 mom.» mot »27 § 2 mom.», 36 § andra stycket, 44 och 88 §§ samt

att riksdagen i anslutning därtill måtte för sin del antaga i reservationen angiven lydelse av rubriken och ingressen till lagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANDERSSON i Gisselås: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget, som innebär en utvidgning av den i 1 kap. 14 § vattenlagen genom 1945 års lagstiftning stadgade rätten att expropriera strömfall till att avse även icke utbyggnadsmogna strömfall, anser jag innebära ett så betydande ingrepp i den enskilda äganderätten, att jag icke kan biträda förslaget.

Sedan man tagit del av de undersökningar som framlagts av 1947 års kommitté för åtgärder mot spekulation i vattenkraft, måste man mycket starkt ifrågasätta, om det är riktigt — såsom anförts i propositionen och ytterligare understrukits i andra lagutskottets utlåtande — att det fortfarande förekommer sådana spekulationstendenser, att dessa skulle äventyra det allmännas intresse av att vårt lands återstående vattenkrafttillgångar utbyggas planmässigt och utan att kraften behöver betalas med ett oskäligt pris. Snarare tycker jag att den av kommittén verkställda utredningen ger vid handen, att behov av en utvidgad expropriationsrätt icke förefinnes.

Till stöd för min uppfattning vill jag ur propositionen anföra vad 1947 års kommitté säger, t. ex. om 1946 års lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft: »Kontrollagen torde ha haft en god verkan i prisstegringshindrande riktning. Enligt vad kommittén inhäm-

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

tat, har man vid anmälningarnas prövning fått den uppfattningen, att de avtalade vederlagen visserligen i en del fall varit höga men dock ej uppenbart oskäligen. Såsom nämnts ha ock — på ett undantag när — samtliga hittills prövade anmälningar kunnat godkännas. Det har också försports att säljare av vattenkraft understundom, för att ej utsättas sig för risken att köpet icke skulle godkännas, nedsatt köpeskillingen till lägre belopp än det köparen erbjudit sig att betala. Kontrollagen synes sålunda göra nytta redan genom sin blotta tillvaro, i det att vetskapen om att överlåtelseerna prövas åstadkommer att kontrahenterna iakttaga måtta vid sina uppgörelser. Vad tidigare upplysts om att efter lagens tillkomst spekulationsverksamheten i anmärkningsvärd grad avtagit må ock bringas i erinran.»

Av detta uttalande framgår med all önskvärd tydlighet, att 1946 års kontrollag ganska effektivt reglerar prisbildningen på den s. k. råkraften. Man skulle också av uttalandet kunna draga den slutsatsen, att det inte skulle behövas en ytterligare skärpning av expropriationsrätten till skydd för det allmännas intressen i fråga om prisbildningen, då vissa strömfallsägare till och med äro villiga att avstå sin vattenkraft till lägre pris än vad som erbjudes.

Kommittén erinrar också om att på spekulativa händer skulle befinna sig mindre än fem procent av den outbyggda vattenkraften. Och av 1942 års sakkunniga för åtgärder mot spekulativ vattenkraft antogs att av dessa fem procent största delen utgjordes av sådan kraft, som stod på gränsen mellan högvärdig och lågvärdig kraft. Detta skulle i realiteten betyda att den på spekulativa händer befintliga vattenkraften icke har så särskilt högt spekulationsvärde.

Den år 1945 införda expropriationsrätten för utbyggnadsmogna strömfall jämte vattenfallsstyrelsens prövning av ansökningar om rätt att transiteras kraft

på stamlinjenätet borde också ha den verkan, att spekulativ i fråga om vattenkraft för framtiden blir föga givande.

Utskottets majoritet har emellertid trots detta den uppfattningen, att den gällande lagstiftningen icke erbjuder möjlighet att tillräckligt effektivt hindra spekulativtendenserna. Även om det skulle vara så, att det alltför är möjligt att spekulera i vattenkraft — vilket jag dock betvivlar — så vill jag framhålla, att priset för naturkraften, enligt vad kommittén anför, utgör en förhållandevis så liten del av priset för den elektriska kraften, att även en ganska betydande höjning av naturkraftpriset knappast torde bli kännbar för den borgerliga förbrukningen. Jag tycker att kommittén med dessa fakta för ögonen skulle ha låtit sig nöja med de kontrollåtgärder, som redan finnas i den nuvarande lagstiftningen, och icke som skett förordat en ytterligare skärpning av vattenlagen i priskontrollerande riktning.

Mot de av kommittén föreslagna ersättningsreglerna beträffande i anspråk tagna icke utbyggnadsmogna strömfall kunna även riktas allvarliga invändningar. Dessa invändningar avse dels frågan i vilken utsträckning ersättning skall kunna utgå i form av elektrisk kraft och dels frågan om värderingen av vattenkraften i fall, då tidpunkten för utbyggnaden ligger t. ex. flera decennier fram i tiden — för att nu använda departementschefens eget uttryck i propositionen. När någon berättigats att taga i anspråk annan tillhörig vattenkraft, har hittills såsom huvudregel gällt, att ersättning för vattenkraften skall utgå medelst tillhandahållande av kraft, såfram och i den mån ej ersättningens utgörande i kraft prövas medföra olägenhet av *betydhet* för ena eller andra parten. Den sålunda nu gällande huvudregeln ger uttryck för en princip i vattenlagen av innehåll, att man bör sträva efter att i största möj-

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

liga utsträckning ersätta en förlust av en naturtillgång för en fastighet genom att tillskapa en för framtiden bestående realltillgång. Från denna princip, som måste anses vara av synnerligen stort värde icke minst i nuvarande tid med fallande penningvärde och ovissa framtidsutsikter på penningmarknaden, bör enligt min mening avsteg icke göras utan bärande och tvingande skäl. Det är just förmånen att slippa köpa kraft och i stället ha kraftleverans för all framtid bunden vid den fastighet, till vilken strömfallet hört, som är det värdefulla. Den penningersättning, som fastighetsägaren en gång i tiden erhållit vid expropriation, kanske i många fall är borta då fallet bygges ut eller, om den finnes i behåll, otillräcklig för att säkerställa fastighetens kraftbehov. Departementschefen säger härom i propositionen: »Visserligen är vattenkraften en naturtillgång, och det kan därför allmänt sägas vara ett intresse för ägaren, att förlust av vattenkraft ersättes icke med pengar utan med ett realvärde i form av kraft. Detta ägarens intresse kan dock icke anses vara under alla förhållanden så väsentligt, att det skall tillgodoses på expropriantens bekostnad. En avvägning i detta hänseende är alltså erforderlig.» — Och utskottets majoritet säger följande: »Utskottet delar föredragande departementschefens uppfattning, att när det gäller strömfall, som skall utbyggas relativt lång tid efter expropriationen, den expropriandens intresse av att få ersättningsfrågan avgjord och att säkert kunna beräkna vilken kraftmängd, som kommer att tillföras honom vid fallets utbyggnad, måste väga tyngre än expropriatens önskan att få sin ersättning bestämd i kraft.»

Med dessa uttalanden att hänvisa till är det ingalunda givet, att den som bygger ut ett vattenfall på något sätt kommer att känna sig förpliktad att ordna med lokal kraftdistribution, och i varje fall blir det nog svårt för den som fått

avstå från sin kraftkälla att utfå ersättning härför i form av elektrisk kraft.

Den i lagförslaget upptagna bestämmelsen, att frågan om ersättning för exproprierat strömfall skall på den ersättningskyldiges begäran upptagas till avgörande, sedan fem år förflutit från expropriationsförordnandet, torde vara den som hos de hörda remissinstanserna i allmänhet rönt den kraftigaste gesagan. Jag vill ur propositionen anföra en del av vad som sagts härom i de avgivna remissvaren.

Därvid skall jag börja med att citera vad vattenöverdomstolen anfört: »Där est den ersättningsskyldige av någon anledning icke önskar utgiva ersättningen i form av elektrisk kraft, kan han nämligen, vid godtagande av kommitténs förslag, sedan fem år förflutit utan vidare driva igenom denna sin önskan genom att vänta med ingivande av ansökan om tillstånd till fallets bebyggande till dess ersättningsfrågan på grund av framställning från hans sida blivit prövad. Detta kan icke anses förenligt med skäligt hänsynstagande till den ersättningsberättigades intressen och måste för övrigt ur rent lagteknisk synpunkt anses som en oformlighet. Den ersättningsberättigade bör i stället få ovillkorlig rätt att få frågan om ersättnings fastställande uppskjuten till dess medgivande till strömfallets bebyggande sökes hos vattendomstolen, något som icke kan anses medföra olägenhet för den ersättningsskyldige av sådan grad att syftet med expropriationen på något sätt äventyras.»

Jag skulle också vilja anföra vad länsstyrelsen i Västernorrlands län anfört. Denna länsstyrelse förklarar, att den av kommittén föreslagna bestämmelsen måste anses innebära en grov orättvisa mot den strömfallsägare som tvingades avstå ett icke utbyggnadsmoget strömfall. I fråga om rätten att erhålla ersättning i form av kraft borde denne likställas med den som finge ersättningen bestämd i samband med tillstånd till

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

strömfallets bebyggande. Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol betonar i sitt utlåtande »den såväl vid vattenlagens tillkomst som senare hävdade grundsatsen, att den som förlorade en naturtillgång om möjligt och i första hand borde få ersättning i form av realvärde. Denna grundsats borde icke givas till spillo i den omfattning kommittén föreslagit». Extra vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol förordar en omarbetning av kommitténs förslag i riktning mot den av kommittén själv antydda lösningen, att gottgörelsen bestämdes i pengar och att fallägaren berättigades att i blivande mål om medgivande enligt 2 kap. vattenlagen påkalla ersättning i kraft mot restitution helt eller delvis av den förut utdömda penningersättningen.

Jag skulle också vilja anföra en del av vad lagrådet sagt i sitt yttrande över propositionen. Justitierådet Lawski säger bl. a. följande: »... i 1947 års kommittés motiv räknas med att långsiktsplaneringen kan omspanna flera decennier. När nu enligt berörda stycke exproprianten skall ha en ovillkorlig rätt att i fråga om dylika strömfall få ersättningen bestämd sedan fem år förflutit från det förordnandet om expropriationsrätt meddelades, blir det i mycket stor utsträckning omöjligt att låta ersättningen för vattenkraften utgå genom kraftöverföring; sådan ersättning kan nämligen ifrågakomma endast om den kan bestämmas i samband med att medgivande till strömfallets bebyggande lämnas, vilket vid långsiktsplanering av nyss berörd art ju i allmänhet ej är möjligt enligt förslaget. Att de ofta ekonomiskt svaga vattenkraftsägarnas och bygdens intressen på detta sätt åsidosättas måste betraktas såsom en brist i förslaget.» I detta uttalande instämman i huvudsak justitierådet Nissen och regeringsrådet Kuylenstierna.

Med vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reser-

vation som har fogats till utskottsutlåtandet av herr Wisstrand m. fl.

Häruti instämde herr *Carlsson* i Bakeröd.

Herr *JACOBSSON* i Igelsbo: Herr talman! I egenskap av reservant till förevarande utlåtande skall jag be att få säga några ord. För min del anser jag, att naturkraftens andel i kostnaderna för den utbyggda vattenkraften bör hållas på så låg nivå som möjligt. Naturkraften är i och för sig ganska billig. Den kostar, även om den betalas relativt högt, en mycket liten del av det belopp, som man, när kraften är byggd och överförd, kan beräkna, att varje kraftenhet kostar. Enligt min uppfattning kunna inte heller några vägnade invändningar göras mot det sätt, på vilket de större strömfällen hittills utnyttjats i vårt land, och planmässighetens krav kunna enligt mitt förmenande upprätthållas med den nuvarande lagstiftningen. Vi ha ju en lagstiftning, som gör det möjligt för en sökande att, då ett fall erfordras för omedelbar utbyggnad, erhålla Kungl Maj:ts tillstånd att expropriera detta fall för visst ändamål.

Det nu föreliggande lagförslaget, som har tillstyrkts av andra lagutskottet, innebär ju, att man skall sträcka sig längre. Man skall alltså sträcka sig inte bara till nu aktuella fall utan även till fall, som man med ett något obestämt uttryck kallat sådana som erfordras för ett planmässigt utnyttjande av vattenkraften i en mer eller mindre avlägsen framtid. Det är en relativt liten del av vattenkraften det här rör sig om. Enligt utredningsmaterialet är nämligen ungefär 75 procent av vattenkraften på vad man kallar fasta händer, d. v. s. staten, kommuner, sammanslutningar av kommuner eller industrier, vilka med all sannolikhet icke komma att avhända sig sina andelar i strömfall, utan själva

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll m. m.

komma att utnyttja desamma för sina egna behov. Fem procent finns, enligt vad som utretts, på sådana händer, som kunna tänkas inte själva komma att bygga ut vattenfallen utan försälja dem till andra, som komma att göra det. De återstående cirka 20 procenten finnas kvar hos de ursprungliga ägarna, d. v. s. i regel den jordbrukande befolkningen, förnämligast i Norrland. Och av den återstående utbyggnadsvärda vattenkraften är cirka 65 procent högvärdig och cirka 35 procent lågvärdig. Av den högvärdiga vattenkraften äger staten cirka 60 procent och andra cirka 40 procent och av den lågvärdiga staten 33 procent och andra 67 procent. Som synes av dessa siffror har staten det ganska bra förspant. Den äger alltså en betydande del av den högvärdiga och en mindre del av den lågvärdiga vattenkraften.

Jag har för min del ingenting att invända mot att priskontrollagen förlängs för en tid av fem år framåt, medan de nuvarande ekonomiska förhållandena råda och det finns ett visst överflöd på pengar, och då de, som ha dessa pengar, måhända ha en viss benägenhet att placera dem i dylika objekt. Utom priskontrollagen ha ju statsmakterna i sin hand också den möjligheten att icke bevilja koncession för ledningar av vattenkraft, där det på något sätt skulle strida mot det allmännas intresse.

Jag har sålunda, herr talman, inte kunnat finna, att det finns skäl för en utvidgning av expropriationslagstiftningen eller att den föreslagna utvidgningen av lagstiftningen är nödvändig.

Varje kraftföretag bör ju ha rätt att tid efter annan få utöka sitt kraftinnehav med hänsyn till ökad förbrukning och fördenskull också behålla rätten att förvärva strömfäll för dessa ändamål. En viss konkurrens kan naturligtvis uppstå om den högvärdiga vattenkraften. Det torde knappast kunna bestridas, men medelst priskontrollagen

har man ju i alla fall möjlighet att härvidlag motverka osunda tendenser.

Vad beträffar priset på den elektriska kraften borgar ju statens majoritetsinnehav av den utbyggda vattenkraften för att staten har möjlighet att medelst sin prispolitik utöva sådant inflytande på priset för elektrisk kraft, att man knappast kan tänka sig, att det skall bli möjligt för en enskild kraftproducent att utnyttja sin ställning på ett otillbörligt sätt. Man bör kanske också i denna sak bringa i erinran att vattenkraftspekulationen för Götalands vidkommande försvann i samband med att de större vattenkrafttillgångarna omkring år 1910 blevo förvärvade på fasta händer.

Den utsträckta expropriationslagstiftningen, sådan den föreslås, kommer, såvitt jag kan finna, att göra det möjligt för staten att genom kungl. vattenfallsstyrelsen förvärva en hel del större strömfäll för framtida förbrukning. Enligt mitt sätt att se ligger däri viss fara för att de industrier, som skulle behöva förvärva vattenkraft för eget behov, i någon mån skulle förhindras göra det. Detta anser jag för min del inte vara önskvärt.

Den föregående ärade talaren har ju framhållit, att av remissyttrandena framgår, att ett betydande antal av de hörda myndigheterna avstyrkt detta förslag. Jag anser för min del, att den nuvarande lagstiftningen är tillräcklig för att trygga det samhälleliga intresset på detta område, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Kristensson*.

Herr *LARSSON* i Östersund: Herr talman! Såvitt jag förstår är det huvudsakligen två skäl som ha föranlett denna lagstiftning, nämligen en önskan att

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

för det första förhindra spekulation i råkraften och för det andra skapa förutsättningar för att utbyggnaden av vattenfallen kan ske på ett planmässigt sätt. Från reservanternas sida har man sökt framhålla, att spekulationsmomentet i fråga om köp av råkraft är mycket obetydligt, i det att endast omkring fem procent av vattenkraften skulle befinna sig på spekulativa händer och att allt annat skulle ligga mer eller mindre på s. k. fasta händer. Under utredningsarbetet sökte jag för min del gång på gång få begreppet fasta händer litet bestämdare definierat än vad man i allmänhet hade gjort förut. Ty vad man avser med fasta händer är ingenting som i och för sig är fixt och oföränderligt. För min del kan jag gärna vitsorda att jag tror, att vattenkraft, som befinner sig i statens eller kommuns händer, kan betraktas som helt undandragen varje möjlighet till spekulation. Däremot tror jag inte den hög- eller lågvärdiga vattenkraft, som befinner sig i industriens händer, även i den mån det är fråga om stora industrier, kan betraktas såsom helt varande utanför farozonen för spekulatören. Företag kunna nämligen komma i likviditets-svårigheter. Det kan även inträffa sådana förhållanden inom deras egen verksamhet, att de inte behöva den vattenkraft, som befinner sig hos dem o. s. v. Många skäl tala alltså för att dessa industrier i vissa situationer kunna finna det förmånligt att utbjuda sin vattenkraft till försäljning. Jag vill i detta sammanhang bara erinra om vad som skett på detta område. Jag vågar påstå, att vi i Norrland förut allmänt skulle velat betrakta de bolag, som gjorde sina utbud av vattenfall, såsom fasta händer, men vi funno dock, att de utan vidare, när konjunkturen var lämplig, sökte avyttra vattenkraft, som de funno sig för sin del kunna avstå.

Vidare ha reservanternas gjort sig till tolk för den meningen, att eftersom priset på råvaran är av så ringa bety-

delse för den färdiga elkraften, det skulle vara av mindre betydelse, om priset på råkraften steg. Så som jag ser på själva förekomsten av naturkraften och hur den bör användas, är det emellertid åtminstone för mig mycket motbjudande att tänka mig, att man för ett vattenfall kanske kan i en lämplig situation betinga sig ett pris som är både 10 och 15 gånger mer än man under vanliga förhållanden kan få ut för det. Och de siffror, som anförts angående råkraftens ständiga stegring, återspegla inte bara penningvärdets försämring utan också hur själva realvärdet så att säga på råkraften stigit.

Det andra skälet till denna lagstiftning är ju, att man vill från kraftintressenternas sida försäkra sig om att kunna utbygga vattenfallen planenligt. Jag tycker för min del reservanternas halka förbi den synpunkten alldeles för lätt. Åtminstone den lilla inblick som jag fick i hur man gick till väga och hur man kunde tänka sig rent tekniskt utvinna vattenkraft, ingav mig en mycket stark känsla av att det många gånger inte blott gällde att bygga ut ett fall, utan det tvärtom gällde att utbygga stora områden av en fallsträcka, och att man även genom uppdämningar och på annat sätt kanske förvandlade flera fall till ett enda sammanhängande. Det är alldeles tydligt, att om man vill verkligen använda ordet »planmässigt» om utbyggnaden, detta måste föra med sig, att man kan få förfoga över fallen efter en viss sträcka eller kanske många gånger efter en hel älvdal. Ja, det framhölls t. o. m. av tekniker, att det många gånger var ekonomiskt fördelaktigt att spoliera ett redan i och för sig betydande kraftverk för att inlemma det kraftfallet i en annan byggnadskonstellation.

En av reservanternas, herr Andersson i Gisselås, har framhållit, att denna lagstiftning skulle innebära ett ingrepp i äganderätten. Det har påpekats av juristerna, att vattenlagens konstruktion

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

redan är sådan, att det mycket bestämt hävdas, att det enskilda intresset får vika för det allmänna. Här är det alltså inte fråga om något nytt ingrepp på äganderättsförhållandena, utan det är mera fråga om graden av det ingrepp, som det allmänna anser sig ha behov av. Vidare vill jag också framhålla, att vad själva expropriationsmöjligheterna beträffar, så funnos redan i direktiven till utredningen vissa antydningar om att kommittén skulle se ganska moderat på denna fråga, och jag tycker för min del, att kommittén också följt de intentioner, som voro givna i direktiven, i det att expropriationsmöjlighet praktiskt taget är tillfinnandes för vem som helst, som bevisligen har behov av kraft, således såväl staten som kommuner och även enskilda industriföretag.

De båda reservanter, som talat för reservationen, ha klagat över att denna lag skulle innebära att industrierna icke hade möjlighet att erhålla kraft för utvidgning av sin verksamhet. Det är faktiskt i sak alldeles felaktigt, i det att det bestämt säges, såväl i Kungl. Maj:ts proposition som i utskottets utlåtande och i lagtexten, att möjligheterna att expropriera stå öppna för alla, som kunna visa upp, att de ha ett legitimt kraftbehov, inte bara då för stunden utan även för framtiden. Det är alltså mycket väl sörjt för att icke några skola få monopol på vattenfallen, utan att alla parter, som ha legitima intressen på det området, för framtiden skola ha möjlighet att förse sig med kraft.

Jag vill också framhålla, att jag icke mycket tror på påståendet att denna lag många gånger skulle omöjliggöra för orter med vattenfall att erhålla kraft, vilket påstående jag hört både enskilt och i utskottet. Detta resonemang är enligt min mening fullkomligt obevisat. Att exempelvis inom Jämtland, som ju i fråga om samkörning är sämst ställt av de norrländska länen, vissa bygder ha otillräckligt med kraft, fastän de ha ledningar, sammanhänger med bristen

på samkörning. Norrbotten och Västerbotten äro mycket bättre ställda i det fallet. Det beror alltså icke på att det saknas kraft. I den mån det finns bygder, som icke äro elektrifierade, fastän de ligga inom kraftområdena, beror det inte på att det saknas kraft utan därpå att avstånden äro stora och byarna små och att kostnaderna för att få fram en elektrifiering därför äro mycket höga. Men i den mån dels genom bidrag av statsmedel och dels genom ersättningar från vattenregleringsföreningar möjlighet finns att elektrifiera en bygd, skulle jag gärna vilja se den statliga och kommunala myndighet som skulle vilja vägra den bygden ström till sina nät. Jag tror sålunda icke mycket på ovan nämnda påstående.

Vidare vill jag bara med några ord beröra själva ersättningsfrågan. Det har ju gjorts gällande, att ersättningen alltid skulle gå ut i form av kraft och icke i pengar. Det måste emellertid anses orimligt, att exproprianten för all framtid skulle få finna sig i hotet att när som helst vara tvungen lämna en del eller kanske all ersättning i form av kraft i stället för i pengar, även om han kanske redan betalt, varför pengarna då skulle återbetalas. Fem år äro härvid enligt min mening en ganska väl avvägd tidsperiod. Jag kan ju nämna, att de, som hade tekniskt med utbyggande av vattenfall att göra, både de som representera staten och enskilda intressen, voro ganska ense om att fem år var en lång tidrymd och att tre år skulle vara lämpligare, men kommittén liksom sedermera Kungl. Maj:t och utskottet gingo på en kompromisslinje på fem år i stället för tre år. Jag tycker att om inte fallet blir utbyggt under den tidrymden, så bör i varje fall exproprianten efter den tiden kunna känna sig trygg för att det icke kan komma något krav på honom, att ersättningen skall gå ut i form av kraft.

Herr talman! Jag anser denna lag ge alla, som kunna vara intresserade av

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

planmässighet i fråga om utbyggnad av vattenkraften och i fråga om att hålla råkraftpriset nere, samma rättigheter och samma möjligheter, och jag anser inte heller, att den är i sak av den art att den går för hårt åt de enskilda intressena, vilkas berättigade önskemål äro skyddade av en hel rad regler angående ersättningen. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i alla delar.

Herr ANDERSSON i Gisselås (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Larssons i Östersund uttalande, att även den vattenkraft som befinner sig på fasta händer skulle kunna dragas in i spekulation, vill jag medge, att det kanske är möjligt. Jag tycker emellertid, att även om så skulle vara fallet, så har dock kommittén med sin utredning ganska klart bevisat, att såväl 1946 års kontrollag som 1945 års vattenlag ganska effektivt begränsa möjligheterna till spekulation. Jag tror att man kan säga, att utredningen på den punkten har rätt klart bevisat, att spekulation knappast numera är möjlig.

Herr Larsson säger vidare, att det alltid finns möjlighet för en bygd att få kraft. Det är emellertid inte närmast det som här är den stora svårigheten, utan snarare det, att den enskilde, som får avstå sitt strömfall, inte kan få ersättning för vad han avstått ifrån i form av frikraft utan måste köpa kraft, han som alla andra. Därmed har man frångått den nuvarande principen i vattenlagen, att man bör sträva efter att i största möjliga utsträckning ersätta en förlust av en naturtillgång för en fastighet genom att tillskapa en för framtiden bestående reallgång.

Herr LARSSON i Östersund (kort genmäle): Jag vill bara framhålla, att lagförslaget avser inte att begränsa spekulationen utan att omöjliggöra den. Vidare anser jag för min del, att det inte kan finnas någon skyldighet att just på

detta område se till att den som avhänt sig sin egendom skyddas mot eventuell försämring av penningvärdet.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga såsom ledamot av den kommitté, vars betänkande ligger till grund för detta ärende och då jag även i övrigt sysslat med de frågor, som särskilt röra landsbygdens elektrifiering — skall jag be att få säga några ord.

Jag tycker inte att det är så märkvärdigt, att dessa frågor äro föremål för ganska stor uppmärksamhet. Jag tycker inte heller, att det under sådana förhållanden är så underligt, att det blir ganska stora debatter här i riksdagen, när dessa ärenden komma på riksdagens bord. Som alla torde veta, hör nämligen den elektriska energien så att säga till vårt dagliga bröd. Man försöker nu ordna det så att alla här i landet, oavsett om de bo centralt eller avlägset, om möjligt bli delaktiga av den förmån, som en elektrifiering medför både i avseende å belysning och som kraftkälla.

Utvecklingen av energiåtgången under årens lopp framgår också med all önskvärd tydlighet av föreliggande statistik. Detta redovisas i propositionen. Man beräknar att 1943 den årliga ökningen hade uppgått till 400 milj. kilowattimmar. Nu är motsvarande siffra uppe i 800 milj. kilowattimmar. Jag kan tillägga, att under åren 1941—1946 ökningen uppgick till icke mindre än över 1 000 milj. kilowattimmar per år. Det är alldeles självklart att med en dylik energiåtgång måste kraftbolag, kommuner eller kommunala enheter, som ha att sörja för den elektriska energien för sin verksamhet eller för sin konsumtion, förse sig i tid med elektrisk energi, så att de ha tillräckligt därav, när den tiden en gång kommer, då de skola leverera respektive konsumenter denna ökade energimängd.

I denna debatt har särskilt herr Ja-

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

cobsson i Igelsbo anfört, att det inte finns några berättigade anmärkningar att göra mot den nuvarande ordningen. Då menar tydligen herr Jacobsson i Igelsbo liksom herr Andersson i Gisselås att det inte finns någon anledning att vidtaga någon ändring på detta område. När herrarna hävda detta, få ni emellertid inte glömma, att riksdagen tämligen nyligen vidtagit två stora förändringar på detta område. Vi voro här i riksdagen tämligen ense, när vid godtogo 1945 års lag, som förresten tillkom under samlingsregeringens dagar. Där-efter fick riksdagen taga ställning till den ytterligare revision av denna lagstiftning, som kom till stånd genom 1946 års lag. Man kan ju då säga, att när riksdagen således ganska nyligen tagit ställning till dessa frågor, så är riksdagen inte alls främmande för dessa problem.

Här beröras icke de vattenfall, som äro utbyggnadsfärdiga, utan de vattenfall, som inte äro utbyggnadsmogna, som det heter. Det är till frågan om behandlingen av dessa sistnämnda som vi nu skola ta ställning.

Det har sagts, att det endast är en så liten del av denna vattenkraft som kan bli föremål för spekulation. Det har också framhållits, att det ökade pris, som eventuellt kan uppkomma, inverkar så litet i förhållande till det pris, som konsumenterna skola betala för den elektriska energien. Det är klart att man kan driva en dylik mening. Denna åsikt kan man f. ö. hävda på alla möjliga områden. Så exempelvis spelar själva tompriset eller de renodlade byggnadskostnaderna en förhållandevis liten del vid byggandet av ett miljonpalats; detta därför att kostnaderna kunna slås ut på många enheter. Samma resonemang kan man givetvis även föra beträffande den elektriska energien. Å andra sidan måste man väl ändå medge, att spekulation och orättmätiga vinster i vilket sammanhang de än förekomma äro förkastliga. Riksdagens ställnings-

tagande till 1946 års skärpta kontrollag föranleddes närmast av att en person hade spekulerat i vattenkraft, som han köpt ganska billigt men som han i sin tur sålde till ett pris, som många gånger översteg det han erlagt.

Ingen kan väl nu med bestämdhet säga, om ytterligare sådana fall kunna uppkomma eller inte. Herr Andersson i Gisselås har här framhållit, att det inte förekommit så många fall, där priset för vattenkraften måste anses vara oskäligt högt. Av de föreliggande fallen skulle det enligt hans mening endast vara ett, där priset måste anses ha varit för högt. Gentemot detta resonemang vill jag hänvisa till att det är självklart att den skärpta kontrollag, som riksdagen tidigare antagit, inverkar på så sätt, att den hämmar spekulatjonen. Å andra sidan måste emellertid de, som veta med sig att deras kraftåtgång i en snar framtid blir ganska hög, försöka i god tid se till att de få tillgång till ytterligare vattenkraft.

Nu är det inte alls säkert, att det blir de, som ursprungligen ägt ett vattenfall, som komma att få tillgodogöra sig det högre priset. — Man har sagt, att det nu föreliggande lagförslaget skulle innebära ett brott mot äganderätten. Frågan härom beror naturligtvis på var denna äganderätt ligger. Om äganderätten ligger hos den ursprunglige fallinnehavaren, som således skulle tvingas att avhända sig fallet, varigenom han skulle fränhändas en högre ersättning för detta, kan det kanske ligga någonting i det resonemang, som här framförts från reservanternas sida. Men man måste väl erkänna, att det i alla fall ligger så till, att det inte är många av dessa fallinnehavare, som ha någon möjlighet att utbygga dessa vattenfall. Under sådana förhållanden komma vattenfallen att övergå i andra händer, kanske i både tredje och fjärde led, och det blir således dessa sistnämnda som skulle tillgodogöra sig förtjänsten av vattenfallet.

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfall m. m.

I detta sammanhang vill jag något beröra även innebörden av den föreslagna nya lydelsen i 14 § i första kapitlet av vattenlagen. I detta lagrum föreslås, att, om den ersättningskyldige det begär, frågan om ersättning för vattenkraften skall upptagas till avgörande, sedan fem år förflutit från det förordnandet i ärendet givits. Det är alldeles givet, att den ersättningskyldige vill klara upp ersättningsfrågan så fort som möjligt. Herr Larsson i Östersund ansåg t. o. m., att dessa fem år voro en för lång tid. Herr Larsson framhöll mycket riktigt, att i kommittén även drivits den meningen, att tre år skulle i detta fall vara en tillräckligt lång tid. Inom kommittén hävdades emellertid även den uppfattningen, att denna tid var för kort och att den borde utsträckas till tio år. Kommitténs förslag om fem år är således en kompromiss mellan dessa tio år och de tre år, som de ersättningskyldiga helst velat ha.

Det kan naturligtvis vara ganska besvärligt att lång tid innan ett vattenfall skall utbyggas bestämma det ersättningsbelopp, som skäligen bör utgå. Därför torde enligt min uppfattning det vara fullt fog för att anse att man bör dröja så länge som möjligt med ersättningsens fastställande för att komma så nära som möjligt den tid, då vattenfallet skall utbyggas.

I denna fråga har nu väckts en motion i första kammaren av herr Lundgren. Han har hemställt, att det föreslagna sista stycket av ifrågavarande 14 § måtte utgå och erhålla följande ändrade lydelse: »Med ersättningsens bestämmande skall vattendomstolen på framställning av den ersättningsberättigade låta anstå tills vidare, längst till dess medgivande enligt 2 kap. till strömfallets bebyggande lämnas».

Med den föreslagna ändrade lydelsen avser herr Lundgren, att ersättningen inte skall bestämmas förrän fallet tages i anspråk. Det är klart att en sådan lösning vore den allra bästa för den

som nu skall lämna ifrån sig ett vattenfall. Å andra sidan måste man väl medge, att den som skall betala ersättningen för vattenkraften inte bör få vänta hur länge som helst, utan att man måste ha en viss tidsgräns fastställd. Enligt min uppfattning är emellertid den föreslagna tidsgränsen om fem år för kort. Jag anser att det vore riktigare att bestämma den tiden till tio år. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka på den ändringen att i sista stycket av 14 § orden »fem år» utbytas mot »tio år».

Beträffande sedan frågan om rättighet för vederbörande att få ersättningen att utgå i kraft eller pengar vill jag säga några ord. Herr Larsson i Östersund menade, att det är olidligt för kraftföretagen att veta med sig att de skola vara tvungna att lämna ifrån sig kraft till den, från vilken kraftkällan exproprierats.

Jag måste säga att om man aldrig så litet erkänner äganderättens värde och om man aldrig så litet erkänner att den som en gång ägt en fastighet eller en rättighet skall ha möjlighet att i framtiden få ersättning härför, så måste väl i detta fall ett av de grundläggande momenten vara, att den ersättningsberättigade skall kunna få ersättningen för det förlorade strömfallet att utgå i form av kraft. Det måste väl ändå ligga så till, att det värdefullaste för fastigheten i fråga är att för all framtid tilldelas en rättighet att uttaga den kraft, som fastigheten skäligen kan anses vara berättigad till. Det kan visserligen många gånger vara bra för en ägare av en fastighet att utfå viss ersättning i form av pengar. Men om fastigheten sedan försäljes, får den nye ägaren av fastigheten ingen nytta härav. Fastigheten blir i så fall jämställd med andra fastigheter, d. v. s. den har ingen rätt att i framtiden erhålla kraft på annat sätt än andra, med andra ord till gällande energitaxa.

Enligt nu gällande lagbestämmelser

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfäll m. m.

skall, då ett utbyggnadsmoget strömfäll tages i anspråk, ersättning för den frånhända rättigheten lämnas i form av kraft för den del, som vederbörande fastighetsägare kan anses vara berättigad till eller ha användning av. För egen del anser jag, att det hade varit riktigare att även beträffande nu ifrågasvarande strömfäll tillämpa samma princip. Jag hade i kommittén ett yrkande om att man skulle begära en utredning beträffande möjligheterna att, sedan den uppställda tidsfristen gått till ända, d. v. s. efter tio år enligt mitt förslag och efter fem år enligt utskottets förslag, evalvera den ersättning, som eventuellt bestämts i pengar att utgå i kraft. Man viftade bort detta i kommittén. Man sade, att det var omständligt och besvärligt att utreda denna sak, och man ville inte vara med härom. Jag tycker i alla fall att det finns skäl härför.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående gottgörelse för strömfäll, som tagits i anspråk jämlikt 1 kap. 14 § och i ersättningsmålet gottgörelsen bestämts i pengar, så att fallägaren berättigades att i blivande mål om medgivande enligt 2 kap. påkalla ersättning i kraft mot restitution helt eller delvis av den förut utdömda penningersättningen.

Herr talman! Jag yrkar alltså, att den ändringen sker i utskottets hemställan, att den i 1 kap. 14 § stadgade tidsfristen sättes till tio år i stället för fem år, och att i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålles om en utredning angående ersättning i kraft i stället för i pengar.

Herr LJUNGBERG: Herr talman! I sin huvuddel har ju det föreliggande förslaget till ändring i vattenlagen två syften, för det första att förhindra spekulation i vattenkraft och för det andra att ge möjlighet till s. k. långsiktiga

nering för sådana företagare som med sin kraftproduktion anses tjäna allmänna syften. Under de senaste åren ha ju — det har erinrats därom tidigare i denna debatt — gjorts en hel del ändringar i gällande lagar och nya lagar ha tillskapats i samma syfte. Det har erinrats om de ändringar i vattenlagen som gjordes 1945 och om 1946 års kontrollag rörande överlåtelse av vattenkraft. Det har också talats om det transiteringsmonopol som staten har skaffat sig beträffande kraftöverföring från Norrland och söderut.

Den väsentliga frågan, när man ser på denna sak, tycker jag är den, hur förhållandena nu ha ställt sig efter de ändringar som tidigare vidtagits. Därvidlag har ju vitsordats i en utredning — den är citerad i propositionen — att i de fallsträckor, vari vattenfallsstyrelsen under det senaste året företagit inköp (Ume älv, Vindelälven, Skellefte älv och Lule älv) inga konkurrerande köpare varit verksamma. Andra köp, om vilka styrelsen har kännedom, ha skett till rätt rimliga priser och inte haft spekulativ karaktär. Man kan således fastslå, att det icke är någon ko på isen. Just nu inge förhållandena inga farhågor, det finns inga omedelbara risker, som behöva mötas genom ändringar i lagstiftningen.

Justitieministern har framhållit, att han med det föreliggande förslaget velat åstadkomma en definitiv lösning av detta problem. När jag erinrar om att det nu inte är någon omedelbar risk, är det för att ge bakgrund till det påståendet, att det inte är nödvändigt med hänsyn till förefintliga förhållanden att nu ta det föreliggande förslaget, om det ur andra synpunkter inger betänkligheter.

Över huvud taget måste jag säga, att det förefaller mig, att man har överdrivit betydelsen av den s. k. spekulatio- nen i vattenkraft, både beträffande dess omfattning och dess verkningar. Det har ju förut i denna debatt erinrats

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

om att råkraftpriset ingår till en mycket liten del i det pris på elektrisk ström som abonnenterna slutligen få betala. Men det är självfallet, att man för den skull inte okritiskt skall låta prisutvecklingen löpa iväg hur som helst, utan det är naturligtvis riktigt — och som kraftverksman kan jag ju få säga, att det ur min synpunkt är högst önskvärt — att man stävjar osunda tendenser i detta avseende. Det kan ju inte vara något önskemål för en producent att se sin råvara fördyrad och därmed också den vara han säljer, men den tendens till stegring i råkraftpriserna som man tyckt sig spåra bör väl ändå vägas mot de olägenheter som man har att befara, för den händelse man ställer priserna under en alltför rigorös kontroll. Ett sådant kontrollsystem skapar med nödvändighet en stelhet, som kan befaras över de fastlåsta priserna sträcka sig även till den tekniska utvecklingen på detta område. För denna utveckling är det av vikt, att den har en sporre i att övervinna svårigheter i framför allt ekonomiskt hänseende för att kunna göra sina framstötter och ta nya initiativ. Det kan nog dras åtskilliga exempel i detta avseende. Jag skall bara erinra om ett.

För ett tjugotal år sedan voro fallhöjder på mindre än omkring fem meter rätt värdelösa, även om de lågo i stora vattendrag. Man hade inte turbiner som på ett ekonomiskt och tekniskt lämpligt sätt kunde utnyttja sådana fallhöjder. Detta gjorde, att framför allt i de södra och mellersta delarna av landet en hel del vattenfall lågo obrukade, därför att de inte kunde i konkurrens med de högre fallen byggas ut. Men det blev en sporre för den tekniska utvecklingen på turbinområdet, varigenom skapades nya turbin typer, som gjorde det möjligt att utbygga dessa fall i god konkurrens med de högre fallhöjderna. Det var vad man kallade de låga fallhöjdernas pånyttfödelse. Men det var inte nog

därmed, utan den utveckling som på detta sätt tvangs fram, har verkat befruktande på hela turbintekniken. Den har kommit hela vattenkraftsindustrien till godo genom att det framställts turbiner med bättre verkningsgrad även för högre fallhöjder. Det behövs sådana hinder att övervinna för att utvecklingen inte skall stanna av.

Jag är rädd för att, när man nu försöker att på detta sätt genom en mycket vidsträckt expropriationsrätt jämna vägen för förvärv av de bästa bitarna, man kommer att få betala det med en försenad teknisk utveckling på andra områden, som också betyder pengar och kanske mycket mer pengar än dem som man till äventyrs går miste om, därför att det finns en eller annan som bedriver spekulation, och jag vill här använda ordet »osund» spekulation, ty egentligen är väl varje förvärv av vattenkraft, det må vara på kort eller lång sikt, en spekulation. Om den varit lycklig eller inte vet man faktiskt inte, förrän fallet är utbyggt.

När jag läst detta förslag, har jag inte kunnat undgå att göra den reflexionen, att statens organ på detta sätt velat göra det alltför lätt för sig. Man har velat ställa konkurrensen åt sidan för att minska besvären vid förvärv av råkraft.

Jag kanske kan få sticka emellan här, att när jag särskilt apostroferar statens organ, är jag fullt medveten om vad herr Larsson i Östersund sade, att lagtexten formellt innehåller samma rätt för kommuner och enskilda, om de kunna påvisas vara företrädare för ett allmänt intresse — inte ett legitimt intresse, som herr Larsson sade, utan ett allmänt intresse — men det är klart, att det till slut blir staten som gynnas framför andra genom denna lagstiftning på ett otillbörligt sätt.

Jag anser således, att spekulationsmotivet inte är tillräckligt för att man skall göra så djupa ingrepp i ägande-

Utvidgning av rätten att expropriera strömfall m. m.

rättsförhållandena som den här föreslagna lagstiftningen åsyftar.

Vad sedan det andra syftet, långsiktspaneringen, beträffar så avses ju därmed en planering som sträcker sig över decennier. Jag skulle vilja säga, att om någonting är spekulering, så är det väl att planera med hänsyn till hur utvecklingen av kraftbehovet kan ställa sig om 30, 40 år. Alldeles säkert kommer verkligheten, som under tiden obönhörligt följer sina egna utvecklingslinjer, att korsa de kalkyler beträffande kraftbehovet, som göras upp långt i förväg. Jag vill därför bestämt bestrida, att det finns behov av denna lagstiftning med hänsyn till en långsiktspanering.

Det har här sagts, att den bestämmelse, som vi nu ha i 1 kap. 14 § inte är tillräcklig, därför att den som exproprierar ett vattenfall måste vara beredd att omedelbart bygga ut detta. Den nuvarande bestämmelsen skulle, säger man, som långsiktspanering, som tar sikte på ett visst vattenfall, kunna för sin upphovsman medföra kalamiteten, att ägaren till vattenfallet, som från början kanske varit ovillig att sälja, under tiden har kommit underfund med att han själv vill bygga ut fallet eller också önskar sälja det åt någon annan, som omedelbart kommer att företa en utbyggnad av fallet. På det sättet skulle hela affären gå långsiktspaneraren förbi.

Jag kan nu inte se, att detta skulle vara någon olycka, ty ingen lär bygga ut vattenkraft utan att ha användning för den, och så som regleringssystemen i våra stora vattendrag äro utformade, måste utbyggnaderna planeras på ett ganska enhetligt sätt. Jag kan därför inte förstå annat än att det ur nationalekonomisk synpunkt är alldeles likgiltigt, om det är den ene eller andre som verkställer utbyggnaden. Däremot kan jag mycket väl förstå, att det är bekvämt för vattenfallsstyrelsen att på en gång ta för sig så mycket att be-

hovet för lång framtid är fyllt och att sedan kunna släppa tanken på anskaffandet av vattenfall liksom även att inte heller behöva rätta sig efter de ändrade förhållanden, som kunna inträda i en framtid. Jag tycker emellertid inte att man med lagstiftning bör understödja en sådan strävan.

Det vore åtskilligt mera att säga om denna sak, men jag vill inskränka mig till att sammanfattningsvis framhålla, att den trygghet, som en kraftproducent rimligen bör känna, befordras sannoligen inte med en lagstiftning som den nu föreslagna. Det kan ju finnas och finns också alldeles säkert enskilda och till äventyrs även kommuner, som ha gjort s. k. långsiktspaneringar utan att gå expropriationsvägen och de kunna nu i ett enda tag få sina planer överkorsade av staten. Tryggheten går alltså alldeles förlorad därvidlag, och jag anser inte att vi böra befrämja en sådan utveckling.

Utöver detta skulle jag kanske tillägga några ord om formen för ersättningens utgivande, även om herr Pettersson i Dahl och även herr Andersson i Gisselås redan ganska ingående utvecklat de synpunkter, som böra läggas på den frågan. Jag vill emellertid erinra om att när vattenlagen diskuterades år 1945, framhöll jag just att man genom de ändringar, som då företogs, vände upp och ned på den diltillsvarande huvudregeln i lagen, nämligen att ersättning för förlorad vattenkraft skulle utgå i form av kraft och icke i pengar, därest det icke föreläge påtagliga svårigheter för den ena eller andra kontrahenten att utgöra den i form av kraft. Man hade alltså som en huvudprincip spikat fast, att vattenkraftens värde skulle vara förenad med den fastighet, till vilken vattenkraften hörde. Jag tycker det är beklagligt, att denna regel nu ännu mer definitivt skall sättas ur spel. I detta avseende ser jag nämligen i den föreslagna lagstiftningen ett sätt att över

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfall m. m.

huvud taget gå förbi regeln om ersättning i form av kraft. Det kommer hädanefter bara att bli i undantagsfall, som man kommer att ge ersättning i form av kraft, och huvudregeln kommer att bli, att ersättningen utgår i pengar. Jag tror att detta är en olycklig utveckling för landet i dess helhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet förgade reservationen.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl gjorde här gällande, att jag skulle ha sagt, att det inte finns någon anmärkning att göra mot de rådande förhållandena. Mitt yttrande hade följande lydelse: »Enligt min uppfattning kunna inte heller några vägande invändningar göras mot den ordning, i vilken de större strömfällen hittills utnyttjats i vårt land, och planmässighetens krav kunna enligt mitt förmenande upprätthållas med den nuvarande lagstiftningen.» Med detta avsåg jag de förhållanden, som varit rådande sedan 1945 års lagstiftning om expropriation i aktuella fall och 1946 års priskontrolllag kommit till.

Min inställning, att expropriationsrätten inte behöver utsträckas, är alltså motiverad av att man inte kan visa, att det förekommit någon påtaglig spekulation efter de nämnda lagarnas tillkomst.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Då jag i detta ärende kommer att rösta för reservationen, anser jag mig skyldig att med några ord klargöra, varför så blir fallet.

Det kan ju sägas, att den här föreslagna lagstiftningen inte kommer att i nämnvärd grad drabba oss nere i södra Sverige, då praktiskt taget all vattenkraft där redan är tillvaratagen, och att vi därför inte behövde ha några invändningar att göra. Men man har kanske av de utbyggnader, som skett,

dragit vissa erfarenheter som göra, att man ändå ställer sig betänksam mot det förslag som nu är framfört.

Under den tid, som jag minns, har utbyggnaden av vattenkraft nere i våra trakter i regel gått till så, att det startats ett litet kraftföretag, som undan för undan utvidgats till en kraftverksstation och kunnat lämna kraft till allt flera industrier. Kring ett sådant kraftverk har det sedan så småningom vuxit upp ett samhälle, som kommit att betyda mycket för ortens ekonomiska liv, ty det blir oftast i detta samhälle som den kommersiella brännpunkten i kommunen kommer att ligga. Så har det gått i många fall. Jag skulle kunna dra fram exempel på exempel, där man visserligen inte från första början haft anledning att tillvarata all kraft, men där det undan för undan skett en utbyggnad, därför att det på orten uppstått behov av mera kraft. Det har betydtt ofantligt mycket för oss på landsbygden, att vi på detta sätt ha kunnat hålla industrier kvar och därmed också befolkningen.

Men jag skulle också kunna visa på exempel, där en stad har förvärvat ett utbyggt vattenfall, kring vilket det funnits en spirande industri och bebyggelse, och hurusom staden utan vidare — det var före ikraftträdandet av 1945 års lag — avkopplat industrien från tillgången på kraft, vilket medfört att industrien måste läggas ned. Staden har sedan transiterat hela kraften till sig och det har gjort, att samhället i fråga över huvud taget upphört att finnas till.

Om man går fram på de vägar, som äro föreslagna i propositionen och utskottsutlåtandet, kan resultatet bli, att man omöjliggör bildandet av nya företag på den svenska landsbygden och därmed förhindrar skapandet av nya förutsättningar för människor att leva där. Det talas visserligen om att ortens behov av kraft under alla förhållanden kommer att bli tillgodosett, men det

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfall m. m.

blir bara det behov, som finns för dagen, som kan tillgodoses. Vad däremot beträffar ett växande behov av kraft i samband med en pågående exploatering, så kommer det nog att bli så, att man på orten saknar möjlighet att tillgodose detta, i varje fall med egen kraft.

Det är ur dessa synpunkter som jag i främsta rummet anser mig inte kunna gå med på det förslag, som här föreligger, utan i stället kommer att rösta för reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag vill endast säga till herr Jonsson i Skedsbygd, att farhågor av det slag, som han här givit uttryck åt, behöver man nog inte alls hysa. Är det så, att ett strömfall utnyttjas av dem, som bo på orten, kan det inte bli någon ändring därvidlag genom expropriation. Sådana fall, som herr Jonsson talat om, äro alltså inte aktuella i detta sammanhang.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Men, herr Pettersson i Dahl, om man i förtid, innan en utbyggnad är aktuell, har rätt att inlösa ett vattenfall utan att omedelbart utbygga det, hindrar man därigenom bygden att själv tillgodose det behov av kraft, som sedermera kan uppkomma och som kan ha stor betydelse för hela utvecklingen där.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Pettersson i Dahl; samt 3:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Gisselås begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för kontrapositionens bestämmande upptog de

båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen yrkades votering av herr Pettersson i Dahl, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 48 antager den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Pettersson i Dahl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 54 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Utvidgning av rätten att exproprieras strömfall m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Gisselås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 101 ja och 62 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande det av herr Pettersson i Dahl under överläggningen framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om viss utredning, nämligen dels på bifall till nämnda yrkande dels ock å avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det av herr Pettersson i Dahl under överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 48 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om viss utredning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom

uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit berörda yrkande.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtande nr 67 samt statsutskottets utlåtanden nr 223 och 224 måtte uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 204 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen;

nr 227, i anledning av väckta motioner angående en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen; och

nr 228, i anledning av väckta motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna;

bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av dels väckta motioner om revision av gällande grunder för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt, dels ock väckt motion angående förstärkning av förhandlingsrätten för de stats- och kommunalanställda tjänstemännen; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av de uppgifter och befogenheter, som tillkomma arbetsrådet.

§ 7.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till fångvården m. m.;

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidskompensation åt personer, vilka i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat

efter 1941 års ingång, äro berättigade till sjukpenning eller livränta enligt vissa förordningar;

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till allmänna indragningsstaten;

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken jämte i ämnet väckta motioner;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för övningslärare m. m.;

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1948/49;

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till avsättning till försäkringsinspektionens fond m. m.;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 394, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., såvitt propositionen avser punkterna 1--3;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag; och

nr 398, i anledning av väckt motion om ersättning till värnpliktige K. G. Sjöberg för skada, ådragen under militärtjänstgöring.

§ 8.

Avsägelse av riksdagsmannaupdrag.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagens andra kammare.

Sedan jag utsetts till ledamot av Riksdagens första kammare för Södermanlands läns och Västmanlands läns valkrets, får jag härmed avsäga mig ledamotskapet av Riksdagens andra kammare.

Stockholm den 26 juni 1948.

E. Gust. Andersson.

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Karl Emil Hansson, född 11/3 1879, adress Skediga, Gamla Uppsala, som fr. o. m. 28/6 1948 vårdats för muskelsträckning i höger underben t. o. m. 6/7 1948 är oförmögen till arbete och i behov av vila i hemmet.

Stockholm 28/6 1948.

Astrid Hollberg.

Leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Hansson i Skediga ledighet från riksdagsgörömlen från och med denna dag till och med den 6 nästkommande juli.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.13 em.

In fidem:

Gunnar Britth.